

Gender en geweld
‘Mannen denken dat
feminisme ten koste
gaat van hen’

BINNENLAND 14-15

Bioscopen

Grotere zalen,
meer stoelen,
minder
bezoekers

IN HET NIEUWS 10-11

Venezuela

Repressie
neemt toe in
spookstad
Caracas

IN HET NIEUWS 6

Bethlehem

Nederlandse
pensionado's
beschermen
Palestijnse boer

BUITENLAND 20-21

REPORTAGE LUCHTHAVEN

‘Hopelijk ben ik vrijdag thuis’

Vier dagen na de eerste sneeuwvlokken ligt Schiphol nog steeds voor een aanzienlijk deel plat. Reizigers staan soms dagen tevergeefs in de rij.

Mark Lievisse Adriaanse

SCHIPHOL

Julia Caporali wil naar Berlijn. Maar nog liever wil ze haar koffer hebben. Maandag zouden zij en haar bejaarde ouders vanuit Brazilië overstappen op Schiphol. Maar het had gesneeuwd, de vlucht werd geannuleerd en de KLM-medewerkers zeiden: kom morgen maar terug, dan kunnen we je koffer geven. Dus is ze dinsdagochtend om negen uur in de rij voor de klantenservice gaan staan.

Zo'n acht uur later komt een KLM-medewerker vertellen dat ze maar beter uit de rij kan gaan. „Jullie kunnen vandaag niet meer geholpen worden,” zegt hij tegen het groepje, „de balie gaat zo dicht.” Het beste wat ze kunnen doen, zegt hij, „is het in de app regelen”.

Sia Barry haalt haar telefoon uit haar zak, opent de app en laat zien: de app werkt niet, er zijn geen andere vluchten te boeken, zelfs annuleren lukt niet. Ze stond maandag ook al tien uur in de rij omdat ze niet naar Milaan raakt.

„We willen gewoon onze bagage”, zegt Caporali. „Dan moet je naar de bagage-afdeling”, zegt de KLM-man. „Maar daar wilden ze ons niet helpen”, zegt zij. „Dan weet ik het ook niet”, zegt hij. Een paar meter verderop zegt een andere medewerker ondertussen tegen een uitgeput ogende Brit dat het onmogelijk is om bagage op te halen.

Vier dagen nadat de eerste sneeuwvlokken vielen, ligt luchthaven Schiphol nog steeds voor een aanzienlijk deel plat. Dinsdag loopt het aantal geannuleerde vluchten gestaag op, totdat het er aan het einde van de middag ruim zeshonderd zijn - veel meer dan op andere Europese vliegvelden die met sneeuw kampen. Voor woensdag worden ook minstens dat aantal annuleringen verwacht. Ondertussen raakt de vloeistof waarmee het ijs van vliegtuigen wordt gespoten in rap tempo op; extra voorraden moeten uit het buitenland komen.

Geen antwoord

Schiphol onderscheidt zichzelf graag met de ‘hub’-functie die het heeft in het internationale luchtverkeer en KLM met de vele bestemmingen waar het bedrijf passagiers heen vliegt. Ge-

We gaan je
vandaag niet
helpen, ga uit
de rij!

KLM-medewerker

volg: in de rij staan dinsdag veel mensen die helemaal niet in Nederland willen zijn, maar vertellen dat ze naar Edmonton moesten of naar Glasgow of Buenos Aires. Schiphol had een korte tussenstop moeten zijn.

Ze vertellen soms al sinds zaterdag te wachten op een vlucht en laten op hun telefoons zien dat ze ondertussen geen antwoord krijgen op vragen aan de digitale klantenservice. En ze verbazen zich dat het vliegveld überhaupt zo geraakt is door een paar sneeuwbuien. „Ik vertel je één ding”, zegt Mike Rodley, die met zijn kleindochter al twee dagen probeert om naar San Diego te vliegen, „Schiphol is voor veel mensen nu niet meer de favoriete hub.” Voor de tweede nacht op rij gaan ze naar een hotel - zonder bagage.

De rij voor de klantenservice is op de achtergrond inmiddels gekrompen. Halverwege de middag waren medewerkers ineens begonnen om schotten met foto's van tulpen steeds een paar meter verder naar voren te schuiven. Wie nog wilde aansluiten, kreeg van de ene medewerker te horen dat-ie beter naar een hotel kon gaan en van een ander de tip om via Brussel te vliegen. Het ene moment zegt een KLM-medewerker fel tegen een reiziger: „We gaan je vandaag niet helpen, ga uit de rij!”. Het andere moment gaan meelevende medewerkers met een tablet de rij langs om toch stoelen te vinden op het handjevol vluchten dat wél gaat. Op de achtergrond klinkt steeds een omroepbericht: als je vlucht geannuleerd is, verlaat dan het vliegveld.

Maar Julia Caporali wil eerst haar bagage. Kort nadat de man heeft verteld dat wachten geen zin heeft, komt een vrouw vragen om de claimpapieren van haar koffers. Even later is ze terug. Het is te druk, vertelt ze. „We kunnen jullie bagage niet pakken. Maak als je thuis bent een melding dat je bagage kwijt is.” Caporali schudt haar hoofd en schuift een paar meter op in de rij. Naast haar zegt Sia Barry: „Hopelijk ben ik vrijdag thuis.”

Anderhalf uur later arriveren plots tientallen extra KLM-medewerkers. Sommigen proberen reizigers nog aan een vlucht te koppelen. Anderen kijken om zich heen in de steeds rustiger vertrekhall, zoekend naar passagiers om te helpen.

WINTERWEER

■ **Oproep: blijf thuis**
IN HET NIEUWS 2

■ **Dilemma voor scholen: ijsvrij of niet?**
IN HET NIEUWS 3

■ **Chaos op het spoor**
IN HET NIEUWS 4

NIEUWSBRIEVEN

De hele dag op de hoogte
nrc.nl/nieuwsbrieven/actueel

REDACTIE

redactie@nrc.nl
nrc.nl/overons

ABONNEMENTSVRAGEN

ga voor meer informatie
naar nrc.nl/service

Deze uitgave komt voort uit
Algemeen Handelsblad (1828)
en Nieuwe Rotterdamse
Courant (1844)

PRIJS €4,70

Jaargang 56
no. 82
BELGIË € 5,70

De brileider wordt opgevangen bij Ecomare op Texel. FOTO JEROEN HOEKENDIJK

BIOLOGIE

De brileider vecht voor zijn leven met papje van mosselen

De brileider die een tijd wist te overleven in de Waddenzee veranderde in een zorgenkind. „We willen zó graag dat hij opknap”, zeggen ze bij de Texelse dierenopvang Ecomare.

Nienke Beintema

AMSTERDAM

Hij verdwaalde vanaf de andere kant van de Noordpool, brak alle records in vogelaarskringen en wist een jaar lang te overleven in de Waddenzee. Maar nu vecht hij voor zijn leven: de brileider van Texel. Vlak voor de jaarwisseling kwam de vogel sterk verzwakt binnen bij Ecomare, het Texelse centrum voor natuureducatie en dierenopvang. Zijn toestand is nog altijd kritiek.

De brileider (*Somateria fischeri*) is een neef van ‘onze’ eidereend (*S. mollissima*). De opvallende exoot, vernoemd naar zijn brilvormige koptekening, leeft van nature in de Beringzee, waar Alaska en Siberië bij elkaar komen. Nog maar vijf keer eerder vertoonde zich een brileider in Europa, en dan enkel in Noord-Noorwegen en Schotland. Maar op 13 januari 2025 dook er op eens eentje op bij Texel: een mannetje, met de kenmerkende ‘bril’, mosgroene kopvlekken en bevederde snavelbasis.

Binnen een maand trok de vogel zo’n tienduizend vogelaars naar het eiland, volgens de *Texelse Courant*. Inmiddels staat de teller op een geschatte 18.000 bezoekers, vanuit de hele wereld. Daarmee werd de brileider, een van de zeldzaamste ‘dwaalgasten’ van Nederland ooit, al snel het meest gemelde exemplaar, met bijna 6.800 meldingen en ruim 8.800 foto’s op de natuursite Waarneming.nl.

Zorgelijke toestand

Maar nu is de vogel dus in de ziekenboeg beland. Op 28 december meldde een vogelaar dat de brileider aan de voet van de Waddendijk zat en lethargisch reageerde op voorbijgangers. Ecomare beoordeelde zijn toestand als zorgelijk en nam de vogel mee. Sindsdien verblijft hij in een kleine quarantaine-keet bij het natuurcentrum.

„We doen wat we kunnen om hem zo goed mogelijk te verzorgen”, vertelt Jasmijn Hulleman, hoofd dierv verzorging van Ecomare. „We vinden het ongelooflijk spannend. We voelen zó veel ogen op ons gericht, en we willen zó graag dat hij opknap.” Maar voorlopig ziet het er niet goed uit: „Een mannelijke brileider hoort 1.500 tot 1.800 gram te wegen. Deze weegt nu 923 gram. Zelfs iets minder dan toen hij binnenkwam.”

De vogel zit in een bak op een handdoek, onder een warmtelamp, de kin op de borst. Zijn ademhaling is traag en diep, de etensbak onaangeroerd. „We geven hem sondevoeding, rechtstreeks in de maag”, vertelt Hulleman in een aangrenzende ruimte. De brileider krijgt een papje van mosselen en in water geweekte korrels die speciaal zijn gemaakt voor zee-eenden. „Sommige soorten worden namelijk als siervogel gehouden.”

Van nature eten brileiders voornamelijk schelpdieren, die ze opduiken van de bodem en in hun geheel doorslikken. „In de Waddenzee at hij waarschijnlijk mosselen, maar vogelaars hebben hem ook veel krabben zien eten.” Daarin schuilt waarschijnlijk de verklaring voor zijn toestand. Zijn symptomen passen niet bij vogelgriep, wel bij verhogering. Bloedonderzoek liet al zien dat hij ernstige bloedarmoede heeft; overige uitslagen laten vanwege de feestdagen nog even op zich wachten.

„In zijn ontlasting vond ik oranje wormpjes”, vertelt Hulleman. „Ik heb een expert geraadpleegd van de Faculteit Diergeneeskunde in Utrecht, en die zag dat het gaat om stekelsnuitwormen.” Die behoren niet tot de echte wormen, maar vormen een aparte groep ongewervelden. Het zijn parasieten die als larven in kreeftachtigen leven - ook in de krabben die de brileider at. Eenmaal opgegeten door een vogel of zoogdier ontwikkelen de wormen een stekelig uitsteeksel waarmee ze zich vastzetten in de ingewanden van hun gastheer. „Eerder veroorzaakten ze al massasterfte onder eidereenden”, vertelt Hulleman. „We hebben de brileider er een middel tegen gegeven. Het is even afwachten of dat aanslaat. Verder krijgt hij antibiotica en een pijnstiller.”

Mocht de brileider opknappen, dan zijn er verschillende opties denkbaar. Bijvoorbeeld uitzetting in de Waddenzee. „Maar op dit moment is de vogel zo instabiel dat we daar nog niets over kunnen zeggen.”

WINTERWEER

Rijkswaterstaat: blijf woensdag thuis

Rijkswaterstaat roept weggebruikers op om woensdag thuis te blijven vanwege de verwachte zware sneeuwval. Er geldt code oranje in bijna het hele land.

AMSTERDAM

Vanaf woensdagochtend 06.00 uur geldt voor vrijwel het hele land code oranje. Dat heeft het Koninklijk Nederlands Meteorologisch Instituut (KNMI) dinsdagmiddag besloten. Alleen in Limburg en op de Waddeneilanden geldt code geel.

Het KNMI verwacht woensdag opnieuw veel sneeuw en gladheid. De „sneeuwzone”

begint woensdag in het westen, en trekt later naar het oosten van het land, aldus het KNMI. Aan de kust is de kans op sneeuw en gladheid kleiner. Het weerinstituut verwacht dat code oranje tot woensdag 16.00 uur duurt, rond het middaguur wordt het waarschijnlijk droger. Code oranje is het op één na hoogste waarschuwningsniveau, de afgelopen dagen is het meerdere keren afgekondigd.

Rijkswaterstaat riep dinsdag op op woensdag thuis te werken en niet de weg op te gaan: er zal mogelijk een „zeer drukke woensdagochtendspits” zijn „vanwege zware sneeuwval”.

Dinsdag viel de ochtendspits op de meeste plaatsen in het land mee. Het lijkt erop dat veel mensen hadden besloten om thuis te werken, concludeerde onder meer de ANWB. (NRC)

SNEEUW

In Eritrea sneeuwt het zelden, zegt Haban (16)

Sheila Kamerman

ZWOLLE

Haban (16) uit Eritrea heeft een groen bomberjack over zijn gele capuchontrui. Hij rilt in de kou. Hij komt uit Eritrea, verbleef enkele maanden in Griekenland en reist nu via Zwolle naar Ter Apel om asiel aan te vragen, vertelt hij dinsdagmiddag.

In Eritrea sneeuwt het zelden, zegt hij, dus dit is bijzonder voor hem. Hij vindt het vooral koud. Extra warme kleding voor temperaturen onder nul heeft hij niet, maar hij trekt zoveel mogelijk laagjes over elkaar aan.

Haban stapt op zijn sneakers en een enkel tasje in Zwolle op de blauwe Arriva-trein naar Emmen, vanwaar een bus naar Ter Apel gaat. In die trein stappen elke dag asielzoekers op weg naar Ter Apel, herkenbaar aan hun zoekende blikken, plastic tassen en koffers.

Zeven jaar geleden stapten Jalal (29) en Jahya (29) uit Lelystad, die hun achternaam niet in de krant willen, ook op die trein. Ze kwamen uit Syrië uit Hana (Jalal) en Aleppo (Jahya) en doorliepen de hele asielprocedure. Inmiddels hebben ze een huis, ze zijn burens, en hebben goede winterkleding, vertellen ze in het Nederlands. Ze wijzen naar hun warme jassen. Overigens kennen ze sneeuw uit Syrië - vooral in de bergen ligt meer sneeuw dan ooit in Nederland valt. Zij moesten in Nederland vooral wennen aan de wind.

Jahya handelt in aandelen en Jalal wil een eigen stucadoorsbedrijf beginnen en is in Zwolle om zich in te schrijven bij de Kammer van Koophandel. Ze zijn blij dat ze in dit weer niet naar Ter Apel hoeven. „Je kan daar niet in een cafeetje gaan zitten”, zegt Jayja. „Je deelt een kamer met drie of vier anderen die je niet kent, voor privacy moet je naar buiten.”

Jalal: „Ja, en dan sta je nu dus in de sneeuw.”

SNEEUWVAL

Sneeuw stelt scholen voor dilemma: open blijven, sluiten of online lesgeven

Een minderheid van de basisscholen en middelbare scholen ging dinsdag dicht wegens de sneeuwval.

Denise Retera en Claudia Kammer

AMSTERDAM

„Vroeger, jaren zestig en zeventig, in mijn schooltijd, moest het weer toch echt wel een (paar) graadje(s) erger zijn, wilden wij ijsvrij krijgen”, reageert een lezer dinsdag onder een online artikel van dagblad *De Stentor*. Dat gaat over wanneer leerlingen in het oosten van het land thuis mogen blijven bij sneeuw en ijs. „De jeugd”, aldus de lezer, is „niets meer gewend”.

Toch valt het wel mee met de hoeveelheid scholen die in Nederland de deuren sluit vanwege de hevige sneeuwval deze dagen. Volgens een ‘flitspeiling’ van belangenorganisatie Ouders & Onderwijs blijkt dat ruim 4 procent van de scholen (in het basisonderwijs, middelbaar onderwijs en het mbo) dinsdag gesloten is. Ruim 8 procent werkt met een gedeeltelijke sluiting of een aangepast lesrooster. Ruim 70 procent van de scholen neemt geen speciale maatregelen.

Volgens de organisatie zijn de reacties van ouders gemengd. Sommige ouders vinden dat er te snel tot maatregelen wordt overgegaan. Anderen vinden het, vanwege de

Scholen mogen, schrijft de Rijksoverheid, alleen ijsvrij geven als er sprake is van overmacht

„onveilige verkeerssituaties”, on- verantwoord dat scholen open blijven.

Scholen mogen niet zomaar ijsvrij geven, schrijft de Rijksoverheid op haar website. Dat mag alleen als er sprake is van overmacht. „Bijvoorbeeld als de school niet bereikbaar is vanwege hevige sneeuwval. Of als de verwarming niet werkt.”

Dat laatste was afgelopen maandag het geval op Het Streek College in Ede. De lessen werden geschrapt, want door een kapotte verwarming was het slechts 11 graden in het schoolgebouw, zei bestuurder Wilfred Nep tegen Omroep Gelderland.

Online lesgeven

Het lijkt erop dat vooral scholen in de regio Utrecht maatregelen hebben getroffen. Dat is ook een van de gebieden met de zwaarste sneeuwval en de bussen rijden er niet. Veel Utrechtse basisschoolleerlingen hebben ijsvrij, schrijft het *AD Utrechts Nieuwsblad*, zoals leerlingen van in ieder geval elf scholen van de Katholieke Scholenstichting Utrecht (KSU).

Op College de Heemlanden in het Utrechtse Houten krijgen de leerlingen online onderwijs, vertelt afdelingsleider vwo-bovenbouw Rutger Hendriks aan de telefoon. „Het is voornamelijk moeilijk om sommige collega’s op locatie te krijgen, die vaak wat verder van school

Fietsers trotseren de sneeuw in Rotterdam. Ruim 70 procent van de scholen neemt geen speciale maatregelen als gevolg van het winterweer. FOTO ROBIN UTRECHT / ANP

wonen dan de leerlingen.” De directeur zit nota bene nog vast op Tenerife, omdat haar vlucht terug geannuleerd was. „Maar als het goed is, is ze net klaar met boarden.”

De school heeft veel geleerd van de coronatijd als het gaat om onderwijs op afstand, zegt Hendriks. Draaiboeken konden uit de kast worden gehaald en de ict-omgeving is erop ingericht om snel over te schakelen op online onderwijs.

Ook middelbare scholen in Goes en Zierikzee, waar veel kinderen uit dorpen in de regio naartoe komen, bereiden zich nu voor op online onderwijs, mocht dat later deze week nodig zijn. „De draaiboeken uit de coronatijd liggen er nog, maar we hebben ze al een aantal jaren niet meer nodig gehad, dus we moeten nog wel het een en ander regelen”, zegt Micha Wijngaards, rector van het Ostrea Lyceum in Goes.

Streekbussen

De scholen in Goes en Zierikzee gingen dinsdag dicht en ook woensdag blijven ze gesloten. Wijngaards: „Maandagavond schatten we nog in dat we dinsdag wel bereikbaar zouden zijn. Maar toen bleek ’s ochtends vroeg dat de

De schooldirecteur zit nog vast op Tenerife, omdat haar vlucht terug geannuleerd was

sneeuwoverlast vele malen erger was.” Het busverkeer in de regio lag plat, er reden geen treinen en de snelweg A58 was afgesloten, waardoor docenten uit Brabant niet naar Zeeland konden komen.

De stichting VOOR, het schoolbestuur waarbij het Ostrea Lyceum is aangesloten, besloot even voor acht uur ’s ochtends dat de scholen dicht gingen. Sommige leerlingen en docenten waren toen al op de fiets aangekomen.

In Noord-Groningen bleven middelbare scholen wel open. Het Hogeland College, dat vier vestigingen in de provincie heeft, had het geluk dat de meeste streekbussen gewoon reden en ook de treinverbinding van Arriva vanuit de stad Groningen ging door, met name belangrijk voor docenten. Voor sommige leerlingen en docenten was het wel een barre tocht door de sneeuw, vertelt rector Teun van Roy. „Sommige kinderen moeten tien kilometer fietsen. En docenten komen soms helemaal uit Friesland of Drenthe. We hebben tegen hen gezegd: gebruik je verstand en kijk of het verantwoord is om te komen.”

Of het Hogeland College ook woensdag opengaat, is nog niet zeker. „We hebben de ouders laten weten dat ze het voor acht uur vanavond [dinsdagavond] via de mail horen.”

Amsterdam Centraal op dinsdag. Door sneeuw, vorst en een automatiseringsstoring reden er maandag en dinsdag slechts beperkt treinen rond Amsterdam. FOTO ZARA NOR

Jan Benjamin
AMSTERDAM

Waarom rijden de treinen in Zwitserland en Scandinavië door bij sneeuw en ijs, terwijl in Nederland het openbaar vervoer al bij een paar winterse dagen grotendeels stilvalt? Die vraag klonk de afgelopen dagen weer regelmatig op perrons, bij bushaltes en op sociale media, nadat sneeuw en vorst opnieuw tot grote verstoringen hadden geleid.

De problemen werden verergerd door een ernstige IT-storing bij de Nederlandse Spoorwegen, waardoor het treinverkeer van NS dinsdagmorgen vrijwel volledig stilviel. Na een chaotische maandag was dinsdag zo opnieuw sprake van veel uitval en vertragingen.

Het leidde tot hernieuwde discussie over een bekend dilemma: hoe robuust moet het Nederlandse openbaar vervoer zijn tegen relatief zeldzaam extreem weer?

In landen als Zwitserland, Noorwegen en Zweden is het op inggericht op maandenlange winters. Spoorwegexploitanten investeren daar fors in maatregelen tegen sneeuw en ijs, zoals verwarmde treinonderstellen en uitgebreide wisselverwarming. In Nederland is de situatie fundamenteel anders. Hier gaat het doorgaans om hooguit enkele dagen per jaar met serieuze winterse omstandigheden.

Winterbestendig niet logisch

Volgens spoorbeheerder ProRail is het daarom niet logisch om het systeem door en door winterbestendig te maken. Dat zou miljarden kosten, aldus de organisatie. „Zelfs als je zou investeren zoals in Zwitserland, kun je dit soort problemen niet helemaal voorkomen”, zei ProRail-topman John Voppen maandavond bij *Pauw & De Wit*. Want het treinverkeer ligt ook in andere landen wel eens stil bij extreem weer.

OV-CHAOS

Waarom is het spoor zo ontregeld door een beetje sneeuw?

In koudere landen kan het wel: treinen laten rijden. In Nederland is het railverkeer al twee dagen een puinhoop, juist doordat sneeuwval zeldzamer is. Naast een storing bij NS is het een kostenverhaal.

Ook Niels van Oort, universitair hoofddocent openbaar vervoer aan de TU Delft, plaatst kanttekeningen bij extra winterinvesteringen. „Het is moeilijk te rechtvaardigen om publiek geld te steken in maatregelen tegen zeer uitzonderlijke incidenten.” Volgens hem levert het meer op om de structurele problemen in het ov aan te pakken. Het Nederlandse spoor kende vorig jaar opnieuw meer reguliere verstoringen dan het jaar ervoor.

De kern van de discussie is volgens Van Oort de balans tussen efficiëntie en robuustheid. Nederland heeft een van de meest intensief gebruikte spoornetten ter wereld, met veel treinen, strakke dienstregelingen en sterk geoptimaliseerde planningssystemen. Dat werkt efficiënt zolang alles meezit, maar maakt het systeem kwetsbaar. „Optimalisatie heeft zijn prijs”, zegt Van Oort. „De verwevenheid van personeel, materieel, infrastructuur en digitale systemen is zo groot geworden dat er bij verstoringen weinig speelruimte overblijft.”

Toch staat die balans onder druk, aldus Van Oort. „Door kli-

maatverandering neemt de kans op extreem weer toe, naast sneeuw ook stormen en hittegolven.”

Daarnaast spelen geopolitieke ontwikkelingen een rol. Staatssecretaris Thierry Aartsen (Infrastructuur en Waterstaat, VVD) pleitte in oktober voor extra investeringen in het spoor, mede met het oog op weerbaarheid en militaire mobiliteit. „Geopolitieke spanningen vragen om nieuwe keuzes.”

Winterdienstregeling

Na de problemen van maandag werd dinsdag opnieuw duidelijk hoe kwetsbaar het systeem is. ProRail kampte nog steeds met bevroren wissels, terwijl NS de beloofde winterdienstregeling – waarbij 80 procent van de treinen zou rijden – niet op tijd kon invoeren. Door een datafout in het personeelsplanningssysteem wist NS niet welke machinisten en conducteurs op welke treinen moesten worden ingezet. Het bedrijf legde daarop het treinverkeer tijdelijk volledig stil.

Pas later op de ochtend reden de eerste treinen weer, volgens de winterdienstregeling – die ook

woensdag geldt. Ook het internationale treinverkeer en het goederenvervoer ondervonden hinder. Regionale vervoerders als Arriva en Keolis kampten eveneens met uitval.

Volgens NS ontstond de storing tijdens het opstarten van de winterdienstregeling. Het systeem voor wat NS ‘bijsturing’ noemt, rekent ’s nachts en overdag aanpassingen door, maar liep vast door een datafout die pas na uren zichtbaar werd.

NS overwoog kortstondig pendeldiensten in te zetten, maar zag daarvan af omdat een overstap halverwege de dag naar de winterdienstregeling vrijwel onmogelijk zou zijn. In 2022 kende NS ook een grote storing in de planningssystemen, maar daarbij ging het volgens een woordvoerder om een netwerkfout; computersystemen konden niet met elkaar communiceren. Dinsdag was er een datafout.

Naast de IT-problemen kwamen ook fysieke kwetsbaarheden aan het licht. ProRail heeft sinds deze winter ongeveer de helft van de 4.500 wisselverwarmers uitgezet, waar dat volgens de spoorbeheerder kan. Daarmee bespaart ProRail

tot 2030 circa 100 miljoen euro. De hoofdsporen blijven voorzien van verwarming, maar bij ijzel en vooral veel sneeuw blijken de maatregelen beperkt effectief. Aannemers moeten alsnog ingrijpen.

Rond Amsterdam stapelden de problemen zich dinsdag op. Ten westen van Amsterdam Centraal was er een gaslek in de wisselverwarming; ten oosten was de verwarming uitgeschakeld vanwege werkzaamheden. Wanneer die weer operationeel zou zijn, was onduidelijk.

Volgens ov-onderzoeker Niels van Oort is het de vraag of dit alles voorkomen had kunnen worden. „Dan moet je het systeem robuuster maken, en dat kost publiek geld, voor iets wat hooguit eens in de vijf jaar gebeurt.” Bovendien, zegt hij, kan een deel van de reizigers thuiswerken. „Je kunt tijdelijk mobiliteit ook bewust beperken.”

Daar staat tegenover dat verstoringen grote economische en maatschappelijke schade veroorzaken: productiviteitsverlies, extra kosten, persoonlijke schade. Dat alles bij elkaar kan snel in de miljoenen lopen, mogelijk miljarden.

Het probleem zit volgens Van Oort op meer niveaus: infrastructuur, wissels, ic, materieel en personeel. Ook de beschikbaarheid van technisch personeel is kwetsbaar; monteurs moeten bij storingen het hele land door, en staan soms vast in de file.

In een reactie dinsdag erkende staatssecretaris Aartsen de frustratie bij reizigers. Maar hij blijft terughoudend. „Extra investeringen die specifiek zijn gericht op het voorkomen van verstoringen door winters weer wegen niet op tegen de debaten.”

Grote verstoringen door winterweer komen volgens hem relatief weinig voor. Bij sneeuw en vorst, benadrukt Aartsen, zijn verstoringen nooit volledig te voorkomen – zeker niet op een van de drukste banen van Europa.

VIER VRAGEN OVER DRINKWATERVERVUILING

Kook het drinkwater voor gebruik, horen ze in Amersfoort alwéér

Voor 85.000 huishoudens in Amersfoort geldt voor de tweede keer een kookadvies voor water. Wat gaat er mis?

Koen Marée

AMSTERDAM

Wie in Amersfoort en omgeving een glas water wil drinken of groenten wil wassen, doet er deze dagen goed aan het water eerst drie minuten te hebben gekookt. Drinkwaterbedrijf Vitens meldde maandagmiddag bij een controle van het drinkwater de enterokokkenbacterie te hebben aangetroffen. Voor zo’n 85.000 huishoudens geldt sindsdien een kookadvies.

Het is de tweede keer in twee weken tijd dat Vitens bij een reguliere controle in de stad de bacterie heeft aangetroffen. Rond de kerstdagen was ook al een kookadvies van kracht, toen ging het om vijftienduizend huishoudens die risico liepen op het drinken van verontreinigd water. Op 30 december werd het drinkwater na een week weer veilig verklaard. Is het toeval dat de bacterie in zo’n kort tijdsbestek tweemaal rond de stad opduikt? En zal Nederlands drinkwater in de toekomst vaker vervuild zijn? Vier vragen.

1 | Wat is er aan de hand?

De 85.000 huishoudens waarvoor nu een kookadvies geldt, krijgen hun drinkwater vanuit de productielocatie van Vitens aan de Hogeweg in Amersfoort. Op die plek wordt het water gezuiverd en opgeslagen voor gebruik. De enterokokkenbacterie is aangetroffen in het reservoir. Hoe die de opslag heeft kunnen bereiken, wordt door het drinkwaterbedrijf nog onderzocht.

De getroffen huishoudens krijgen op 8 januari te horen of het kookadvies nog langer zal gelden. Dat heeft te maken met de drinkwatermetingen, legt een Vitenswoordvoerder uit. Het laboratorium doet er 48 uur over om de kwaliteit te meten, en het bedrijf wil het kookadvies pas opheffen als er twee schone monsters zijn.

2 | Is er een verband met de verontreiniging van voor de jaarwisseling?

Daar gaat Vitens vooraansnog niet van uit. De verontreiniging die op 23 december werd geconstateerd was te herleiden tot een andere productielocatie, ‘Amersfoort Berg’. Daar wordt het waterreservoir gevuld met opgepompt grondwater en bijgevoeld vanuit het waternet. „In het opgepompte water zat geen verontreiniging, dus het vermoeden bestaat dat het erin is geslopen vanuit het net”, aldus de

Het drinkwater in de regio Utrecht is licht verontreinigd met de enterokokkenbacterie. Drinkwaterbedrijf Vitens adviseert mensen om het water drie minuten te koken voordat ze het gebruiken. FOTO JEROEN JUMELET/ANP

woordvoerder. Het reservoir aan de Hogeweg is enkel aangesloten op de zuiveringsinstallatie, „maar die is schoon bevonden”.

3 | Moeten inwoners zich zorgen maken?

Hoewel het gaat om een lichte ver-

ontreiniging, neemt het waterbedrijf geen risico. Gezonde mensen worden doorgaans niet ernstig ziek van de bacterie. Een besmetting kan leiden tot buikpijn of diarree, maar de klachten gaan vanzelf weer over. Voor kwetsbare mensen kunnen de gevolgen erger zijn.

Toen afgelopen november het drinkwater in de stad Utrecht verontreinigd bleek, was er geen toename te zien van mensen die zich met maag- of darmklachten bij de huisarts meldden, concludeerde Nivel, een instituut dat onderzoek doet naar de gezondheidszorg.

Verontreiniging zal vaker voorkomen, veel leidingen zijn zeventig tot tachtig jaar oud

Voor de recente vervuilingen in Amersfoort zijn de cijfers nog niet geanalyseerd, maar onderzoeker Mariëtte Hooiveld zegt geen ander beeld te verwachten.

4 | Gaat verontreinigd drinkwater vaker voorkomen in Nederland?

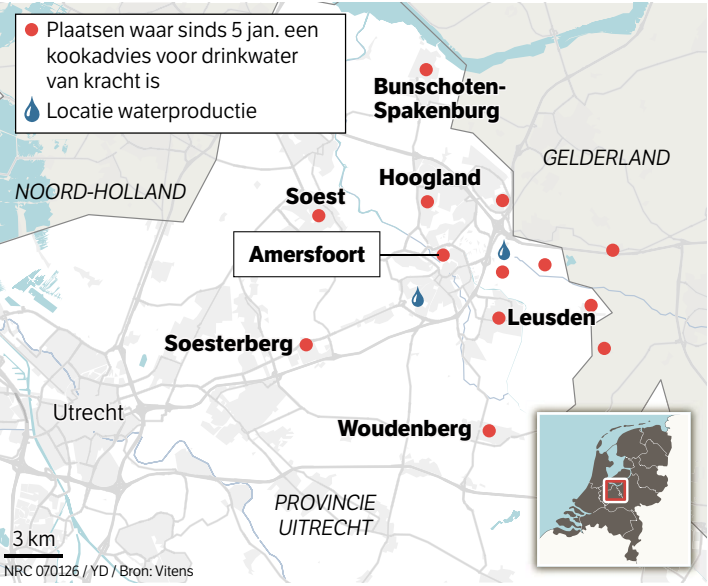
„We gaan het vaker constateren”, verwacht expert drinkwatersysteem Jan Vreeburg. Dat heeft ermee te maken dat veel leidingen in de Nederlandse bodem „zeventig tot tachtig jaar geleden” zijn aangelegd en aan vervanging toe zijn.

„Iedere keer als je het leidingnet opent, loop je risico op vervuiling. Het is nu eenmaal mensenwerk.”

Daarbij komt dat het leidingnetwerk „het best functioneert bij eensoortig weer”, zegt de woordvoerder van Vitens. Veel regenval in korte tijd, of juist periodes van langdurige droogte als gevolg van klimaatverandering, tasten de bodem waar leidingen in liggen aan. De druk op de leidingen kan daardoor toenemen. „We kunnen niet uitsluiten dat daardoor vaker lekkages zullen optreden, zeker bij leidingen die al lang in de grond liggen en wat broos zijn.” Lekkages kunnen daarnaast worden veroorzaakt door werkzaamheden in de buurt van een waterleiding.

Nederland beschikt over „het beste drinkwatersysteem ter wereld”, benadrukt Vreeburg. Juist omdat er ook is nagedacht over hoe systeemfouten, zoals een bacterie, in een vroeg stadium kunnen worden opgespoord. „De blootstelling aan een bacterie zal voor inwoners gelijk blijven, namelijk nul. Maar er zullen meer incidenten zijn waarbij mensen een kookadvies krijgen. Dat is vervelend, maar het werkt in ieder geval duidelijk preventief.”

Opnieuw kookadvies in en rond Amersfoort

CARIBISCHE EILANDEN

‘Nederland is verplicht om Curaçao, Aruba en Bonaire te ondersteunen’

De geopolitieke storm die door de regio raast, legt de kwetsbaarheid van het Caribisch deel van het koninkrijk bloot.

Floor Boon

AMSTERDAM

Wat als Venezuela had besloten wraak te nemen, nadat Amerikaanse commando's president Nicolás Maduro en zijn vrouw zaterdag in het holst van de nacht ontvoerden? En wat als Caracas dat had gedaan door een aanval te richten op de Caribische eilanden voor de Venezolaanse kust: Aruba, Curaçao of Bonaire? De eilanden maken immers deel uit van het Koninkrijk der Nederlanden, dat (nog altijd) een bondgenoot is van de Verenigde Staten.

„Wordt de territoriale integriteit van Nederland geschonden, dan is het koninkrijk verplicht om op te treden”, zegt Arjen van Rijn, advocaat en buitengewoon hoogleraar staatsrecht aan de Universiteit van Curaçao. Die verplichting vloeit voort uit het Statuut voor het Koninkrijk der Nederlanden uit 1954. Daarin is vastgelegd dat defensie en buitenlandse betrekkingen Koninkrijksaangelegenheden zijn, en dat Nederland daarvoor eindverantwoordelijk is - ook voor de Caribische delen van het koninkrijk. Die staatkundige verhoudingen zijn, ruim zeventig jaar later, formeel nog altijd ongewijzigd.

Welke militaire of diplomatieke tegenactie het koninkrijk in zo'n situatie zou kiezen, wordt niet in Den Haag alleen besloten. „Daarover beslist de rijksministerraad, in gezamenlijk overleg”, zegt Van Rijn, die een standaardwerk schreef over Caribisch staatsrecht. De raad bestaat uit alle Nederlandse ministers, aangevuld met de gevolmachtigde ministers van Aruba, Curaçao en Sint Maarten - de CAS-eilanden, die autonome landen binnen het koninkrijk zijn. Bonaire, Sint Eustatius en Saba (de BES-eilanden) zijn bijzondere Nederlandse gemeenten. Zij hebben geen eigen vertegenwoordiging in de rijksministerraad, maar hun inwoners stemmen wel mee voor de Tweede Kamer in Nederland.

In de praktijk, denkt Gert Oostindie, emeritus hoogleraar koloniale en postkoloniale geschiedenis aan de Universiteit Leiden, kun je je afvragen of die militaire aanwezigheid in zo'n extreme situatie meer kan zijn dan symbolisch. „Maar vanuit eilandperspectief is dit een veiligheidsparaplú.” Het is een belangrijke reden geweest voor de eilanden om niet geheel onafhankelijk te willen worden, in tegenstelling tot de voormalige Nederlandse koloniën. „Kleinschaligheid en de problemen die daarmee gepaard gaan moet niet worden onderschat”, zegt Oostindie - zoals het beschermen van het eigen grondgebied. „Met deze constructie zijn de CAS- en de BES-eilanden veel beter af dan eilanden in de omgeving die misschien formeel onafhankelijk zijn, maar juist daardoor extra kwetsbaar.”

Vluchtelingen

De geopolitieke storm die nu door de regio raast, legt die structurele en strategische kwetsbaarheid plots messcherp bloot. Om te handelen zijn de eilanden afhankelijk van Den Haag, maar de gevolgen worden lokaal gevoeld: in toerisme, migratie en veiligheid. Bovendien is de militaire presentie afschrik-

Venezolaanse fruitverkopers op de 'floating market' in Willemstad. Op Curaçao (circa 185.000 inwoners) verblijven naar schatting 17.000 ongedocumenteerde Venezolanen. FOTO RAMON VAN FLYMEN/ANP

Een Venezolaan **verkoopvis** op de 'floating market' in het centrum van Willemstad. Op deze markt verkopen Venezolanen verse waar, die ze met bootjes overbrengen van het vasteland naar Curaçao. FOTO RAMON VAN FLYMEN/ANP

wekkend, maar uiteindelijk beperkt.

De economische gevolgen van de spanningen waren direct voelbaar. Luchtvaartmaatschappijen annuleerden kortstondig maar massaal vluchten, waardoor de belangrijkste economische levensader van de ABC-eilanden - het toerisme - tijdelijk werd afgesneden. Volgens consultancybureau Cornerstone Economics liep de schade voor alleen die ene dag al op tot 18 miljoen dollar.

Daarnaast leeft al jaren de angst voor een nieuwe vluchtelingstroom vanuit Venezuela. De eilanden zagen sinds 2017 al tienduizenden Venezolanen per boot arriveren. Op Aruba (circa 110.000 inwoners) verblijven naar schatting 17.000 ongedocumenteerde Venezolanen; op Curaçao (circa 185.000 inwoners) is dat aantal vergelijkbaar. Kosten voor opvang, voor zover die wordt verzorgd, dragen deze eilanden zelf, omdat het zelfstandige landen zijn. Voor de bijzondere gemeenten is Nederland daar wel verantwoordelijk voor.

”

Kleinschaligheid en de problemen die daarmee gepaard gaan moet niet worden onderschat

Gert Oostindie
emeritus
hoogleraar
koloniale en
postkoloniale
geschiedenis

De spanningen, ziet jurist Van Rijn, „zetten de verhoudingen tussen de eilanden en Nederland onder druk, op een goede manier. Als je bedenkt dat dit systeem in 1953 is bedacht, is dat vrij briljant. Het lijkt telkens weer te functioneren. In een gezamenlijke crisis des te meer. Aruba en Curaçao zijn stippen op de kaart. Wat ik hoor, is dat ze blij zijn dat ze samen optrekken met een NAVO-lid dat nog iets te zeggen heeft. Dat geeft rust.”

Tegelijk is er ook altijd kritiek geweest op de manier waarop de onderlinge verplichtingen zijn georganiseerd. „Het Statuut beloofde gelijkwaardigheid, maar organiseerde die nooit democratisch”, zegt Oostindie. Zo kwam er wel een Koninkrijksregering, maar nooit een Koninkrijksparlement. Daardoor ontbreekt structurele parlementaire controle op defensie en buitenlandse besluiten vanuit de eilanden, heb- ben de eilanden Nederland hard nodig”, zegt Oostindie. „Dat zal voorlopig niet veranderen. En Nederland mag zich er ook niet aan onttrekken.”

Volgens de emeritus hoogleraar definieert Nederland de eigen belangen bij de eilanden vooral in de sfeer van problemen die moeten worden opgelost, op het gebied van criminaliteit, integer bestuur en migratie. „Feitelijk gezien zijn er ook geen sterke wederzijdse belangen. De eilanden zijn afhankelijk van Nederland en Nederland is verplicht om de eilanden te ondersteunen. Dat betekent bemoeienis, anders kan het ook niet.”

De bemoeienis wordt nu met open armen ontvangen. Tijdens een bezoek van Defensieminister Ruben Brekelmans (VVD) deze dagen aan de eilanden, benadrukte de Arubaanse premier Mike Eman dat er nu „geen direct gevaar” is. Tegelijk waarschuwde premier Gilmar Pisas van Curaçao dat het conflict alsnog kan escaleren. „Het laat weer zien: als het erop aankomt, hebben de eilanden Nederland hard nodig”, zegt Oostindie. „Dat zal voorlopig niet veranderen. En Nederland mag zich er ook niet aan onttrekken.”

Aanhangers en tegenstanders van de Venezolaanse president Nicolás Maduro bij de rechtbank in New York. FOTO BRYAN R. SMITH/AFP

STRAFZAAK MADURO

Wie zijn de hoofdpersonen in de rechtszaak tegen Nicolás Maduro?

Het proces tegen de Venezolaanse president Maduro is begonnen. Wie zijn de rechter, de openbaar aanklager en de advocaat?

Bas Blokker

AMSTERDAM

De Venezolaanse president Nicolás Maduro en zijn vrouw Cilia Flores werden maandag voorgeleid in de rechtbank in New York. Koud ontvoerd vanuit het land dat hij jarenlang in zijn greep hield, zei Maduro dat hij zichzelf als een „politieke gevangene” beschouwt. „Daar gaan we op een later tijdstip over spreken”, hield de rechter hem voor. Die rechter is Alvin Hellerstein, een van de drie hoofdrolspelers in dit proces, waarvan de duur niet te voorspellen valt. De andere twee zijn openbaar aanklager Jay Clayton en Maduro's advocaat Barry Pollack. Wie zijn zij, en welke ervaring nemen zij mee naar deze unieke rechtszaak?

Rechter Alvin Hellerstein

Ervaring komt rechter Alvin Hellerstein in elk geval niet tekort: hij is 92 en heeft er 65 jaar opzitten in de rechtspraak. Eerst als strafpleiter en vanaf 1998, benoemd door president Bill Clinton, als rechter in het zuidelijk district van New York: de rechtbank van Manhattan.

In die hoedanigheid heeft Hellerstein enkele belangrijke zaken behandeld. Hij sprak een oordeel uit in verschillende rechtszaken rond de aanslagen op het World Trade Cen-

ter van 11 september 2001, waarbij hij onder meer de stad New York opdroeg schadeclaims van hulpverleners in behandeling te nemen.

Meer recent kwam Hellerstein enkele malen in botsing met Donald Trump, zowel de zakenman als de president. Trump probeerde de strafzaak over het administratief verdoezelen van de afkoop om die hij aan een pornoactrice had betaald, over te hevelen van een New Yorkse staatsrechtbank naar een federale rechtbank, waar hij als president immuniteit zou kunnen claimen. Hellerstein, voorzitter van de federale rechtbank, wees zijn verzoek herhaaldelijk af - de laatste keer was twee maanden geleden.

Hellerstein zette ook een streep door de uitzetting van ongedocumenteerde vreemdelingen met een beroep op de *Alien Enemies Act*. Op basis van die wet betoogde de regering Trump dat de Venezolaanse migranten die zij oppakte, deel uitmaakten van een ‘invasiemacht’ die de VS was binnengedrongen.

Nieuwssite *Politico* sprak enkele voormalige aanklagers over Hellerstein. Daaruit kwam vooral het beeld van een eigenzinnige rechter naar voren, die het „geen bal uitmaakt” wat anderen van hem vinden. En die druk begint te micro-managen als een proces iets te maken heeft met de Bronx, de New

Yorkse wijk waar hij geboren is.

Openbaar aanklager Jay Clayton

Voordat hij in april 2025 werd benoemd tot hoofdaanklager in het zuidelijk district van New York was Jay Clayton (59) zakenman. Daarvoor was hij hoofd van de markttoezichthouder Securities and Exchange Commission (SEC), waar president Trump hem in zijn eerste termijn in 2017 aanstelde om de „knellende” regels rond overnames en aandelenhandel te versoepelen. In april vorig jaar droeg Trump ju-

Hellerstein blijkt een eigenzinnige rechter, die het niks uitmaakt wat anderen van hem vinden

rist Clayton voor als hoofdaanklager in Manhattan. De Senaat heeft zijn benoeming nog steeds niet bekrachtigd; Claytons aanstelling werd in augustus geformaliseerd door de rechters uit het district.

Clayton leidt sindsdien een van de belangrijkste Amerikaanse rechtskringen, half-grappend het ‘sovereine district van New York’ genoemd, vanwege de eigenzinnigheid van de aanklagers ten opzichte van het ministerie in Washington. Die eigenzinnigheid heeft

onder president Trump wel een knauw gekregen. Toen het ministerie van Justitie in februari besloot de strafvervolgning te beëindigen van burgemeester Eric Adams van New York, een politieke medestander van Trump, stapten in totaal tien aanklagers op.

Clayton had geen bemoeienis met deze kwestie. Hij kon dus ongestoord doorwerken aan de strafzaak tegen rapper Sean ‘Diddy’ Combs, die in oktober 2025 werd veroordeeld wegens het aanzetten tot prostitutie voor zijn seksfeesten. Een andere zaak die onder de verantwoordelijkheid van Clayton loopt, is een proces tegen enkele vermeende kopstukken van het Mexicaanse Sinaloa-kartel, wegens het smokkelen van fentanyl naar de VS.

Advocaat Barry Pollack

Als Barry Pollack (61) geen pleidooien in een strafzaak voorbereidt, geeft hij les aan de Georgetown Universiteit in Washington, onder de titel ‘anatomie van een federale strafzaak’. Dat doet hij aan de hand van de zaak tegen de energie-oplichters van Enron, het bedrijf dat in een door de eigenaren gecreëerd financieel rookgordijn in 2001 failliet ging. Een schoolvoorbeeld van witteboordencriminaliteit waar Barry Pollack, blijkens de website van zijn advocatenkantoor

in gespecialiseerd is. Net als in corruptie.

Die ervaring zal hij nodig hebben in de zaak tegen zijn nieuwe cliënt, Nicolás Maduro, die er blijkens de aanklacht van wordt verdacht jarenlang te zijn betrokken bij drugs-handel via zijn land. Hoevel corruptie niet tot de formele aanklachten behoort, wordt het wel opgevoerd in de bewijzen tegen de Venezolaanse president. Maduro's echtgenote, Cilia Flores, wordt door een andere advocaat vertegenwoordigd, Mark Donnelly uit Houston, Texas.

Pollack zit al dertig jaar in het vak en is partner in de firma Harris St. Laurent & Wechsler. Hij behoort tot de top van zijn professie in de VS, aldus Chambers and partners, dat jaarlijks ranglijsten van de beste advocaten opstelt.

Pollack stond Julian Assange bij, de oprichter van WikiLeaks die door de Amerikaanse justitie van spionage werd verdacht. WikiLeaks had honderdduizenden documenten die het had gekregen van de Amerikaanse militaire inlichtingenanalist Chelsea Manning online openbaar gemaakt. Het bracht de VS in grote verlegenheid. Assange bleef daarna jarenlang voortvluchtig voordat hij in Groot-Brittannië in de cel werd gezet. Pollack wist via onderhandelingen Assange's vrijlating te bewerkstelligen.

BIOSCOOPCIJFERS

Hoe vult Amsterdam 5.000 nieuwe bioscoopstoelen?

Terwijl het bioscoopbezoek voor het tweede jaar op rij daalt, gingen in december in Amsterdam twee megabioscopen open: Cinema The Pulse en VUE Houthavens. Veel stoelen, steeds minder klanten

Coen van Zwoi
AMSTERDAM

In piekjaar 2019 verkochten de bioscopen ruim 38 miljoen kaartjes, toen kwam de coronapandemie. Die klap is de sector nog niet te boven; vorig jaar werden tien miljoen minder tickets verkocht. Het ‘nieuwe normaal’ ligt op 30 miljoen bezoekers.

Geen moment dus om een nieuwe bioscoop te beginnen. Maar in december vorig jaar openden in Amsterdam liefst twee megabioscopen hun poorten. VUE Houthavens telt negen zalen en drie microbioscopen met in totaal 950 stoelen, Cinema The Pulse aan de Zuidas zes zalen en drie microbioscopen met 746 stoelen. En sinds jubeljaar 2019 openden in Amsterdam nog meer bioscopen. Eind 2019 Pathé Noord, met 2.500 stoelen, in november 2021 Rialto VU met vier zalen, 224 stoelen. Komend najaar volgt in stadsdeel Zeeburg Rialto Silo: vijf zalen, 400 stoelen, in een oude silo van de rioolwaterzuivering. Cinema de Vlugt kreeg in Osdorp er ook nog 70 stoelen bij.

Het vult witte plekken op de kaart op en ontlast een vol stadscentrum. Maar wordt het niet wat te veel voor Amsterdam? De ruim 5.000 stoelen extra vereisen een half miljoen tot een miljoen extra achterwerken, met een stagnerende bioscoopmarkt zelfs voor een metropool met 10.000 nieuwe inwoners per jaar een hele opgave.

In 2023 concludeerde onderzoeksbureau DVJ Insights dat de Amsterdamse filmmarkt wel verzadigd was met 109 filmdoeken, 13.000 stoelen en 3,9 miljoen verkochte filmkaartjes. Dat was in opdracht van Pathé, de Amsterdamse monopolist in popcornbioscopen die zelf even uitgebouwd is: het bedrijf zag af van een nieuw complex in Amstelveen. Maar het klopt dat de gemiddelde Amsterdammer in 2024 bijna vier keer een bioscoop bezocht, voor Nederland is dat 1,6 keer. Laatste nieuws: vorig jaar werden er 3,7 miljoen bioscooptickets verkocht in Amsterdam. Zit er rek in een krimpmarkt?

VUE Houthavens

Het Britse VUE hoopt van wel. Het concern is tot dusver actief in provinciesteden en koos de nieuwe wijk Houthavens uit om te knabbelen aan Pathés Amsterdamse monopolie. „Deze buurt heeft zich ontwikkeld tot een hotspot met een divers publiek”, liet de toenmalige directeur van VUE Nederland, Ron Sterk, in 2019 weten. Zijn opvolger Joost Ligthart zegt op de valreep een beloofde rondleiding door zijn nieuwe bioscoop af als ik aangeef het ook over de stagnerende filmmarkt te willen hebben. VUE beperkt zich tot schriftelijke antwoorden rijk aan uitroptekens („2026 wordt een mooi filmjaar!”) en rooskleurige prognoses. Zo voorziet Ligthart dat bioscopen volgend jaar het resultaat van piekjaar 2019 evenaren. Daarin staat hij alleen.

Het wijst op enige nervositeit. Bij een op eigen houtje uitgevoerde expeditie naar een levendige try-out van VUE Houthavens - de kaartjes kosten slechts 5 euro - zit animatiefilm *Zootropolis 2* bomvol ouders met jonge kinderen, die in de pauze alle kanten op stuiteren en de vloer bezaaien met popcorn. VUE Houthavens blijkt een zalencomplex glimmend van nieuwheid met een zwoele vibe van art deco en blingbling. Er zijn verstelbare, zwarte ligstoelen en nog bredere ‘Ultra Lux’-stoelen met wijkkoelers, een kolossaal EPIC-scherm ‘met oorverdo-

vend Dolby Atmos-geluid’, drie microzaaltjes voor privé-voorstellingen en een klein café voor een drankje en tapas.

De obstakels zijn ook helder: de Koi-vistokade oogt desolaat - arm aan horeca, rijk aan kantoren - en is matig bereikbaar met openbaar vervoer. Ondanks een deal met een naburige parkeergarage: waar gaat VUE de honderdduizenden benodigde bezoekers vandaan halen?

Ligthart wijst op marktonderzoek waaruit blijkt dat mensen bereid zijn 20 minuten te reizen voor bioscoopbezoek. Dat brengt naast de omliggende wijken ook delen van het centrum, Nieuw-West en Noord in beeld, of zelfs Zaandam. Maar de gemiddelde Amsterdammer heeft al zoveel opties. Volgens het CBS kon hij vorig jaar in een straal van vijf kilometer kiezen tussen 5,7 bioscopen; in Rotterdam zijn dat er 2,7.

Cinema The Pulse

Cinema The Pulse lijkt op de Zuidas een iets betere locatie te hebben: op tien minuten lopen van Station Zuid, een nieuw knooppunt van trein, tram en metro. „Straks, na de verbouwing van Station Zuid, is dat nog maar drie minuten”, zegt ondernemer Peter van Vogelpoel, die ik een dag voor de feestelijke opening spreek met zijn zakenpartner Marc Smit. Dan kan je zelfs op bezoek uit Almere of Hoofddorp hopen.

Vanuit brasserie Lucy kijken we uit op verkeer dat vlakbij geluidloos over de rondweg raast. Door de isolatie hoor je er niks van. Tot 2014 was Van Vogelpoel drijvende kracht achter De Filmhallen: negen zalen naast een foodcourt in een oude tramremise. Velen hadden daar een hard hoofd in, toch werd het een succes. Cinema The Pulse zit in een vleugel die een woontoren verbindt met een kantoorstoren, de wijk staat nog deels in de steigers. Van

Vogelpoel: „Je draagt dan als bioscoop bij aan zo’n stedelijk proces. Dat bouwblok is over vijf of tien jaar klaar, die snelweg gaat in 2038 in een tunnel.”

Dat brengt ook onzekerheid met zich mee. Zo gaapt nu naast The Pulse een gat waar de gemeente eerder Oba Next voorzag, Amsterdams ‘bibliotheek van de toekomst’. Dat prestige-project van 36,5 miljoen euro werd in 2022 vrij abrupt naar de Bijlmermeer verplaatst, een tegenvaller. De entree ligt voorlopig verscholen achter een braakliggend bouwterrein.

Kinderfeestjes of vriendenclubs

Cinema The Pulse telt zes zalen - één met balkon - en drie microbioscopen die met twintig stoelen geschikt zijn voor kinderfeestjes of vriendenclubs. Het kan bogen op een imposant trapportaal en brasserie Lucy, die nu al vrij gezellig en druk oogt. Komend jaar streeft The Pulse naar 150.000 bezo-

kers, bescheiden voor een project van die omvang. Als filmtheater is het aangesloten bij Cineville. „Dat is zeker in Amsterdam belangrijk. Maar we draaien ook *James Bond* of *Avatar*.”

Directeur programmering Jan Doense - bekend als Mr. Horror en hoofd van festival Film by the Sea - werkt aan evenementen: speciale avonden die het armlastige EYE Film-museum onlangs moest wegbezuinigen bijvoorbeeld. Marc Smit: „Je ziet nu dat klassiekers, specials en films met inleidingen een jong publiek trekken, er ontstaat een nieuwe filmcultuur rond websites als Letterboxd. Cultfilms als *Poor Things of The Substance* worden mainstream, heel fascinerend.”

Lastig voor Cinema The Pulse is wel dat vlakbij in november 2021 Rialto VU openging: 424 stoelen verstopt bovenin de aula van de Vrije Universiteit. Deze wat gezichtsloze bioscoop is nog geen succes: in 2024 verkocht het slechts 35.000 kaartjes, afgelopen jaar net zoets. Wel vist het in dezelfde vijver als The Pulse: studenten, yuppies. Dus probeert men het filmaanbod een beetje op elkaar af te stemmen. Van Vogelpoel: „Raymond Walraven van Rialto en ik kennen elkaar al 40 jaar, de lijntjes zijn kort.” En rond het Rembrandtplein is ook ruimte voor meer bioscopen, vervolgt hij - voor ik hem eraan herinner dat niet het Rembrandtplein, maar vier lege voetbalvelden Cinema The Pulse scheiden van Rialto VU.

Al met al dreigen krappe tijden voor de Amsterdamse bioscopen, wellicht een enkele sluiting. „Als ex-directeur van VUE Nederland trok ik jarenlang het project Houthavens, voor mij is het moeilijk erover te praten”, zegt voorzitter Ron Sterk van de bioscoopbond NVBF. „Maar in 2019 was het een stuk gemakkelijker geweest een bioscoop te openen.”

Amsterdammers gingen in 2024 bijna vier keer naar een bioscoop

Kwakkeljaar 2025

‘Nieuw normaal’, maar filmtheaters groeien door Cineville

2025 was wederom een kwakkeljaar voor de bioscopen: 28,5 miljoen bezoekers. bijna een miljoen minder dan 2024 – wat ook al een krimpjaar was. Het bezoek aan filmtheaters steeg daarentegen met 12 procent, na een groei van 6 procent het jaar daarvoor. Dat blijkt uit de jaarcijfers die het Bioscoopverbond (NVBF) en NVPI Film, de brancheorganisatie van filmdistributeurs, dinsdag in de Amsterdamse Tuschinski presenteerden. Na drie miserabele pandemiejaren leken de bioscopen in 2023 door ‘Barbenheimer’ – de zomerhits *Barbie* en *Openheimer* – de weg omhoog te hebben gevonden met 32 miljoen bezoekers. Maar daarna zette een daling in, en dit jaar berust de bioscoopsector bij een ‘nieuwe normaal’. De 35 miljoen bezoekers van vóór de pandemie lijken voorlopig onhaalbaar, laat staan de 38 miljoen van piekjaar 2019. Het nieuwe normaal ligt rond de 30 miljoen kaartjes: het niveau van 2010.

Voorzitter Ron Sterk van de bioscoopbond NVBF ziet vooral een probleem bij tieners en jonge twintigers. „Tijdens de pandemie vreesden we de vijftigers en zestigers kwijt te raken, maar het zijn de kinderen die 10 tot 15 waren tijdens de pandemie. De bioscoop zit onvoldoende in hun systeem.” Hollywood, normaliter goed voor drie-kwart van de recette, laat het afweten. Er viel vorig jaar te kiezen uit 542 films, een

record. Maar de top ontbrak. Stern: „Voor de pandemie was *The Lion King* goed voor 3 miljoen kaartjes. Daar heb je nu wel vijf Hollywoodfilms voor nodig. Geen enkele titel haalde een miljoen bezoekers.”

Hollywood blijft het antwoord schuldig op de teloorgang van het superheldengenre en vermoeidheid met vervolgfilms: beproefde ‘franchises’ als *Mission Impossible* en *Jurassic Park* stelden vorig jaar wat teleur. Wellicht wordt de videogamefilm de nieuwe kip met de gouden eieren: *A Minecraft Movie* bleek de best bezochte film en trok veel soms wat baldadige tieners. De top-10 werd verder net als vorig jaar gedomineerd door Amerikaanse familiefilms: remakes als *Lilo & Stitch* (2) en *How to Train Your Dragon* (10) en Disney-animatie: *Mufasa: the Lion King* (3), *Zootropolis 2* (6). Opvallend was het succes van vrouwenkomedies: *Bridget Jones Mad About The Boy* (5) en Halina Reijns *Babygirl* (9). Het Nederlandse marktaandeel daalde van 17 tot 14 procent: in de herfst reddden Mike van Diems *Voor de Meisjes* (317.000 bezoekers) en influencersvehikel *De Film van Rutger, Thomas & Paco* (295.000) het filmjaar, alsmede het gebruikelijke duo Sinterklaasfilms. De Nederlandse filmindustrie kampt net als Hollywood met erosie van oude succesformules: romantische komedies, grove komedies. Geen enkele Nederlandse

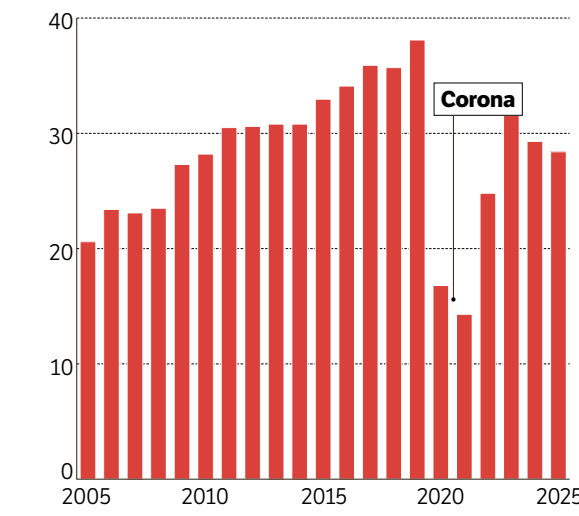
film haalde de status van Platina Film: 400.000 bezoekers. Ook Dick Maas’ *Amsterdamned II* niet, die in 2025 214.000 bezoekers trok. Een lichtpuntje was de in eigen beheer uitgebrachte wandelfilm *The North*, die met ruim 120.000 bezoekers op plaats 10 eindigde.

Een ander lichtpunt is het succes van de filmtheaters, gespecialiseerd in kwaliteitsfilms. Dankzij 12 procent groei zijn die filmtheaters nu goed voor 14 procent van de filmmarkt. Die groei valt deels toe te schrijven aan het succes van Cineville: een pasje geeft leden voor zo’n 20 euro per maand recht op ongelimiteerd toegang tot 75 filmtheaters. Cineville, in 2009 begonnen als initiatief van 13 Amsterdamse filmtheaters, telde voor de pandemie al 45.000 leden, nu zijn dat er ruim 100.000.

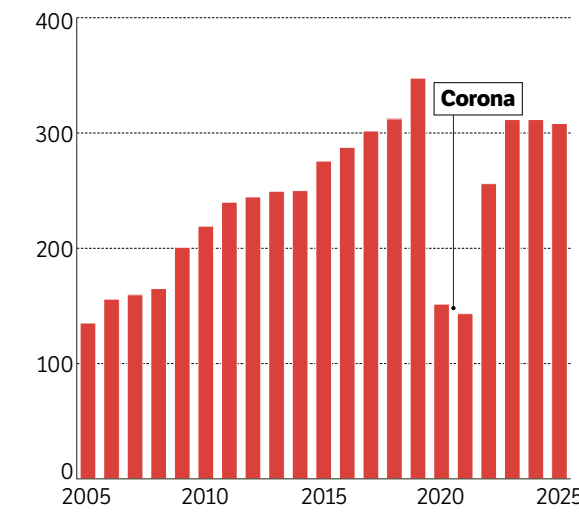
Voor de drie grotere filmketens – marktleider Pathé, VUE en Kinepolis – lijkt consolidatie het motto. Ze verbreden het aanbod met videogames, virtuele escaperooms en live-uitzendingen van concerten of sport. En weten bezoekers met enig succes over te halen geld te steken in ‘premiumformaten’: grote schermen als IMAX of EPIC, microbioscopen en 4DX. Dat verzacht de pijn: met ongeveer 308 miljoen euro verdiende de sector slechts 3 miljoen minder dan vorig jaar.

Afgelopen jaar werden er veel minder kaartjes verkocht dan voor de coronacrisis

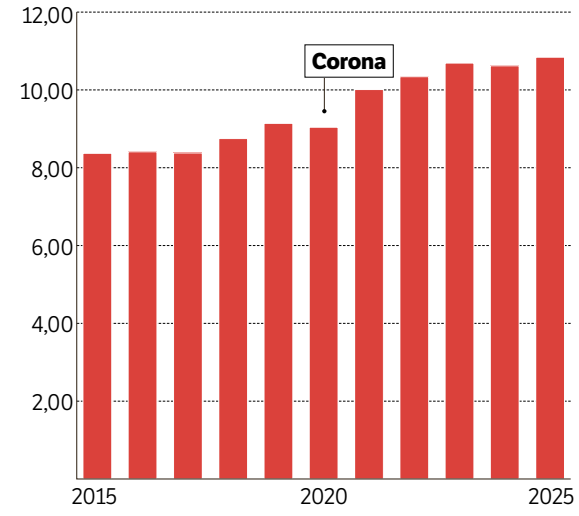
De bezoekersaantallen zijn na de coronacrisis niet meer op hetzelfde niveau gekomen, aantal in miljoenen

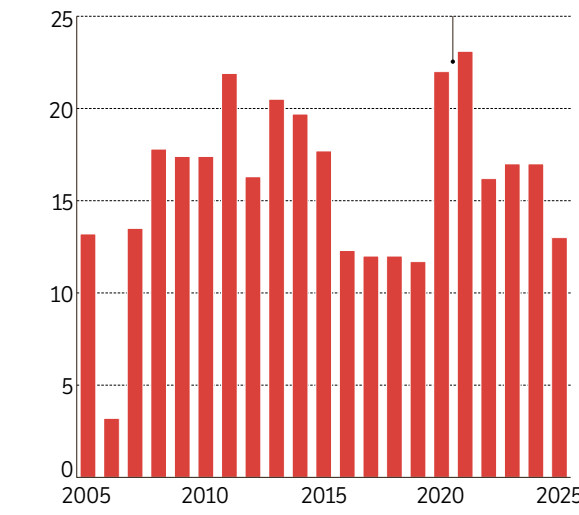
Nederlands bioscoopbezoek brengt minder op dan voor de coronacrisis, opbrengst kaartverkoop in miljoenen euro's

In tien jaar tijd is bioscoopkaartje bijna 30 procent duurder geworden, gemiddelde ticketprijs in euro's

Aandeel van Nederlandse film tijdens de coronacrisis veel hoger, daarna weer lager, in procenten

CORTAZU

Ultieme ski-jas

Warm, waterdicht & duurzaam

Adviesprijs
van 299,-
239,-

- › Ervaar ultieme bescherming in elk weer: 25.000 mm waterdicht
- › Lichtgewicht warmte met 80g Sorona® isolatie
- › Meer dan 17 handige features

De geïsoleerde ski-jas is gemaakt van een hoogwaardige 3-laags stof en biedt ultieme bescherming op de piste. Met een waterdichtheid van 25.000 mm, volledige winddichtheid en een ademend ontwerp blijf je droog en comfortabel onder alle omstandigheden. De jas is uitgerust met Recco®-technologie, een afneembare sneeuwvanger, vijf praktische zakken, een helm-compatibele verstelbare capuchon en ventilatieritten onder de armen. De 80g Sorona® featherless isolatie, bestaande uit 37% plantaardig en hernieuwbaar materiaal, zorgt voor lichte maar effectieve warmte. Zo kun jij de hele dag warm, droog en gefocust blijven op elke afdaling.

In de kleuren en kleurcombinaties:

Bestel nu > nrcwebwinkel.nl/cortazu

Elsje de Wijn in de tv-serie *Verkeerd verbonden* (2000-2002). FOTO ANP/KIPPA

NECROLOGIE **ELSJE DE WIJN (1944-2026)** ACTRICE

Elsje de Wijn paarde komisch talent aan precies en expressief spel

Elsje de Wijn wist al op haar vijfde dat ze actrice wilde worden. Ze wijdde haar leven aan theater, film en tv-series.

Kester Freriks

AMSTERDAM

De vader van actrice Elsje de Wijn was een verdienstelijk amateurspeler. Aan hem heeft ze haar liefde voor theater te danken. Ze was vijf toen ze daarvan overtuigd was. Dat ze later per se naar de Amsterdamse Toneelschool wilde en haar middelbare schooltijd aan het Barlaeus Gymnasium niet afmaakte, had met die toneelliefde te maken. Afgelopen maandag is Elsje de Wijn op 82-jarige leeftijd in haar huis in Amsterdam-Noord overleden in het bijzijn van haar familie. Ze leed aan Alzheimer en had voor euthanasie gekozen.

Als vijfjarig kind kende ze ook al toneelteksten, zoals haar dochter Sarah Sylbing, regisseur en hoofdredacteur van de VPRO, laat weten: „Elsje speelde de rol van kindeke Jezus. Op een gegeven moment was een van de hoofdrolspelers zijn tekst kwijt en Elsje souffleurde. Vanaf dat moment was ze verknocht aan theater.”

Elsje de Wijn werd in 1944 in Amsterdam geboren en studeerde aan de Theaterschool. Om zich op het toneel voor te bereiden volgde ze lessen van Henny Orri en de balletstudio van Nel Roos. Na haar eindexamen, in 1967, debuteerde ze bij Toneelgroep Centrum in de titelrol van *Yvonne* van Witold Gombrowicz. Het daaropvolgende seizoen verwierf ze grote bekendheid met haar aandeel in de musical *Met man en muis* (1969) van Annie M.G. Schmidt en Harry Bannink. Ze stond daarin naast coryfeeën als Conny Stuart en Ton Lensink. Het lied 'Karel'

('Nee Karel, nee Karel niet vandaag!') werd in 1970 een hit, ze zingt het in plat Amsterdams. Het was bedoeld als parodie op een carnavalslied, maar werd juist populair bij carnavalvierders.

'Wars van zweverigheid'

Nog in de tijd dat De Wijn bij Centrum speelde, wilde ze „absoluut graag” naar Toneelgroep Baal, dat in 1973 werd opgericht door regisseur Leonard Frank. Gedurende enkele decennia bracht Baal toonaangevend muziektheater van met name Duitse schrijvers als Peter Handke, Botho Strauss en Ber-

De Wijn had in 1970 een hit met het lied 'Karel', een parodie die ze in plat Amsterdams zong

tolt Brecht. Zo acteerde ze bij Baal onder meer in *De laatste der onverstonden* van Handke en in *Bekende gezichten, gemengde gevoelens* van Strauss, destijds een opkomende auteur in het Duitse theater. Het toneelstuk is door Ate de Jong in 1980 als film geproduceerd, met de cast in min of meer dezelfde rollen. Volgens Elsje de Wijn zelf was haar rol van oorlogsmoeder Riet in *Leedvermaak* (1982) van Judith Herzberg haar het dierbaarst.

En begrijpelijk. Zij speelde de moederrol met glasheldere dictie en expressief, helder spel. Regisseur Frank zegt desgevraagd dat „haar acteerstijl uitmuntte door de precisie”. Ze was wars van elke vorm van „zweverigheid” en ze had een „groot gevoel voor humor, iets wat je 'guitig' zou kun-

nen noemen”. Wat De Wijn goed kon, aldus Frank, is eenzaamheid spelen in gezelschap, bijvoorbeeld in een familie, met de schijn van vrolijkheid. „Ze vertolkte moederrollen, zoals die van Riet, op een manier die burgerlijk is zonder echt burgerlijk te zijn.”

De Wijn heeft haar leven gewijd aan theater, film en tv-series en werd geroemd om haar komisch talent en gevoel voor timing. Ze was verbonden aan gezelschappen als Art & Pro, Het Nationale Toneel, Toneelgroep Amsterdam en Toneelgroep Dorst, een club van bevriende acteurs. Ze speelde in films als *Frank en Eva* (1973) en *Voor een verloren soldaat* (1992). Op de tv was ze onder meer te zien in komedies als *Citroentje met suiker* (1972-1974), *Ik ben je moeder niet* (1995-1996) en *Verkeerd verbonden* (2000-2002).

Betrekkelijk recent schitterde ze in het stuk *Eindspel* van Samuel Beckett als een van de ouders, Nell, die in de vuilnisbak leven (regie: Erik Whien) en als moeder in de kerstvoorstelling *Scrooge* naar *A Christmas Carol* van Dickens. Zij was de spil in het huishouden en speelde naast Joost Prinsen. Nog maar enkele weken terug trad ze op met zeven mannen, allen musici en bluesliefhebbers, in een van de voorstellingen door de gelegenheidsgroep Elsje en de Bluesmannen, getiteld *Memphis Mimmie, haar chauffeur, een fles whisky en andere verhalen uit het blueshotel*. Het was intiem muziektheater waarin interessante maatschappelijke thema's werden aangehaald en waarin De Wijn sfeervol verhaalde over de tijd van de oude blues.

Adviesprijs
van 399,-
329,-

MUUTO

Leaf vloerlamp

- › Ideaal als leeslamp
- › Draaibare, asymmetrische kap
- › Energiezuinige geïntegreerde LED

De Leaf vloerlamp van Muuto, ontworpen door Broberg & Ridderstråle, is een elegante en lichte vloerlamp met een organisch, asymmetrisch ontwerp - ideaal om te lezen. Door de draaibare kap ontstaat een subtiel spel van licht en schaduw dat de ruimte tot leven brengt. De energiezuinige LED-verlichting zorgt voor zowel gericht als sfeervol licht, ideaal voor een leeshoek of als stijlvol accent in de woonkamer. Een verfijnde designlamp die functionaliteit en Scandinavische eenvoud moeiteloos combineert.

Bestel nu > nrcwebwinkel.nl/muuto

INTERVIEW **DJOEKE ARDON & HILDE BAKKER** EXPERTS AANPAK HUISELIJK EN SEKSUEEL GEWELD

‘Jongens zien gelijkheid als bedreigend. Daar speelt de manosphere op in’

Ideeën over gender spelen in Nederland een grotere rol bij geweld tegen vrouwen dan wordt erkend, zeggen Ardon en Bakker.

Majda Ouhajji

UTRECHT

Gender is nog altijd onderbelicht in Nederland. Terwijl bij intimidatie, geweld of moord het juist verhelderend is om te kijken naar de gendernormen die daaraan ten grondslag lagen, vinden Djoeke Ardon (33) en Hilde Bakker (67) van Movisie, het kennisinstituut voor de aanpak van sociale vraagstukken.

Bakker was 43 jaar expert op het gebied van de aanpak van huiselijk en seksueel geweld, in november ging ze met pensioen. Ardon werkt bij Movisie als onderzoeker en projectleider gender en gendergerelateerd geweld. Twee generaties die vanuit vergelijkbare ideeën aan dezelfde thematiek werken.

Wel hebben ze andere drijfveren. Voor Bakker was ongelijkheid een be-

langrijke, daar werd ze al vroeg mee geconfronteerd, onder meer in haar eigen gezin. „Mijn broers hadden veel meer vrijheid en rechten dan ik. Daar ageerde ik altijd tegen.” Na haar studie belandde ze in de activistische hoek en werd door haar supervisor op het pad van de feministische hulpverlening gebracht. Zo kwam ze onder andere terecht bij een blijf-van-mijn-lijf-huis. „En bij de thematiek van huiselijk geweld.”

Ardon: „Ik ben juist opgegroeid in een gezin waar niemand zich hield aan hoe je je hoort te gedragen als man of als vrouw. Mijn moeder was directeur, mijn vader huisman. Mensen vonden het maar gek dat mijn moeder werkte en mijn vader de was deed.”

De gemene deler van Bakker en Ardon is hun onderzoek naar geweld tegen vrouwen en lhbtj-personen. Ardon: „Voor mij heeft dat geweld sterk te maken met hoe in Nederland wordt gedacht over de verschillen tussen mannen en vrouwen.”

” Jongens hebben misschien onvoldoende steun ervaren in hun struggles

Djoeke Ardon

Hoe denken Nederlanders daar over?

Ardon: „We hebben het zelfbeeld van een geëmancipeerd land. Maar nog steeds werken veel vrouwen parttime. Het aandeel van mannen in de zorg – ook de onbetaalde zorg voor kinderen – is klein. En in politieke en leidinggevende functies bestaat nog lang geen gendergelijkheid. Vrouwen verdienen nog altijd minder dan mannen voor hetzelfde werk. Beroepen die worden beoefend door relatief veel vrouwen krijgen lagere salarissen dan beroepen waarin veel mannen werken.”

Vergeleken met vroeger gaat het wel steeds beter, toch?

Bakker: „Er was op een gegeven moment een toename van werkende vrouwen. Vrouwen hadden meer opleiding, deden het over het algemeen wat beter op school dan mannen. Een grotere groep is economisch zelfstandig, vergeleken met tientallen jaren geleden. Maar wanneer vrouwen kinde-

ren krijgen, leveren ze vaak een werkdag in, mannen niet. En het gangbare idee is nog steeds dat moeders beter – en dat vinden vrouwen vaak ook, hè – voor de kinderen zorgen.”

Ardon: „Ik denk wel dat vrouwen hun mogelijkheden sterk hebben uitgebreid. Maar als je kijkt naar mannen en het zorgen, het onbetaalde werk: dat is veel ongelijker gebleven. Hun emancipatie blijft op dat vlak achter.”

Bakker: „De ‘papadag’ wordt ingevuld met leuke activiteiten. Niet met de was draaien of wc schoonmaken.”

Jongeren lijken conservatiever te worden in hun man-vrouwbeeld. Zien jullie dat ook? En waar komt dat door?

Ardon: „We kunnen het voor Nederland nog niet zeggen, maar Europees onderzoek laat zien dat jongeren inderdaad conservatiever denken. We vermoeden dat het te maken heeft met mediaconsumptie. Je ziet voor het eerst dat jongens andere media tot zich

nemen dan meiden. Vroeger las iedereen bijvoorbeeld de *Hitkrant*, nu is bijvoorbeeld de Instagramfeed zo gepersonaliseerd en zien jongens andere content. Over bijvoorbeeld crypto, zelfverbetering of naar de gym gaan. Content voor jongens door jongens.

„Onze grootste vraag is: waarom voelen jongens zich aangetrokken tot de vrouwonvriendelijke manosphere? Ik denk dat het te maken heeft met gendergelijkheid. Dat voelt nu te veel als een bedreiging, want we hebben onvoldoende aan jongens uitgelegd dat die gelijkheid hun ook ten goede kan komen. Ook zij krijgen veel meer vrijheid als we de genderrollen omverwerpen. Maar misschien leggen we dat niet genoeg uit, en brengen we het nog altijd te veel als: jullie moeten ons helpen.

„En ik geloof dat we te weinig oog hebben gehad voor de uitdagingen waar jongens en mannen tegenaan lopen. Deels komen die voort uit mannelijkheidsnormen, die allerlei verwachtingen aan ze opdringen, zoals je emoties niet uiten. We zien tegelijkertijd dat jongens minder goede vriendschappen hebben, het minder goed doen op school. Door te spreken over privileges en ‘toxische mannelijkheid’ hebben jongens misschien onvoldoende steun ervaren in hun struggles.”

De emancipatie was te veel gericht op vrouwen?

Ardon: „Mannen hebben ook last van gendernormen, al die ideeën over hoe je je hoort te gedragen. Ze hebben het gevoel dat feminisme ten koste van hen gaat. En dat is waar die manosphere [online groepen van mannen en jongens die zich verenigen rond onder meer misogynie en antifeminisme] op inspeelt.”

Bakker: „Als je eenmaal in zo’n loop zit, dan kom je daar heel moeilijk weer uit. Gelukkig zie je tegelijkertijd veel meer openheid in de maatschappij. En de queergemeenschap is gegroeid.

„We hebben een hele feministische strijd gehad. Er waren wel mannelijke medestrijders, maar die vormden slechts een kleine voorhoede. Achteraf denk je: misschien hadden we eerder de mannen erbij moeten betrekken. Maar vanuit de mannen kwam het ook minimaal, dat ze zeiden: we hebben meer zorgende vaders nodig en moeten gelijkheid promoten. Daardoor lijkt nu een kloof ontstaan. Tegenwoordig is het wel zo – gelukkig – dat een steeds grotere en bredere groep mannen zich actief inzet voor gelijkwaardigheid en strijdt tegen geweld tegen vrouwen en queer personen.”

Nederland kreeg vorig jaar een tik op de vingers van een toezichtsgaan van de Raad van Europa, omdat het structureel tekortschiet in de aanpak van geweld tegen vrouwen. Zowel de rechtspraak als instanties als Veilig Thuis behandelen volgens de Raad huiselijk geweld te vaak als een conflict tussen twee gelijken in plaats van als machtsmisbruik.

Hoe heeft de aandacht voor geweld tegen vrouwen zich ontwikkeld?

Bakker: „Ruim veertig jaar geleden

Hilde Bakker (voor) en Djoeke Ardon (achter) van Movisie. FOTO MONA DEN BERG

” Natuurlijk, het is ook lastiger en hardnekkiger om mannen naar zichzelf te laten kijken

Hilde Bakker

werd het niet echt gezien als een issue. Het waren bepaalde feministische groepen en blijf-van-mijn-lijfhuizen die het aan de kaak stelden. Toen werd het gezien als een individueel probleem. De schuld werd bovendien vaak bij de vrouw neergelegd. We hebben veel acties gevoerd. Veel voorlichting gegeven. Pas daarna is er aandacht voor gekomen. Op een gegeven moment werd de term ‘huiselijk geweld’ geïntroduceerd. Dat was een genderneutrale term, waar wij niet gelukkig mee waren.”

Ardon: „De focus op gender en gendernormen die daarin een rol spelen, verdween een beetje.”

Bakker: „Toen werd het van: mannen kunnen ook slachtoffer zijn. En dat is ook zo, maar nooit in dezelfde mate als vrouwen.”

Ardon: „En zelfs als mannen slachtoffer zijn, is het belangrijk om de genderdynamiek te zien. Je moet

je heel bewust zijn van hoe gender, de verhoudingen en ideeën erover een rol spelen bij geweld. Mensen die sterkere gendernormen hebben, dus sterkere ideeën hebben over hoe mannen en vrouwen zich horen te gedragen, plegen bijvoorbeeld vaker geweld.”

Om de zoveel tijd is er weer even meer aandacht voor geweld tegen vrouwen, zoals afgelopen zomer na de moord op de zeventienjarige Lisa uit Abcoude.

Ardon: „Daarna ging het al snel over bosjes die weggehaald moeten worden in de openbare ruimte, of over meer straatverlichting en apps die het veiliger moeten maken voor vrouwen om over straat te gaan. De verantwoordelijkheid wordt daarmee gelegd bij vrouwen. We hebben het niet over: oké, maar wie doen dit? Want door je te richten op die randzaken, bevestig je weer...”

Bakker: „... dat mannen het niet kunnen helpen: zo zijn ze nu eenmaal. En dat is echt passé. Natuurlijk, het is ook lastiger en hardnekkiger om mannen naar zichzelf te laten kijken, naar hun gedrag, hun seksisme en misschien ook wel hun geweld. Naar hoe ze over grenzen heen gaan – ook in relaties en tijdens seks. Maar daar zullen we naartoe moeten. Anders verandert er niets.”

Ardon: „We moeten echt anders gaan denken over gender als ordenend principe in onze samenleving.”

Hoe kunnen we daar beter mee omgaan?

Ardon: „We moeten durven kijken naar onze normen en waarden en onze cultuur. Die liggen ten grondslag aan intimidatie en seksueel geweld tegen vrouwen en lhbtj-personen. In plaats daarvan gaat het over verlichting en pepper spray. Dat lost het probleem niet op.”

Advertentie

nrcwebwinkel

WORLD OF NIX

Dry January in stijl

Ontdek de voordelen van alcoholvrij

- › Prijswinnende alcoholvrije dranken in een pakket
- › Geschenken door gerenommeerde sommeliers
- › Exclusief samengesteld voor NRC-lezers
- › Voel je fitter, heb meer focus en slaap beter

Adviesprijs Dry January pakket van 90,95

77,31

Steeds meer mensen kiezen voor de kwalitatieve alcoholvrije dranken van World of NIX. Ontdek het nu zelf en proef het verschil met dit exclusief samengesteld pakket vol bekroonde dranken. Deze zorgvuldig geselecteerde dranken, geserveerd in toprestaurants, passen perfect bij een stijlvolle borrel, een verfijnd diner of een feestelijk toastmoment. Zo wordt jouw Dry January vanzelf een smaakvol feestje.

Premium bubbel uit de Bordeaux

0.0%

14,44

Naam: AURA Louis Vallon
Herkomst: Bordeaux, Frankrijk
Smaakprofiel: Mousseerend, fruitig en fris
Druivensoort: Merlot

Frisse Pinot Gris

<0.5%

10,19

Naam: Saboritz Pinot Gris
Herkomst: Rheinhessen, Duitsland
Smaakprofiel: Licht, fruitig
Druivensoort: Pinot Gris

Luxe Sparkling Tea set

0.0%

16,99

Naam: Saicho Giftset
Herkomst: Azië
Smaakprofiel: Verfijnd en complex

Bekroonde Italiaanse Bitter

0.0%

14,44

Naam: Abstinence Blood Orange
Herkomst: Zuid-Afrika
Smaakprofiel: Bitterzoet

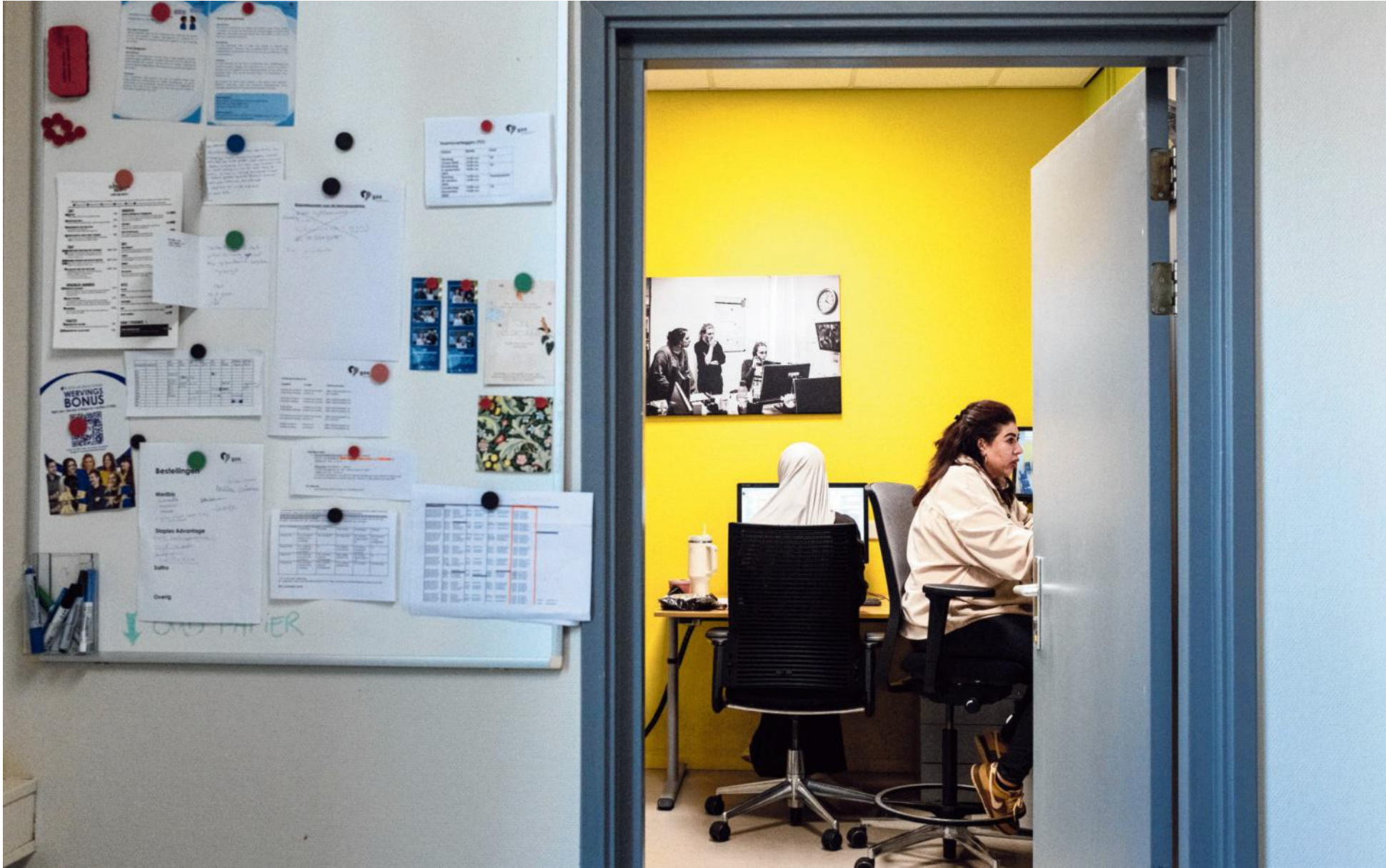
Award-winning Amaretto

0.0%

21,24

Naam: Rebels 0.0% Sweet Amaretto
Herkomst: Zwitserland
Smaakprofiel: Romig, noot, klein bittertje

Bestel nu nrcwebwinkel.nl/worldofnix

In dit **Utrechtse asielzoekerscentrum** heeft het COA een ruimte voor GGZ-artsen. FOTO'S MERLIN DALEMAN

Camil Driessen

UTRECHT

Aan de gele muur van de spreekkamer in het Utrechtse asielzoekerscentrum hangt een wereldkaart. Naast de behandeltafel staat een houten kinder bureau met daarop puzzels en een knuffelhond. ‘Zorg voor besneden vrouwen’ staat op een meertalig pamflet met een WhatsApp-nummer.

Terwijl de waterkoker borrelt, vertelt huisarts Floris Braat in het aangrenzende keukentje over wat patiënten zoal mankeert. Schurft, bijvoorbeeld, is onder asielzoekers – evenals onder Nederlandse studenten – in opmars. Ook bloedarmoede en de bacterie die maagzweer veroorzaakt, komen veel voor. „Dat zijn de milde problemen. We zien ook vaak patiënten met psychische klachten en PTSS. Veel mensen zijn enorm beschadigd.”

Laatst had Braat een patiënte uit Syrië die al vijf jaar geen contact meer met haar man heeft, ze weet alleen dat hij in de gevangenis zit. „We hebben ook veel jonge patiëntes van rond de zestien die via Libië vluchtten, een beruchte route. Ze hebben daar vastgezet en werden stelselmatig seksueel misbruikt. Ik wilde onlangs alleen de bloeddruk meten van zo’n patiënte en dat was een probleem.”

Jarenlang werkte Braat als tropenarts in Ethiopië en Zimbabwe. Eenmaal weer in Nederland werkte hij een periode bij een reguliere huisartsenpraktijk in een achterstandswijk in Utrecht. Vervolgens koos hij voor de zorg voor asielzoekers. „Deels vanwege het ideaal: zorg verlenen aan mensen die dat het hardst nodig hebben. Deels ook omdat ik affiniteit heb met culturele verschillen. Die kom ik tegen bij de patiënten, maar ook in ons team zitten

REPORTAGE **HUISARTSEN**

Dit is het geheim achter de groei van de Arts en Zorg Groep

De Arts en Zorg Groep groeit snel. De commerciële zorgketen telt 28 huisartsenpraktijken, doet de huisartsenzorg voor alle asielzoekers en vanaf dit jaar ook die voor 200.000 arrestanten. Wat is dit voor organisatie? „We willen de zorg met digitalisering op een andere manier organiseren.”

veel mensen met andere achtergronden, die soms zelf ook als vluchteling hierheen kwamen.”

Nog 174 asielzoekerscentra in Nederland hebben huisartsenposten als deze. Ze worden bemand door 850 huisartsen, psychologen, verpleegkundigen en assistenten in dienst van Gezondheidszorg Asielzoekers (GZA). Dat bedrijf valt weer onder de Arts en Zorg Groep, een snelgroeiende commerciële zorgaanbieder – in 2024 goed voor een omzet van 156 miljoen euro. Afgelopen jaren groeide het concern naar eigen zeggen uit tot de grootste eerstelijnszorgorganisatie van Nederland.

Sinds 2018 ontfermt GZA zich over de huisartsenzorg voor asielzoekers, momenteel zo’n 79.000 personen. Het won vorig jaar opnieuw de aanbesteding van het Centraal Orgaan opvang asielzoekers en mag die zorg nogmaals voor acht jaar leveren.

Politiebureau

Daarnaast heeft de Arts en Zorg Groep een positie opgebouwd in de justitiehoek. Sinds eind 2024 levert een andere dochteronderneming de huisartsenzorg aan acht gevangenis. En vanaf 2026 wordt daar ook de zorg aan toegevoegd voor de 200.000 arrestanten die jaarlijks op het politiebureau worden ingesloten.

Verder is het concern met 28 reguliere huisartsenpraktijken inmiddels ook een van de grootste spelers op de Nederlandse markt.

„Dat we ook zorg aan kwetsbare doelgroepen leveren, past bij ons bedrijf”, zegt Amon van den Borg (59), topman van de Arts en Zorg Groep. Hij leidde *NRC* een dag rond in Utrecht op het hoofdkantoor, bij een reguliere huisartsenpraktijk en een asielzoekerscentrum.

In het verleden was Van den Borg officier bij het Korps Mariniers. Hij

Arts en Zorg Groep Aandeelhouders

Sinds 2024 is de Arts en Zorg Groep in handen van de **Stichting Gezonde Ambitie, die werd opgericht door ondernemer Toon van Doijeweerd en Independer-grondlegger Diederik de Groot van Embden**. De stichting heeft onder meer als doel het waarborgen van de continuïteit van de Arts en Zorg Groep en het „streven naar een goede en toegankelijke zorg”. In een schriftelijke toelichting stelt de Arts en Zorg Groep dat de aande-

lenoverdracht zorgt voor „duurzame maatschappelijke verankering van de organisatie”.

De volledige koopsom – de waarde van het bedrijf in 2023 – openbaart de Arts en Zorg Groep niet. Wel blijkt uit een schriftelijke toelichting dat de stichting de aandelen nog niet (volledig) heeft betaald en die in de toekomst zal afrekenen met het dividend dat de Arts en Zorg Groep jaarlijks uitkeert. De hoogte

van het dividend – de winstuitkering aan de aandeelhouders – groeide afgelopen jaren van 250.000 euro in 2022, 10,6 miljoen euro in 2023 naar 11,5 miljoen euro in 2024 en 4,2 miljoen in 2025. In diezelfde periode **steeg de omzet van 103 miljoen naar 155,8 miljoen euro**. De stijging van het dividend in 2023 en 2024 hangt volgens de Arts en Zorg Groep samen met eenmalige baten, zoals de verkoop van onroerend goed.

nam deel aan missies op de Balkan en in de Hoorn van Afrika. Toen hij defensie verliet, koos Van den Borg „vanwege de maatschappelijke relevantie” voor de zorg. Bij Arts en Zorg Groep kwam hij in 2008 – drie jaar na de oprichting – aan boord. Het bedrijf bestond toen uit een handvol huisartspraktijken, een site (gezond.nl) en droeg nog de naam van de vergelijkingsite Independer, waaruit het concern voortkomt.

Onder Van den Borgs vleugels en met kapitaal van private-equityfirma NPM groeide Arts en Zorg Groep tot twintig praktijken. NPM stapte in 2018 uit en deed de aandelen over aan de oorspronkelijke oprichters, onder wie Independer-grondlegger Diederik de Groot van Embden. Ook Van den Borg kocht zich verder in. Mede dankzij gewonnen aanbestedingen – waarbij de aangeboden prijs een belangrijke rol speelde – groeide het bedrijf sindsdien pas écht hard.

Het geheim achter die groei? „De zorg door middel van digitalisering op een wezenlijk andere manier organiseren”, vertelt Van den Borg in een huisartsenpraktijk (‘gezondheidscentrum’) gevestigd in de Galgenwaard, het voetbalstadion van FC Utrecht. Triage, het filteren van klachten al naargelang hun ernst, staat centraal. „Een groot deel van wat huisartsen op hun spreekuur zien, hoeft eigenlijk helemaal niet.” Deze onnodige huisartsenbezoeken voorkomt het bedrijf met „een digitale schil”.

Digitale werkwijze

Huisarts Leontien Molenaar legt uit hoe dat werkt. „Een patiënt met een klacht meldt zich niet bij de praktijk, maar bij de app Gezond.nl.” Vervolgens wordt de patiënt doorgeleid. Waarheen is afhankelijk van de klacht en zorgvraag: soms naar een webpagina met medische informatie, soms naar een chatgesprek met een dokters-assistent of huisarts.

Iemand met schilferige plekken op de elleboog, zegt Molenaar, wordt gevraagd een foto te uploaden, waarna een huisarts die in de chat beoordeelt en een geneesmiddel voorschrijft. Ook herhaalrecepten kunnen zo, zonder telefonisch contact, worden voorgescreven.

De keerzijde van de digitale werkwijze is dat patiënten niet met al hun klachten bij ‘hun’ huisarts terecht kunnen en geen vast gezicht tegenover zich hebben. Molenaar vertelt dat patiënten dat bij kleine klachten niet erg vinden. „Een snel en gedegen advies is voor hen belangrijker dan dat een specifiek persoon dat geeft.”

Ze vertelt dat veel allergieën, oog- en oorklachten, rugpijn en acne volledig digitaal afgehandeld kunnen worden. Dat geldt ook voor een gesprek

over de vormen van anticonceptie. „Alleen voor de plaatsing van een spiraal moet de patiënt dan nog naar de fysieke praktijk.” Volgens Molenaar, tevens medisch directeur Digital Healthcare van Arts en Zorg Groep, wordt dankzij de app 75 procent van de zorgvragen volledig digitaal afgehandeld en krijgt de huisartspraktijk te maken met 40 procent minder consulten.

Een dergelijke digitale organisatie is volgens de Arts en Zorg Groep nodig om de huisartsenzorg – die vanwege de verzorging en personeelstekorten onder druk staat – toekomstbestendig te maken. Bijkomend voordeel is dat het personeel meer werkplezier zou ervaren. „Vroeger had ik de hele dag een soort ‘sprintgevoel’ en hoopte ik op kleine klachten om de achterstand op het spreekuur in te lopen”, licht Molenaar toe. „Nu kan ik meer tijd en aandacht geven aan de echt kwetsbare patiënten, zoals mensen die complexe zorgvragen hebben, terminale patiënten die palliatieve zorg behoeven of die niet de vaardigheden hebben om de app te gebruiken.”

Co-Med

Bij een grote commerciële zorgaanbieder met een waaier aan huisartsenpraktijken, dringt zich al snel de vergelijking op met Co-Med. Die commerciële huisartsenketen met twaalf praktijken beloofde de zorg toekomstbestendig te maken door deze anders te organiseren, maar ging in de zomer van 2024 ten onder aan wanbestuur, zelfverrijking door de directie en onstuimige groei.

„Anders dan Co-Med zijn wij een financieel gezonde onderneming, zonder bankschulden”, beklemtoont Van den Borg. „Bij ons staat het leveren van toegankelijke en goede zorg altijd op één en is dat belangrijker dan financieel gewin.”

Dat de Arts en Zorg Groep met de beeldvorming rond commerciële zorgaanbieders in de maag zit, bleek afgelopen juni. In een persverklaring hield de Arts en Zorg Groep het negatieve sentiment waarmee het concern te maken krijgt vanwege het Co-Med-faillissement. Het bedrijf verwees in die verklaring naar „tendentieuze publiciteit” rond de aanbesteding van de medische arrestantenzorg, die in april 2025 door de Nationale Politie werd toegekend aan dochteronderneming RMD. Forensisch arts en GGD’s, die deze zorg in veel regio’s uitvoeren, zochten de publiciteit en stapten naar de rechter om de gunning tegen te houden. De artsen waarschuwden voor uitholling van hun beroep en stelden dat kwaliteit en continuïteit van deze zorg in gevaar was.

Berichtgeving in *Trouw* hierover schoot Van den Borg zo in het verkeer-

De wachtkamer in het asielzoekerscentrum in Utrecht.

„Een groot deel van wat huisartsen op hun spreekuur zien, hoeft eigenlijk helemaal niet

Amon van den Borg

Arts en Zorg Groep-topman

de keelgat dat hij de krant voor de rechter sleepte en een rectificatie eiste. *Trouw* had in een krantenkop gesteld dat „een omstreden bedrijf” de aanbesteding voor de arrestantenzorg had gewonnen.

Die omschrijving, zo betoogde *Trouw* tijdens de rechtszaak, was onder meer terug te voeren op eerdere publicaties – ook van *De Groene Amsterdammer* – over dat medisch personeel niet altijd tijdens spreekuren aanwezig was op opvanglocaties, de telefooncentrale niet binnen de afgesproken tijd was te bereiken en dat elektronische patiëntendossiers niet altijd werden gedeeld met andere zorgpartijen. De rechtbank wees de eis tot rectificatie af. De berichtgeving van *Trouw* vond voldoende steun in het feitenmateriaal en een krantenkop mag „tot op zekere hoogte pakkend, prikkelend of zelfs ongenuanceerd” zijn, aldus de rechter.

Kritiek

Terwijl boven het spreekuur gaande is, vertelt Van den Borg in de kelder van het asielzoekerscentrum in Utrecht – een voormalig militair ziekenhuis – dat hij „nooit eerder” in zijn carrière juridische stappen tegen media ondernam. Dat hij dit nu wel deed, was vooral ten

behoefte van de „bevlogene en betrokken medewerkers” van Arts en Zorg Groep. De negatieve berichtgeving deed hen pijn en het bestuur wilde laten zien dat het pal achter het personeel staat en wilde de kritiek weerleggen. Ook stak het Van den Borg dat andere feiten – zoals een positieve beoordeling van de asielzorg door de Inspectie Gezondheidszorg en Jeugd – buiten beschouwing bleven.

Begin december oordeelde het gerechtshof Den Haag dat de dochteronderneming van Arts en Zorg Groep de aanbesteding voor de arrestantenzorg terecht had gewonnen. Daarmee is de gunning definitief en wordt het bedrijf in de loop van 2026 verantwoordelijk voor de huisartsenzorg voor de ongeveer 200.000 personen die de politie en marechaussee jaarlijks insluiten.

Daarmee is het bedrijf niet klaar. Van den Borg sluit niet uit dat nog meer groepen worden toegevoegd. Bijvoorbeeld de huisartsenzorg voor Oekraïners. En recent heeft RMD een aanbesteding voor drie aanvullende gevangenis gewonnen. „Als er gevraagd wordt om kennis en ervaring met het leveren van huisartsenzorg, dan zullen we onze vinger weer opsteken.”

Advertentie

Podcast Verborgene Voetsporen | seizoen 2

Maffiarechters in Palermo

met Roelof Hemmen
& SRC-reisleidster Arianne

luister nu

SRC-reizen.nl/podcast

REPORTAGE WESTELIJKE JORDAANOEVER

In Bethlehem beschermen Nederlandse pensionado's de Palestijnse boer

De boerderij van de familie Nassar op de Westelijke Jordaanoever wordt omringd door illegale Israëlische nederzettingen. Nederlandse vrijwilligers, veelal van pensioengerechtigde leeftijd, logeren op de boerderij om als schild te fungeren.

Door **Hugo Schiffers** Fotografie **Kobi Wolf**

BETHLEHEM

Het viel de Nederlandse vrijwilligers op dat Daher Nassar, de altijd vrolijke Palestijnse boer bij wie ze verblijven, nu zichtbaar ontroerd was. Elke keer dat hij op zijn trekker langskwam, groette hij de vrijwilligers die in de buurt liepen uitgebreid.

Daher had die dag geploegd aan de rand van de boerderij, dicht bij de Israëlische kolonisten aan de andere kant van het hek. Eentje stond op nog geen vijftig meter te kijken.

Daher en zijn familie zijn in het verleden zo vaak belaagd en geïntimideerd door de kolonisten, dat het hem zichtbaar raakte dat hij nu op die plek zijn werk kon doen in het bijzijn van de vrijwilligers. „Volgens mij is dat de essentie van onze aanwezigheid hier,” zegt vrijwilliger Gerrit Bruins.

Gerrit Bruins, Joop ten Kate en Mieke Scholte (allen 73) vertellen het verhaal een aantal dagen later in een van de vrolijk beschilderde grotten die zijn te vinden op het land van de familie Nassar. Op deze decemberochtend trekt storm Byron over het land en valt de regen met bakken uit de hemel. Daarom schuilen de Nederlandse vrijwilligers met een thermoskan koffie en een haverend kachelkje.

Zojuist hebben ze de NRC-verslaggever een rondleiding gegeven over de boerderij, zo'n tien kilometer van Bethlehem op de Westelijke Jordaanoever. Langs de composttoiletten, olijfgaarden en eenvoudige slaapvertrekken. De belangrijkste reden waarom de Nederlanders hier zijn, lag echter verschoven achter een muur van mist: de vijf illegale Israëlische nederzettingen die de ‘Tent of Nations’-boerderij omsingelen.

Want ja, Gerrit en Joop vullen hun dagen

met snoeiwerk en Mieke heeft haar handen vol aan het verzorgen van de dieren, maar de voornaamste bijdrage van de internationale vrijwilligers is hun aanwezigheid. De familie Nassar nodigt sinds 2002 vrijwilligers uit om langdurig op de boerderij te verblijven. Via hun aanwezigheid en „geweldloze weerstand” hopen ze het risico op aanvallen en intimidatie door kolonisten te verminderen.

In 1991 verklaarde de Israëlische staat – tegen het internationaal recht in – het land van de familie Nassar tot staatsland. Dat zette de deur open voor kolonisten om de familie te proberen weg te jagen en hun land in te pikken. „Kolonisten vernielden de afgelopen jaren onze watertanks, het hek rondom de boerderij en honderden olijfbomen”, zegt Daoud Nassar, de broer van Daher.

„Ze hebbens wegen over ons land aangelegd en ons bedreigd met wapens”, zegt Daoud. Ook het Israëlische leger vernietigde met bulldozers een groot aantal fruitbomen. Vaak gaat het mis als er even geen vrijwilligers aanwezig zijn, zoals tijdens de coronapandemie, toen reizen bijna niet mogelijk was.

Soortgelijke verhalen spelen zich af op de gehele Westelijke Jordaanoever, waar Israëlische kolonisten – met opgevoerde steun van de huidige Israëlische regering – steeds meer Palestijnen van hun land weten af te jagen. In december keurde de Israëlische regering nog eens negentien illegale nederzettingen goed, een besluit dat onder meer

door Nederland werd veroordeeld.

Zo bedreigend als het incident met boer Daoud Nassar en de gewapende kolonisten hebben de Nederlandse vrijwilligers het niet meegemaakt. „Eigenlijk is het vaak best saai”, zegt Gerrit Bruins lachend. Maar, vervolgt Gerrit, dat is nou juist precies de bedoeling. Niemand is hier op zoek naar sensatie.

Het is onderdeel van een driedelig plan om de boerderij te redden en de Palestijnse zaak te bepleiten, vertelt Daoud. „Ten eerste blijven we vechten voor onze rechten in de rechtzaal, ten tweede door positieve feiten op de grond creëren: de vrijwilligers helpen met het vergroenen van het land en het verbouwen van gewassen. En ten derde vertellen we ons verhaal in het buitenland: door zelf lezingen te geven of via vrijwilligers die terug naar huis gaan.”

Jonge pensionado's

Sinds het begin van de oorlog in Gaza wint Tent of Nations aan populariteit. Vóór corona kwamen er jaarlijks een handvol Nederlandse vrijwilligers helpen op de boerderij, in 2025 waren dat er maar liefst 72. Maar wat beweegt die mensen (veelal „jonge pensionado's” maar ook studenten en jongvolwassenen) om weken of maanden hier te bivakkeren, zonder warm water en met slechts een beperkte hoeveelheid elektriciteit van zonnepanelen en een generator?

Voor Gerrit was een bezoek aan Ramallah

op de Westelijke Jordaanoever, negen jaar geleden, het moment dat het zaadje werd geplant. De voormalig ict-ondernemer adviseerde namens een ngo twee weken lang een lokaal bedrijfje over internationaal zakendoen. Het onrecht tegen de Palestijnen bleef hem altijd bij. „De wegblokkades, de wegen waar alleen Israëliërs op mochten rijden, het botte getreiter...” Thuis kon Gerrit zijn verhaal moeilijk kwijt. „Mensen wilden het niet horen. Het werd altijd een beetje goed gepraat.”

Met Joop kon Gerrit er wel over praten. De twee zijn oude schoolvrienden van het havo in Hoogeveen en zien elkaar tegenwoordig nog altijd vaak met Oud en Nieuw. Joop ten Kate, gepensioneerd klinisch chemicus, heeft zich al een paar weken niet geschooren. Dat doet hij liever niet met koud water. In het streng gereformeerde milieu waarin hij opgroeide, was er onvoorwaardelijke steun voor Israël. „We hadden twee joodse meisjes in de klas en tijdens de oorlog van '67 stonden we allemaal te juichen als de Israëliërs de bommen op de juiste plek gooiden.”

Tegenwoordig denkt Joop er heel anders over. Hij begeleidt een Palestijnse arts uit Syrië, bij het behalen van haar basisregistratie in Nederland. Zij vertelde hem over haar grootvader, die in 1948 uit Palestina vluchtte en zijn hele leven heimwee bleef houden. Twee jaar geleden overleed hij, met de sleutel van de oude familieboerderij in Gaza in zijn hand. „Haar verhaal was voor mij een belangrijke drijfveer om hier te komen”, zegt Joop.

Na jaren over de „Palestijnse zaak” te praten wilden Gerrit en Joop daadwerkelijk iets doen. Dat werd een maand lang logeren bij Tent of Nations. Joops vrouw en drie dochters van in de veertig vonden dat besluit aanvankelijk „heel ingewikkeld”, zegt hij. Het leek hen gevaarlijk. Met name zijn doch-

Daoud Nassar (56), mede-eigenaar van de Tents of Nations-boerderij bij Bethlehem.

ters schrokken ervan. „Maar papa, wat ga je daar dan doen?”, vroegen ze hem. Om toestemming heeft hij ze nooit gevraagd. „Wel mijn vrouw natuurlijk, dat was een ander gesprek.”

Na veel praten en appen stonden ook Joops kinderen achter zijn besluit. Bovendien stuurt hij het thuisfront iedere ochtend een berichtje. Zulke rituelen zijn belangrijk, leerde hij al op een voorlichtingsavond voor Tent of Nations in Utrecht. „Want voor de thuisblijvers is het vaak moeilijker.”

De Nassars zijn christenen. En Tent of Nations is een christelijk initiatief, eerder op de ochtend zat de grot vol met zo'n twintig zoekende Amerikanen van de Katholieke Arbeidersbeweging, een activistisch liefdadigheidscollectief. Toch zijn lang niet alle vrijwilligers religieus. Ook Gerrit en Joop niet. De twee mannen twijfelden nog of ze niet op zoek moesten naar een „breder initiatief”, maar dachten zich het meest nuttig te konden maken bij Tent of Nations.

Tussen het werk door hebben de vrijwilligers het veel over het onrecht van de situa-

tie. „Dan reflecteer je op het contrast”, zegt Gerrit. „Dat wij 's avonds het licht uit houden om de batterij te besparen maar bij de Israëlische kolonisten aan de andere kant van het hek alle lampen aan gaan.”

Zoals veel Palestijnse gemeenschappen in Zone C (een gebied dat zo'n 60 procent van de Westelijke Jordaanoever beslaat en volledig door Israël wordt bestuurd) is de Tent of Nations-boerderij niet aangesloten op het stroomnet en heeft het geen toegang tot stromend water. De schaarse regen wordt zoveel mogelijk opgevangen en bewaard voor de warme zomermaanden.

Dat alles betekent dat je als vrijwilliger bij Tent of Nations een simpel leven tegemoet gaat. „De luxe is weg,” zegt Mieke Scholte die met een blauw ski-jack aan in de grot zit. „Ik was me boven een emmer water en ik heb al weken geen make-up op.”

Mieke woont sinds 1988 in Ierland en was eigenlijk nooit zo activistisch. Dat veranderde met de geboorte van haar kleindochter, vlak voor het begin van de oorlog in Gaza. Het kindje kampte met ernstige medische problemen en lag drie maanden op de intensive care. De verzekering vergoedde alles, maar toch schrok Mieke van de rekening: zo'n 750.000 euro. „Ik vroeg me af wat een kinderleven waard is”, zegt ze. „Dat van mijn kleindochter blijkbaar dit bedrag, terwijl op datzelfde moment kinderen in Gaza simpelweg werden doodgebombardeerd.”

Als Mieke die beelden zag, zag ze haar kleindochter. Ze sloot zich aan bij een lokale steungroep voor Palestina, maar dat was niet genoeg. Ze wilde meer doen dan alleen „zwaaien met Palestijnse vlaggen”. Van vrienden hoorde ze vervolgens over Tent of Nations. Een jaar later zit ze hier zelf bij Bethlehem op de boerderij.

Kolonisten

Rondom de boerderij zijn de kolonisten altijd aanwezig. Vanaf de wc kunnen de vrijwilligers de kolonisten horen praten, er staan een stel wooncontainers op nog geen vijf meter van de composttoiletten vandaan, aan de andere kant van het hek.

Er is zelden interactie tussen de vrijwilligers en de Israëlische kolonisten. Soms roe-

'Tent of Nations'-boerderij in Bethlehem

pen de kolonisten wat vanachter het hek, bijvoorbeeld dat de vrijwilligers vooral niet te hard moeten werken omdat de boel straks toch van hen is.

Eén keer, in januari 2025 was er een incident waar twee Israëlische militairen van rond de twintig de boerderij opkwamen en een vrijwilliger sommeerden mee te gaan naar hun commandant. Toen zij dat weigerde, belden de militairen met de kolonisten verderop. Die kwamen vervolgens dreigen de boel op de boerderij kort en klein te slaan als de vrijwilliger niet mee zou lopen.

De commandant in kwestie bleek uiteindelijk helemaal geen officier in het Israëlisch leger te zijn, maar het hoofd van de beveiliging van de nederzetting, en de vrijwilliger in kwestie was al gauw weet terug op de boerderij. Voor Palestijnen is het soms niet duidelijk of ze te maken hebben met het leger of kolonisten.

„Het is het systeem dat het land probeert in te nemen”, zegt Daoud. Soms komen er

kolonisten in burgerkleding, terwijl dezelfde kolonisten de keer daarna in militair uniform verschijnen. Dus je weet soms niet of je te maken hebt burgers, beveiligers of militairen.”

Het incident van de meegenomen vrijwilliger een ook echt een eenmalig incident, benadrukt Meta Floor, al jarenlang nauw betrokken bij Tent of Nations. „De Westelijke Jordaanoever is heel gevaarlijk – maar voor Palestijnen. Zij zijn het doelwit, en niet de buitenlandse vrijwilligers.”

Om die reden ligt er gedurende het hele gesprek een telefoon bij de deur van de grot, waar de verbinding beter is. Zodat de Duitse vrijwilliger buiten op het terrein kan bellen in het geval er iets gebeurt met Daoud of Daher Nassar.

Haalt de aanwezigheid van de vrijwilligers iets uit? Meta gelooft van wel. „Toen er in de eerste maanden na 7 oktober er amper vrijwilligers waren, reden de kolonisten meteen met graafmachines het terrein op om dwars over het land een weg aan te leggen, inclusief lantaarnpalen die zijn aangesloten op het stroomnet.” Hierdoor is een groot gedeelte van het land momenteel niet meer voor de familie bereikbaar.

„Eigenlijk helpen we elkaar”, zegt Daoud. „De vrijwilligers laten ons onszelf minder alleen voelen en tegelijkertijd bieden wij ook veel mensen die hier komen steun. Sommige vrijwilligers worstelen met familieproblemen, werkstress of andere zorgen. Eenmaal hier kunnen ze die relativeren.” Zo probeert de familie iets goeds uit het slechte te halen. „We willen mensen naar huis sturen met een boodschap van hoop.”

De familie Nassar heeft elke dag met de bezetting te maken, zegt Meta. „Zij hebben geen behoefte aan buitenlanders die vertellen hoe zij dit moeten oplossen, maar ze zoeken mensen die samen met hen optrekken.” Meta is ervan overtuigd dat als er geen westerse aanwezigheid zou zijn, de familie Nassar niet meer op het land had gewoond.

Dat is de absurditeit van dit alles”, zegt Meta. „Het feit dat er witte, westerse mensen nodig zijn om de familie een gevoel van basisveiligheid te geven... dat toont voor mij aan hoe racistisch het Israëlische beleid is.”

Naast pensionado's werken er ook jongvolwassenen op de boerderij, zoals **Thirza Vos** (27).

Aldo Baan (27) uit Utrecht aan het werk op de boerderij.

Mieke Scholte (73) uit Rotterdam.

VERENIGDE STATEN

Tim Walz, voormalig ‘running mate’, niet meer verkiesbaar als gouverneur

Tim Walz, in 2024 de ‘running mate’ van Kamala Harris, stelt zich toch niet verkiesbaar voor een derde termijn als gouverneur van Minnesota.

Bart Hinke

AMSTERDAM

Voormalig Democratisch vicepresidentskandidaat Tim Walz stelt zich toch niet verkiesbaar voor een derde termijn als gouverneur van de Amerikaanse staat Minnesota. Hij laat in een verklaring weten zich te willen richten op het fraude-schandaal in zijn staat rond misbruik van sociale voorzieningen, maar ook op de politieke actoren die dit schandaal volgens hem uitmelken om „van onze staat een koudere, gemenere plek te maken”.

Daarmee doelt hij onder meer op president Donald Trump, die expliciet de etnische component benoemt bij daders, zowel vermeend als veroordeeld. Ook veel van Trumps partijgenoten en rechts-radicalen influencers wijzen op de onevenredig hoge vertegenwoordiging van Somalische daders en verdachten. In Minnesota woont de grootste Somalische gemeenschap van de VS.

De fraudezaak kwam in 2022 op de radar van het Amerikaanse Openbaar Ministerie, onder toenmalig minister van Justitie Merrick Garland. Het uitgedijde schandaal kent zijn oorsprong in de coronatijd, bij een fonds voor maaltijden voor arme kinderen waarvan de directeur, een vrouw overigens zonder Somalische roots, in samenspraak met tientallen mensen subsidies achteroverdrukte.

In totaal bedraagt de fraude van meerdere programma's volgens autoriteiten ruim 1 miljard dollar (bijna 1 miljard euro). Bij de vervolging zijn tientallen mensen veroor-

Tim Walz in augustus 2024 als ‘running mate’ van Democratisch presidentskandidaat Kamala Harris in zijn geboortestaats Nebraska. FOTO REUTERS

deeld. Recent is ook de aandacht op uitbaters van kinderdagverblijven komen te liggen, na een reportage van een YouTuber waarin kennelijk een gebrek aan bedrijfsactiviteit wordt aangetoond bij kinderdagverblijven die wel subsidie ontvangen.

‘Trump demoniseert’

Walz kwam de afgelopen maanden steeds meer onder vuur te liggen van Republikeinen die hem verweten dat hij te weinig daadkracht zou hebben getoond om het fraudeschandaal aan te pakken. Volgens

CNN hadden Democraten Walz in besloten kring aangeraden zich niet herkiesbaar te stellen.

Zelf zegt Walz erop gebrand te zijn het misbruik aan te pakken. Maar hij verzet zich tegen wat hij als politieke „uitbuiting” omschrijft. „We hebben een president die onze Somalische burendemoniseert en op oneigenlijke gronden subsidies voor kinderdagverblijven confisqueert waar inwoners van Minnesota afhankelijk van zijn”, zegt hij in zijn verklaring.

Walz (61) stelt dat hij in een verkiezingscampagne op dit moment

niet zijn „ziel en zaligheid” kan geven. „Elke minuut die ik besteed aan het verdedigen van mijn politieke belangen is een minuut die ik niet kan besteden aan de verdediging van de inwoners van Minnesota tegen criminelen die misbruik willen maken van onze vrijgeveheid en de cynici die misbruik willen maken van onze verschillen”, zei hij.

Walz was ‘running mate’ van Kamala Harris, die in 2024 de presidentsverkiezingen verloor van Trump. Zijn kandidatuur zou mogelijk opgepakt worden door partij-

genoot Amy Klobuchar. Zij stelde zich bij de voorverkiezingen voor de presidentsverkiezingen in 2020 kandidaat, voor ze zich terugtrok ten faveure van Joe Biden. *The New York Times* meldt op basis van twee ingewijden dat zij met Walz heeft gesproken en het stokje zal overnemen.

Een derde termijn als gouverneur is, net als voor een president, in de VS ongebruikelijk. Maar in onder meer Minnesota bestaat er geen limiet. Walz zou wel de eerste zijn geweest in de staat met een derde termijn.

Deense militairen oefenen op Groenland. FOTO EBRAHIM NOROOZI/AP

Groenland en Denemarken willen daar niets van weten.

In de verklaring wijzen de Europeanen erop dat veiligheid in het Arctisch gebied alleen gezamenlijk door alle NAVO-partners, inclusief de VS, gegarandeerd kan worden. Daarbij moeten de „principes van het VN-Handvest, inclusief soevereiniteit, territoriale integriteit en de onschendbaarheid van grenzen” gerespecteerd worden. „Dit zijn universele principes die we zullen blijven verdedigen.”

Demissionair premier Dick Schoof laat via X weten dat Nederland de verklaring steunt.

WINSTBELASTING

Ook bij bestrijden belastingontwijking zwicht rest van de wereld voor Trump

Wereldwijd minimumtarief van 15 procent belasting voor multinationals geldt niet voor Amerikaanse bedrijven.

Stefan Vermeulen

AMSTERDAM

Betrokkenen in verschillende westerse landen noemen het een grote stap vooruit in de strijd tegen belastingontwijking: maandag presenteerde de OESO, samenwerkingsverband van 38 welvarende landen, hernieuwde plannen voor de invoering van een wereldwijde minimumbelasting voor multinationals.

„Een baanbrekende beslissing in internationale belastingsamenwerking”, aldus de Australische secretaris-generaal van de OESO, Mathias Cormann. Eurocommissaris Wopke Hoekstra sprak op X van „een welkome stap die het wereldwijde belastingstelsel stabiliseert”. Minister van Financiën Eelco Heinen (VVD) schreef de Kamer het „belangrijk [te vinden] dat er een akkoord is bereikt waarmee [...] een netwerk van minimumbelastingen overeind kan worden gehouden in een zo groot mogelijk internationaal verband”.

De werkelijkheid is iets prozaïscher. Een voorstel om multinationals wereldwijd te verplichten in elk land waar ze actief zijn minimaal 15 procent winstbelasting te betalen, een plan waaraan al jaren wordt gewerkt, is afgezwakt onder druk van de regering-Trump. Het minimumtarief – dat al geldt voor grote bedrijven uit 65 landen, waaronder die uit de Europese Unie – zal niet opgaan voor Amerikaanse multinationals.

Direct na zijn herverkiezing beloofde president Trump een uitzondering voor Amerikaanse bedrijven te regelen. „Vandaag heeft de regering die belofte ingelost”, aldus een statement van minister van Financiën Scott Bessent maandag. Volgens hem stemden de meer dan 145 betrokken landen ermee in dat „bedrijven met het hoofdkantoor in de VS alleen onderworpen blijven aan de minimumbelastingen van de VS”. Deze multinationals worden vrijgesteld van eventuele extra belastingheffing door andere landen.

Bessent noemde de overeenkomst „een historische overwinning in het behoud van de Amerikaanse soevereiniteit en de bescherming van Amerikaanse werknemers en bedrijven tegen buitenproportionele inmenging”.

Minder winsten wegsluizen

Al sinds 2021 werken 147 landen in OESO-verband aan de invoering van een mondiaal minimumtarief. Uitgangspunt is dat bedrijven met een jaaromzet van meer dan 750 miljoen euro in elk land waar ze activiteiten ontplooiën minimaal 15 procent belasting betalen over hun winst. Die winsten wegsluizen naar belastingparadijzen als Bermuda of de Kaaimaneilanden zou zo minder moeten lonen.

Het plan leverde de afgelopen jaren veel discussie op. Multinationals betoogden dat de regels te complex zouden zijn en veel administratieve druk zouden opleveren. Opkomende economieën als India en Brazilië vreesden onder het nieuwe stelsel juist slechter af te zijn.

De Nederlandse regering was wel po-

De Amerikaanse

minister van Fi-

nanciën Bessent

noemde de over-

eenkomst „een his-

torische overwin-

ning in de bescher-

ming van Ameri-

kaanse werknem-

ers en bedrijven”.

FOTO REUTERS

sitief: doordat bedrijven onder de nieuwe regels minder winst uit Nederland naar belastingparadijzen zouden wegsluizen, zou hier jaarlijks 466 miljoen euro méér winstbelasting in de schatkist terechtkomen.

De net herkozen president Trump verklaarde in januari 2025 dat de nieuwe OESO-regels niet voor Amerikaanse bedrijven zouden gelden. En in juni kondigde hij een ‘revenge tax’ aan: als landen aan Amerikaanse multinationals toch een hogere winstbelasting zouden durven rekenen, zou Trump bedrijven en personen uit die landen ook een hoger belastingtarief opleggen.

Deze politieke druk leidde eind juni al tot een compromis: de G7-landen kwamen in Canada overeen dat Amerikaanse bedrijven grotendeels uitgezonderd zouden worden van de nieuwe internationale belastingregels. Het was de bedoeling de aangepaste afspraken voor het eind van 2025 definitief vast te leggen, maar volgens de *Financial Times* ontstond in december vertraging doordat China en een aantal Europese landen dwarslagen.

Kritiek op aangepaste plannen

Voorvechters van eerlijke belastingheffing zijn uiterst kritisch op de aangepaste plannen die de OESO maandag presenteerde. „Deze overeenkomst brengt bijna tien jaar wereldwijde vooruitgang op het gebied van vennootschapsbelasting in gevaar, alleen om de grootste en meest winstgevendende Amerikaanse bedrijven in staat te stellen winsten te blijven parkeren in belastingparadijzen”, schreef directeur Zorka Milin van FACT Coalition, een Amerikaanse organisatie die zich onder meer bezighoudt met tegengaan van belastingontwijking.

Alex Cobham, directeur van Tax Jus-

tice Network in het Verenigd Koninkrijk, noemde het in een reactie een „schandelijk resultaat”. Hij schreef: „De OESO-landen hebben zojuist aan Donald Trump het recht afgestaan om bedrijven die binnen hun grenzen actief zijn te belasten. Een alarmerende onderwerping van de staatssovereiniteit

Alex Cobham Tax Justice Network

Volgens Tax Justice Network lopen Europese overheden tientallen miljarden euro's per jaar mis doordat Amerikaanse bedrijven hun winsten onbelast kunnen wegsluizen. Wereldwijd ontweken Amerikaanse multinationals volgens Tax Justice Network de afgelo-

pen zes jaar voor 495 miljard dollar aan winstbelasting.

Dat het eerdere OESO-plan nu wordt aangepast met een vrijstelling voor Amerikaanse bedrijven, schaadt de Nederlandse schatkist, erkent minister Heinen in zijn Kamerbrief. De „versoepling” van de eerdere plannen zorgt volgens het kabinet voor 120 miljoen euro minder aan belastingopbrengsten dan geraamd. Maar, schrijft Heinen: er was niet echt een alternatief. „Zonder dit akkoord zou de toekomst van [het wereldwijde minimumtarief] onzeker zijn.” Oftewel: niet meebewegen met de eisen van Trump had de OESO-plannen op het spel gezet. En dan was de schatkist nog meer inkomsten misgelopen.

GEZAMENLIJKE VERKLARING

Europeanen benadrukken soevereiniteit Groenland

Onder andere Duitsland, Frankrijk en Italië wijzen de VS erop dat de Groenlandse soevereiniteit moet worden nageleefd.

Michel Kerres

BRUSSEL

Een aantal grote Europese landen heeft de Verenigde Staten er in een onomwonden gezamenlijke verklaring op gewezen dat de soevereiniteit van Groenland, onderdeel

van Denemarken, gerespecteerd moet worden.

„Groenland is van zijn burgers. Het is aan Denemarken en Groenland, en aan hen alleen, om te beslissen over kwesties die Denemarken en Groenland aangaan”, schrijven de leiders van Frankrijk, Duitsland, Italië, Polen, Spanje, het Verenigd Koninkrijk en Denemarken.

Na de militaire interventie van de VS in Venezuela richtte de Amerikaanse president Donald Trump afgelopen dagen weer zijn aandacht op Groenland, waarvan hij al geruime tijd beweert dat het onderdeel van de VS moet worden. Ook

NIUEWSBRIEVEN

5 om 5
Elke dag

Om vijf uur de vijf belangrijkste artikelen van de dag

Schrijf je in via
nrc.nl/nieuwsbrieven

INTERVIEW JAAP BIERMAN VERTREKKEND DIRECTEUR HTM

‘We doen ons werk goed, ook zonder concurrentie of aanbesteding’

Bij zijn aantreden trof Jaap Bierman een gedesoriënteerd stadsvervoerbedrijf aan. Nu is de Haagse HTM een nutsbedrijf zonder commerciële franje. “Een goed nutsbedrijf kan ook doelmatig werken.”

Jos Verlaan
AMSTERDAM

De HTM-consultants in Egypte gingen eruit. Ook die in Israël moesten ander werk zoeken. Meetingen naar het leerlingenvervoer in Zeeland was eveneens verleden tijd, en op Schiphol had HTM evenmin meer iets te zoeken. Toen Jaap Bierman in 2014 aantrad als algemeen directeur van HTM, maakte hij direct een einde aan alle commerciële activiteiten die in zijn ogen niets bijdroegen aan de kerntaak: passagiers vervoeren in en om Den Haag.

En dat terwijl Bierman (nu 55) bij zijn aantreden een nogal ondernemend, internationaal en commercieel profiel meebracht. Hij werkte eerder bij rederij Nedlloyd, adviesbureau McKinsey en energieconcern Shell. Vanaf maart is hij de baas van staatsbedrijf Energie Beheer Nederland. Hij verlaat HTM - met dagelijks zo'n 390.000 passagiers het op drie na grootste stadsvervoerbedrijf van Nederland - met trots. Het is, zegt hij, een goed functionerend nutsbedrijf geworden.

Marktwerking was bij Biermans komst nog het toverwoord in de politiek als het om openbaar vervoer ging.

HTM maakte zich op voor openbare aanbesteding, concurrentie en een commerciële toekomst. Vandaar die consultants in Egypte en Israël, die daar commerciële markten moesten leren kennen. Terwijl het bedrijf niet eens in staat was Den Haag fatsoenlijk openbaar vervoer te bieden.

Bierman: „HTM had de allerlaagste klantvriendelijkheids- en reizigerstevredensscore in de sector. De rituitval was enorm, 3 procent van het Randstadmaterieel reed niet op tijd en het was een komen en gaan van directieleden. Ik was de vijfde directeur in vier jaar tijd.”

Hoe dat kwam? „Die ideologie van markwerking en concurrentie leidde af van de kerntaak. Er was onrust, gebrek aan focus, niemand wist waar het met het bedrijf naartoe ging.”

Tien jaar later zit Bierman in zijn derde vierjaarstermijn als algemeen directeur en kijkt hij naar een goed functionerend bedrijf. De commerciële veren zijn afgeschud, de rituitval van trams en bussen is vorig jaar gedece-meerd tot 0,3 procent. De klanttevredenheid is van een 7,4 in 2014 gestegen naar een 8,2 nu, blijkt uit de landelijke ov-klantbarometer. Het aantal passagiers steeg in diezelfde periode van 300.000 naar zo'n 390.000. 2024 sloot HTM (2.100 medewerkers) af met een nettoresultaat van 1,9 miljoen euro. Dat was het eerste jaar, na de co-

ronaperiode, dat het openbaar vervoer geen coronasteun kreeg.

Wat Bierman deed om die verbeteringen te bereiken? „We hebben het bedrijf teruggebracht naar zijn kerntaak, dat van nutsbedrijf in de trotse, ouderwetse zin van het woord. We zijn er vān en vōór Den Haag. Met innovaties: we hebben als eerste openbaarvervoerbedrijf een volledig elektrische busvloot. We doen ons werk gewoon goed. Daar heb je dus geen concurrentie of openbare aanbesteding voor nodig.”

Met zo'n boodschap krijg je de handen op elkaar bij rijdend personeel en vakbonden, maar intussen dalen de subsidies voor het stadsvervoer en moeten stadsvervoerbedrijven zichzelf financieel bedruipen. Dat is toch niet gelukt?

„Die roep om overheidsdiensten zoveel mogelijk aan te besteden is er nog steeds, ook op de departementen die erover gaan. De idee dat de markt door aanbesteding en concurrentie alleen maar beter wordt, is hardnekkig. Maar we hebben de afgelopen tien jaar met HTM bewezen dat een nutsbedrijf - mits goed aangestuurd, met goede collega's en een stevige focus op zijn kerntaak - efficiënt kan werken, goed kan scoren bij klanten en operationeel stevig kan functioneren. Om dat te realiseren heb ik bij HTM de ruimte gekre-

CV Jaap Bierman

Jacob Nicolaas Keimpe Bierman (Leeuwarden, 1970)

1982-1988: Stedelijk Gymnasium, Leeuwarden
1989-1996: TU Delft, mechanical engineering
1996-1997: Nedlloyd Shipping Company
1997-2003: McKinsey & Company, consultant
2003-2005: Shell Solar Japan
2007-2009: Shell, Singapore
2010-2012: Shell, general manager Middellandse Zeegebied, Turkije
2013-2014: programdirecteur NS/ProRail (strategische visie Masterplan Spoor)
2014-februari 2026: algemeen directeur HTM NV
Maart 2026: algemeen directeur Energiebeheer Nederland (EBN)

Jaap Bierman op het met zonnepanelen bedekte dak van de HTM-remise. FOTO HEDAYATULLAH AMID / NRC

gen. Het hielp ook dat ik nieuw was in de sector, geen last had van het verleden. En ik was onverdacht: het was bekend dat ik uit de liberale hoek kwam, maar ook dat ik tegen marktwerking op het spoor was. Ik heb kunnen laten zien wat in de praktijk werkt, zonder al te veel gedoe over ideologie.”

Niet alleen HTM was tien jaar geleden op drift, het hele openbaar vervoer hing als los zand aan elkaar. Wat heeft u daarvan meegemaakt?

„Het was een verdeelde sector met een versnipperde lobby in de richting van het Rijk. NS, stadsvervoer en streekvervoer hadden zō veel om samen op te trekken, maar tegengestelde belangen voerden de boventoon. Er was geen branchevereniging, iedereen lag met elkaar overhoop, vooral als het ging om vraagstukken als marktordening, aanbesteding, onderlinge concurrentie of juist inbesteding [aanbesteding zonder concurrentie].

„We hebben eerst een coöperatie opgezet voor een uniform betalingssysteem in het openbaar vervoer. De ov-chipkaart bestond al, maar het bedrijf erachter, TLS, was eigendom van een handvol vervoerbedrijven. In de coöperatie die TLS later heeft overgenomen, is iedereen vertegenwoordigd. Motto: als je een gedeeld belang hebt, moet je dat ook gedeeld beheren en bezitten. Daarna hebben we OV-NL opgericht, in 2016: onze eigen branchevereniging, met NS, stadsvervoer en streekvervoer. Sindsdien kunnen we onze ambities ook beter voor het voetlicht brengen, in de politiek, bij de provincies en op de ministeries.

„Die ambitie is een grote rol te spelen in het openbaar vervoer in de grote steden en de forensenstromen daartussen. Helaas heeft de overheid plannen daarvoor op de lange baan geschoven. Terwijl de woningbouwplannen, ook die van een nieuw kabinet, er wēl om vragen. De Randstad groeit straks met één miljoen mensen. Daar is woningbouw voor nodig, én mobiliteit.”

Drie stadsvervoerders in de Randstad, GVB, RET en HTM, kan dat niet efficiënter? HTM en RET werken in dezelfde regio en zouden kunnen fuse-

ren.

„Dat zou veel geld schelen. Als je samen bussen inkoop, sta je sterker in de markt. Hetzelfde geldt voor inkoop van energie, exploitatie van een gezamenlijk callcenter of samenwerking in autonoom rijden, dus zonder bestuurder. Je kunt zelfs denken aan een gezamenlijke verkeersleiding. Maar een fusie is politiek heel complex. En er zit ook veel historie en trots bij een bedrijf als HTM, net als bij de RET. De RET is van de Rotterdammers en de HTM is van de Hagenezen. Ik kan me wel goed voorstellen dat je veel samenwerkt.”

Dus is fusie toekomstmuziek?

„Je kunt ernaartoe werken. Dat kan bijvoorbeeld door de aanbesteding in de regio Den Haag/Rotterdam te uniformeren, met eenzelfde einddatum voor de vervoersconcessies in de hele regio. Dat zijn er nu twee, een voor tram en metro en een voor busvervoer. Bij samenvoeging kan iedereen tegelijk nieuw materieel bestellen en kunnen in Rotterdam en Den Haag dezelfde financiële afspraken gemaakt worden met de vervoersregio, de opdrachtgever. Die zou alleen nog op hoofdlijnen eisen moeten stellen, zoals de maximale afstand tussen haltes en wachttijden. De vervoerbedrijven kunnen dat dan zelf zo efficiënt mogelijk invullen. Op de lange termijn kan dit leiden tot een volledige integratie en kostenbesparing. Dat zou een toekomstbeeld kunnen zijn.”

nrcwebwinkel

STADLERFORM
Efficiënte
luchtbevochtiger met
laag stroomverbruik

- › Voor ruimtes tot wel 100m²
- › Eenvoudig bij te vullen
- › Laag energieverbruik - 1.4 – 30 Watt
- › Winnaar van de Red Dot Design Award 2023
- › Zeer stil met dimbaar licht
- › Ingebouwde hygrostaat

Geen droge ogen en geïrriteerde luchtwegen meer wanneer de verwarming aanstaat of bij langdurig warm en droog weer. De Stadler Form Karl luchtbevochtiger zorgt voor een aangename luchtvochtigheid binnenshuis en heeft, ondanks zijn lage energieverbruik en klein formaat, een enorme capaciteit. Binnen een mum van tijd bevochtigt Karl ruimtes tot wel 100m².

Ook voor uw houten vloeren en meubelen kan een lage luchtvochtigheid problemen opleveren, zoals kieren en barsten. Karl beschikt over intelligente functies, zoals een ingebouwde hygrostaat waarmee hij ruimtes via een automatische modus op vrijwel iedere gewenste luchtvochtigheid brengt. Daarnaast is Karl eenvoudig te bedienen, ook via een app. Het ontwerp is bekroond met een Red Dot Design Award in 2023.

Bestel nu > nrcwebwinkel.nl/karl

Overleden

“Et maintenant que vais-je faire ...”

Tot ons verdriet moeten wij afscheid nemen van mijn lieve en zorgzame man, onze vader, schoonvader en opa

Paul Willem Maria Broekhoven

Paul

* Den Haag, 9 september 1940 † Bleiswijk, 2 januari 2026

Monica Broekhoven - Chorus

Birgit Broekhoven en Rob Verhelst
Pepijn Kamphuis en Gina Galvan
Reinout Kamphuis en Melanie Verbeijen

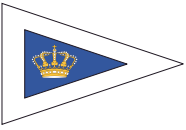
Alexander Broekhoven en Arjan Hageman

Sabien Broekhoven

Sophie Broekhoven en Marcel Fransen

Paul wordt in besloten kring begraven.

Correspondentieadres:
Familie Broekhoven, Jasmijnhof 16
2665 GS Bleiswijk

Met droefheid hebben wij kennisgenomen van het overlijden van

J.W. van Weezenbeek
-Jan-Willem-

ere-lid, oud-bestuurslid en
Van Hoolwerffpenninghouder
Koninklijke Watersportvereniging De Kaag

Jan-Willem was een icoon binnen De Kaag en de Internationale wedstrijdzeilsport en heeft een heel groot gedeelte van zijn leven aan de zeilwereld en watersport gewijd. Decennialang was hij het gezicht van het protestcomité bij veel watersportverenigingen. Onvolprezen was zijn enorme kennis van de wedstrijdregels. Met Jan-Willem verliezen wij een aimabel mens en een gezaghebbend jurylid.

Onze gedachten gaan uit naar zijn familie en wij wensen hen namens de leden van de vereniging sterkte toe bij dit verlies.

Namens KWV De Kaag,
Jaap Smit, voorzitter

Na een vol leven is overleden myn leave man en onze guitige, kleurrijke en avontuurlijke vader

Jan Willem Harnmeijer

* Amsterdam 1 november 1945
† Utrecht, 2 januari 2026

Jantine Jacobi
Jelte en Camilla
Anna en Martin
Liz
Helena en Ace

Correspondentieadres: In Memoriam Uitvaarten
T.a.v. fam. Harnmeijer, Postbus 265, 1380 AG Weesp

Het afscheid vindt plaats op zaterdag 10 januari om 11.00 uur in de Schaapskooi, Dr. Albert Schweitzerweg 1 in Baarn.
Vanaf 10.15 uur is er gelegenheid tot condoleren en een bloemengroet.
De bloemen worden verzorgd door de familie.

In Memoriam

Toch nog onverwacht overleed onze gewaardeerde zwager en oom

Jan Willem Harnmeijer

Wij herinneren hem als een familielid met grote belangstelling en brede interesse.

Leave man fan ús Jantine

Familie Jacobi

Utrecht, 02-01-2026

Wij zijn diep getroffen door het plotselinge overlijden van

Wim Wetzels

Wim was voorzitter en lid van de Commissie voor Bezwaar bij de Raad voor Rechtsbijstand vanaf de oprichting in 1994. Hij deed dat deskundig en betrokken, waarbij hij recht deed aan de positie van burger en advocaat; op zijn karakteristieke manier: menselijk, pragmatisch en verbindend. Zijn wegvallen is een groot verlies voor de Raad voor Rechtsbijstand. Wim zal gemist worden bij onze medewerkers, bij de leden van de Commissie en voor het rechtvaardig functioneren van de Raad voor Rechtsbijstand.

Wij wensen zijn naasten veel sterkte toe.

*Directie en medewerkers,
Raad voor Rechtsbijstand.*

*Nergens zo iemand als hij
Niemand zo aardig voor mij*

Dankbaar kijken wij terug op ons leven met

Roelof Pieter Oddens

☆ Glimmen, 21 februari 1945
† Doorn, 28 december 2025

Brechtje Oddens - van de Repe

Joris en Canan
Kiraz

Pieter en Natalia

De uitvaart heeft in besloten kring plaatsgevonden.

Met verdriet, maar vooral met grote dankbaarheid voor alles wat hij voor ons was, nemen wij afscheid van onze vader en grootvader

Cornelis Johannes Marie Stutterheim

17 juli 1946 - 4 januari 2026

Weduwnaar van Norma Stutterheim - Quigley

Duncan
June, Phoenix & Pixie

Miles in liefdevolle herinnering

Het afscheid vindt plaats op zaterdag 10 januari om 9.45 uur in de aula van begraafplaats Zorgvlied, Amsteldijk 273 in Amsterdam.
Na afloop wordt Cor bijgezet in het familiegraf.

Correspondentie- en bloemenadres:
Familie Stutterheim, Straatweg 232, 3621 BZ Breukelen

*“Zien wat iedereen ziet
en doen wat niemand doet”*

Cor Stutterheim

Na een bloemrijk leven is onze bezige bij gevlogen

Louise Henriette Anna Bosma-Sillem

Loukie

Weduwe van Douwe Pieter Bosma

Baarn 22 maart 1936 Huizen 2 januari 2026

Maurits Bosma
Yentl

An Bosma en Marjolein Blanken
Evi, Iris

Betty Bosma en Alexander Hennipman

Atze Bosma en Lucrees van Groningen
Douwe, Marietje, Betty, Paul

Op zaterdag 10 januari 2026 herdenken wij het leven van Loukie. U bent van harte welkom vanaf 13.00 uur in Stal den Eyck, Utrechtseweg 18A in De Bilt. De ceremonie vindt plaats tussen 13.30 uur en 14.30 uur. Na afloop is er gelegenheid elkaar te ontmoeten en herinneringen te delen.

Correspondentieadres:
Familie Bosma
Waterstraat 14, 7411 KW Deventer

Colofon familieberichten

Opgave van een familiebericht
Een familiebericht kunt u opgeven via nrcadverteren.nl/familieberichten of een e-mail naar familieberichten@nrc.nl

Afdeling familieberichten
Bereikbaar op telefoonnummer: 020-7553052 (ma t/m vr 08.30 uur - 17.00 uur) of via e-mail: familieberichten@nrc.nl

Sluitingstijden
Dinsdag t/m zaterdag tot uiterlijk 14.00 uur op de dag vóór plaatsing. Voor plaatsing op maandag uiterlijk vrijdag 16.00 uur.

Blijde berichten
nrcadverteren.nl/familieberichten

Geluk, emotie, herinnering

Op een eenvoudige, snelle en zekere manier uw familiebericht samenstellen en plaatsen in NRC

nrcadverteren.nl/familieberichten

TENNIS

Novak Djokovic breekt met de spelersvakbond die hij zelf oprichtte

Novak Djokovic breekt met de PTPA. De grandslam-winnaar is het niet eens met de koers van de activistische spelersbond.

Renée Peereboom

AMSTERDAM

Novak Djokovic stapt per direct uit de PTPA, de spelersbond die hij in 2019 zelf mede heeft opgericht. „Mijn beslissing komt voort uit aanhoudende zorgen omtrent transparantie, bestuur en de manier waarop mijn stem en imago zijn weergegeven”, schreef de vierentwintigvoudig grandslamwinnaar op sociale media. De spelersbond raakt hiermee zijn bekendste en invloedrijkste lid kwijt.

Djokovic en de Canadese dubbelspecialist Vasek Pospisil richtten zeven jaar geleden de Professional Tennis Players Association op omdat ze vonden dat de belangen van tennisers niet voldoende werden behartigd. Beiden zaten op dat moment in de spelersraad van de ATP, de organisatie die verantwoordelijk is voor het professionele mannentennis. In die raad zitten niet alleen spelers, maar ook vertegenwoordigers van de ATP-toernooien, die weer hun eigen belangen hebben. Volgens Djokovic leidt die constructie ertoe dat spelers te weinig invloed hebben en is een onafhankelijke spelersbond noodzakelijk om echt iets te veranderen.

Dat er iets moest veranderen, was wat hem betreft duidelijk. De twee belangrijkste punten waarover hij en de PTPA zich de afgelopen jaren hebben uitgesproken, waren het lange tennisseizoen en de beloning van spelers, die lager ligt dan in andere sporten. Volgens *The Athletic* ligt het percentage van de mondiale tennisomzet dat naar de tennisers gaat ongeveer op 15 procent - tegenover zo'n 50 procent in bijvoorbeeld de NBA (bas-

Novak Djokovic serveert tijdens de finale van een toernooi in Athene. FOTO ANP/EPA

ketbal). Het tennisseizoen wordt eerder langer en voller dan korter: van januari tot november wordt er getennist, met weinig ruimte voor rust tussen de toernooien.

Wie de PTPA precies vertegenwoordigt, is onduidelijk; de bond houdt geen openbare lijst bij van spelers die zich erbij hebben aangesloten. Djokovic' spelersbond kon rekenen op steun van meerdere oud-spelers en spelers uit de mondiale top-30, zoals Mats Wilander en John Isner, die ook onderdeel is van het eerste 'uitvoerend comité' van de bond. Maar Djokovic' grootste en meest invloedrijke rivalen, Roger Federer en Rafael Nadal, lieten zich in het verleden juist kritisch uit over zijn initiatief.

Toch wordt veel van de kritiek die de spelersbond heeft breed gedeeld. Zo uit zesvoudig grandslam-

winnares Iga Swiatek geregeld haar ongenoegen over het lange, intense seizoen, evenals de mannelijke nummer één van de wereld, Carlos Alcaraz, en zijn grootste rivaal Jan-nik Sinner. En bijna de volledige mondiale top-tien van zowel de mannen als vrouwen ondertekende een brief aan de grandslamtoernooien om te pleiten voor meer prijzengeld.

Vijandige houding

Dus waarom stapt de 38-jarige Serviër nu uit zijn eigen vakbond? Van de eerste 'uitvoerend comité' van de bond. Maar Djokovic' grootste en meest invloedrijke rivalen, Roger Federer en Rafael Nadal, lieten zich in het verleden juist kritisch uit over zijn initiatief.

De bond aannam tegenover de ATP. Dat ongemak werd voor het grote publiek zichtbaar toen de PTPA afgelopen maart een rechtszaak aanspande tegen verschillende bestuursorganen in het tennis, waaronder de ATP en de WTA (de tegenhanger van de ATP in het vrouwentennis), wegens „systematisch misbruik, concurrentiebeperkende praktijken en een flagrante minachting voor het welzijn van spelers die al decennia voortduren”. Op de aanklacht stonden de namen van twaalf tennisers, onder wie de Australiër Nick Kyrgios en de Chinese Saisai Zheng, op dat moment de nummer 55 van de wereld in het dubbelspel. Maar de naam van Novak Djokovic ontbrak.

PTPA-directeur Ahmad Nassar sprak destijds tegen de BBC van

een „gezamenlijke beslissing”, om te voorkomen dat Djokovic' betrokkenheid alle aandacht naar zich toe zou trekken. Djokovic zelf zei ook dat het tijd was dat andere spelers hun verantwoordelijkheid zouden nemen. De Serviër had al eerder zijn ongenoegen geuit over de passieve houding van veel van zijn collega's.

Dat, bleek later, was niet zijn enige reden om de aanklacht niet te willen ondertekenen. Tijdens een toernooi in Miami, vlak nadat het PTPA-nieuws bekend was geworden, gaf hij aan het niet eens te zijn met alles wat in de aanklacht stond. Ook over de felle bewoordingen uitte hij zijn twijfels. Tien maanden later blijken de twijfels te groot.

Hoe het verder moet met de PTPA zonder zijn belangrijkste en bekendste lid, zal moeten blijken.

Shermin Amiri is publicist en senior adviseur bij Radar-Advies.

Mensen op straat in Teheran, waar elders protesten zijn uitgebroken omdat door de hoge inflatie de kosten van levensonderhoud sterk stijgen. FOTO REUTERS

In Iran is het nu spannend geworden door Trump

Voor het eerst in jaren vallen protesten op straat tegen het Iraanse regime samen met bedreiging van buitenaf, ziet *Shermin Amiri*. Dat biedt kansen, maar de oppositie is sterk verdeeld.

rende groepen stonden er telkens alleen voor, zonder zichtbare breuklijnen of beweging binnen de machtselite die verandering kon dragen.

Locked, loaded, ready to go

De afgelopen dagen is dat beeld verschoven. In korte tijd gaf Washington een reeks signalen af die in Iran als samenhangend werden gelezen. Donald Trump waarschuwde openlijk dat gewelddadige repressie tegen demonstranten gevolgen zou hebben en koppelde die waarschuwing aan handelingsbereidheid met de formulering „locked, loaded and ready to go”.

Kort daarna volgde de arrestatie van de Venezolaanse president Nicolás Maduro, een bondgenoot van Iran. Tijdens de persconferentie van afgelopen zondag legde de Amerikaanse minister van Buitenlandse Zaken Marco Rubio uit dat Maduro herhaaldelijk kansen had gekregen om escalatie te vermijden, maar die signalen had genegeerd. De uitkomst, zei hij, was geen verrassing maar het gevolg van dat gedrag. Samen vormen de

ze stappen van waarschuwing, precedent en consequentie een systeem van druk.

Dit systeem heeft twee boodschappen. Voor mensen op straat werkt het als een morele verschuiving. Trump deed geen klassieke veiligheidsbelofte, maar wel een politieke belofte van bescherming door afschrikking. Het idee dat zware repressie zonder gevolgen blijft, verliest overtuigingskracht. Dat kan de bereidheid vergroten om door te gaan, juist omdat de kosten van geweld minder voorstelbaar lijken. Tegelijk schuilt hier een risico: hoe sterker protest wordt verbonden aan externe druk, hoe gemakkelijker het regime repressie kan framen als verdediging tegen buitenlandse inmenging.

Voor de machtselite is de boodschap directeur. De zaak-Maduro laat zien dat persoonlijke onaanvaardbaarheid geen vanzelfsprekendheid meer is. Waarschuwingen negeren en tijdrekken kan persoonlijke, juridische en politieke gevolgen hebben. Daarmee verandert de rekensom voor machtsdra-

gers. Loyaliteit aan het systeem moet worden afgewogen tegen individuele risico's. Afwachten is geen veilige optie meer. Deze externe druk valt samen met zichtbare interne uitputting. President Masoud Pezeshkian zei recent openlijk dat hij geen oplossingen meer ziet, sprak over corruptie en verlamming en erkende dat hij vastzit. In Iran is zo'n publieke ontboezeming uitzonderlijk maar maakt ook zichtbaar waar de macht niet ligt. De president bestuurt, maar beslist niet. Die beslissingsmacht ligt bij opperste leider Ali Khamenei. Daarmee wordt de bestuurlijke flessenhals scherp zichtbaar.

Elitezwakte

In termen van revolutieonderzoek komen nu meerdere voorwaarden samen: een structurele economische crisis, uitgeholde legitimiteit, opgebouwde protestervaring, zichtbare elitezwakte en versterkende externe druk. Wat nog ontbreekt, is de beslissende schakel: een gedeeld politiek verhaal en ten minste basale coördinatie tussen oppositiegroepen.

De oppositie is zichtbaarder dan bij eerdere protestgolven. De naam van Reza Pahlavi, zoon van de in 1979 verjaagde laatste sjah, klinkt luider, en er zijn door hem aantoonbare pogingen gedaan om monarchisten, constitutionele monarchisten en niet-monarchistische republikeinse stemmen samen te brengen in gezamenlijke platforms en verklaringen. Die bundeling vergrootte de zichtbaarheid, maar leidde niet tot een breed gedeeld politiek verhaal dat de diversiteit van de Iraanse samenleving kan dragen. Iran blijft sociaal, regionaal en etnisch diep divers, met uiteenlopende politieke prioriteiten en opvattingen over leiderschap die zich niet vanzelf laten verenigen rond één figuur of narratief. Zichtbaarheid is genomen, samenhang blijft fragiel. Ook recente verklaringen van prominente burgerrechtactivisten markeren vooral een morele ondergrens - zo kan het niet verder - maar bieden vooralsnog geen duurzaam mechanisme om maatschappelijke druk om te zetten in politieke richting en gecoördineerde handelingskracht.

Dit moment is daarom tegelijk kansrijk en riskant. Voor het eerst in jaren worden straat en machtscentrum gelijktijdig aangesproken, van binnenuit en van buitenaf. Dat kan beweging forceren, maar ook leiden tot verscherpte repressie of tot herschikking binnen de elite zonder wezenlijke verandering. De uitkomst hangt niet af van de felste leus of de hardste dreiging, maar van de vraag of deze gelijktijdige druk standhoudt en zich vertaalt in aanhoudende spanning binnen het machtscentrum. Wanneer wachten riskanter wordt dan bewegen, ontstaat nog geen revolutie. Wel ontstaat een moment waarop macht moet reageren. En precies in die fase bevindt Iran zich nu.

Advertentie

KOMT ER VREDE IN OEKRAÏNE?

Is het einde van oorlog hetzelfde als vrede? En wat is het verschil tussen vrede en rechtvaardigheid?

Luister elke dinsdag een nieuwe aflevering bij NRC en in alle podcast-apps. Ga naar nrc.nl/wereldzaken voor meer over de podcast

nrc

Leden van de Communistische Partij van India protesteren op 5 januari in het Indiase Hyderabad tegen de Amerikaanse inval in Venezuela.
FOTO AFP

De acties van de VS in Venezuela passen in een lange rij eerdere interventies van de VS in Latijns-Amerika, van Guatemala tot Panama en Haïti. Elk van deze interventies was in strijd met internationaal recht, maar werd achteraf als incident beschouwd. Nadat de storm was gaan liggen, aanvaarde de rest van de wereld VS weer als loyale steunpilaar van de internationale rechtsorde, alsof er niets was gebeurd.

Bij de ingreep in Venezuela is er meer aan de hand. Dit is geen geïsoleerde reactie op een onwettig handelen, maar een consequente toepassing van het nieuwe buitenlands beleid. De interventie in Venezuela is de eerste toepassing van de recent gepubliceerde National Security Strategy.

In dit document laat de regering Trump geen misverstanden bestaan over haar intenties. De VS willen en gaan hun dominantie op het westelijk halfrond herstellen, zonder vijandige buitenlandse (lees: Russische en Chinese) aanwezigheid, en met Amerikaanse controle over toeleveringsketens en hulpbronnen (olie).

Voor een goed begrip van wat er nu gebeurt is historische context behulpzaam. In 1823 formuleerde president Monroe de naar hem genoemde doctrine. Deze was vooral defensief en kan, met de kennis van nu, zelfs moreel gerechtvaardigd worden. Doel was dat Europese landen zich zouden onthouden van koloniale expansie in Amerika.

In 1904 gaf president Roosevelt de doctrine een scherpe draai; in zijn versie (de Roosevelt Corollary) verklaarden de VS zich het recht te hebben om in te grijpen in Latijns-Amerikaanse staten wanneer Amerikaanse belangen op het spel stonden. Daarmee verschoof de doctrine van afweer naar interventie.

Dominantie als beleid

Daarna verdween de Monroe-doctrine als expliciet uitgangspunt van het bui-

Europa moet kleur bekennen over Venezuela

De uitholling van internationaal recht is beleid van de VS geworden. Europa mag zich niet onderwerpen aan deze nieuwe wereldorde, zegt *André Nollkaemper*.

tenlands beleid. Hoewel de VS meer-malen in de regio intervenieerden, verwezen achtereenvolgende National Security Strategies niet meer expliciet naar de Monroe-doctrine. Interventies waren incidenten, geen verklaard beleid. De nieuwe National Security Strategy maakt de doctrine opnieuw centraal in het buitenlands beleid, en scherpert de versie van Roosevelt verder aan. De 'Trump Corollary' zet onomwonden in op dominantie van de VS, interventie en inzet van militaire middelen.

Als Venezuela inderdaad de voorbode is van wat gaat komen, gaat de Trump Corollary grote gevolgen hebben voor het internationaal recht. Ten eerste gaan de VS gewapend ingrijpen in andere landen zien als 'law enforcement' - rechtshandhaving, alsof dit in Chicago of New York plaatsvond. Er is geen twijfel dat rechtshandhaving in een andere staat, met of zonder geweld, in strijd is met het internationaal recht. Maar de VS normaliseren dit instrument en maken het onderdeel van beleid.

Ten tweede maakt de strategie interventie tot beleidsinstrument. Interventie heeft in het internationaal recht een precieze betekenis: het onrecht-

matig gebruik van dwang in de interne aangelegenheden van een andere staat om diens vrije wil te beïnvloeden. Dit is precies wat er gebeurde toen president Trump aankondigde dat vice-premier Delcy Rodríguez van Venezuela zal doen wat de VS willen. Ten derde, en meest fundamenteel, normaliseert de actie de inzet van militaire middelen, alsof artikel 2, lid 4, van het VN-Handvest (geen geweld of dreigen daarmee tegen andere staten) niet bestaat. Hier wordt wat eerder als incidentele schending van een norm werd gepresenteerd, en waarvoor altijd nog een poging tot juridische rechtvaardiging werd gezocht, uitgangspunt van beleid.

Zwijgen is geen optie

Europa zou kunnen denken dat deze nieuwe strategie zich beperkt tot Zuid-Amerika en dat de VS daar wellicht ruimte moesten worden gelaten. Dat zou op zichzelf al onverantwoordelijk zijn richting Mexico, Colombia, Cuba, om niet te spreken over Groenland.

Maar belangrijker is dat het negeren van internationaal recht in de Trump Corollary niet op zichzelf staat. De interventie in Venezuela

past in een inmiddels lange reeks, waar ook toe behoren de aankondiging van de VS regering om diepzeemijnbouw te willen toestaan buiten het VN-regime om, de sancties voor rechters en medewerkers van het Internationaal Strafhof, de importtarieven in strijd met het WTO-regime en de onrechtmatige aanval op Iran.

Deze reeks wijst op een bredere subtekst in de National Security Strategy, ook buiten het westelijk halfrond. De Trump-Monroe-doctrine gaat gepaard met een beleidslijn waarin de VS zich het recht voorbehouden het internationaal recht te negeren wanneer dat botst met buitenlandse politieke doelstellingen, waar ter wereld dan ook.

Europa bleef overwegend stil. De principiële veroordeling moest ironisch genoeg uit China komen - het land dat door Europa wordt bekritiseerd omdat de internationale orde zou ondermijnen. Zover zijn we opgeschoven.

Bij eerdere schijnbaar incidentele schendingen van internationaal recht kon Europa de andere kant op kijken, in de hoop dat morgen de internationale rechtsorde weer zou functioneren. Nu schending van internationaal recht in Washington beleid is geworden, ligt die optie niet meer op tafel.

Eigen veiligheid als koers

Europa staat voor een ongemakkelijke keuze. Het verlangen naar een goede relatie met de VS kan Europese landen verleiden tot meebewegen - naar een wereld van invloedssferen, waarin internationaal recht minder houwaard biedt, maar waar we wel kunnen rekenen op gunsten van de VS.

Maar dat zou een uiterst risicovolle en onverantwoordelijke strategie zijn. Waar grootmachten zich invloedssferen kunnen toeëigenen, en daarbij internationaal recht negeren, kan Europa zich dat niet veroorloven. En wie de National Security Strategie goed leest, weet dat Europa niet kan rekenen op de gunsten van president Trump.

In het belang van Zuid-Amerika, Europa zelf en de internationale rechtsorde is een scherpe veroordeling, gekoppeld aan een autonome Europese koers die uitgaat van eigen kracht en eigen veiligheid, het enige geloofwaardige antwoord.

André Nollkaemper is universiteitshoogleraar Internationaal Recht en Duurzaamheid aan de UvA.

COLUMN MAXIM FEBRUARI

Onberekenbare, ontembare opiniemakers

Al zolang ik schrijf, ben ik bang voor een CNN-effect. Bang zo meeslepend te schrijven over het wereldnieuws dat ik er zelf rijk en beroemd mee word en dat iedere politicus zijn beslissingen voortaan afstemt op mijn commentaar.

In 1991 kwam kabelnetwerk CNN tot bloei door zijn berichtgeving over de Eerste Golfoorlog. De wereld keek live met verslaggever Peter Arnett mee naar de gevechten in Bagdad en zo won Amerika de strijd grotendeels via de televisie. Voor de media werd oorlog een verdienmodel.

CNN voorlopig grootste winnaar in Golfoorlog, kopte NRC op 17 januari 1991. Het artikel ging over de opmerkelijke dominantie van een commercieel netwerk: de publieke nieuwsvoorzieningen bleken trager en irrelevanter. Maar CNN werd ook financieel een winnaar, toen providers de zender opeens massaal in hun basispakket opnamen. Althans, zolang de oorlog duurde.

In de jaren daarna gaf een nieuwe oorlog of natuurramp de kijkcijfers nog weleens een boost en rechtvaardigde daarmee de plaats van CNN in het basispakket. Maar groot nieuws is zeldzaam en mensen verliezen hun belangstelling voor rampen al snel, zeker in een wereld vol afleidingen. De cijfers van CNN liepen dus vanzelf terug. Totdat Donald Trump aan de macht kwam: CNN en hij gaven elkaar aandacht en spinnen daar garen bij.

Dit verzin ik allemaal niet zelf. Ik citeer *The New York Times*, die dat van die boost en die oorlogen in het basispakket precies zo formuleerde in 2017. „CNN had a problem, Donald Trump solved it.” Het gold overigens ook voor de *Times* zelf, die het abonneebestand tijdens het eerste presidentschap van Trump zag verdrievoudigen. Net als *The Washington Post*.

Oké, oud nieuws, maar netwerken, zenders en kranten maken zich nog steeds zorgen om hun plaats in het basispakket. Journalist Tony Dokoupil kondigde zijn komst als presentator van *CBS Evening News* vorige week aan met een journalistiek mea culpa: te vaak had de pers het verhaal gemist. Vanaf nu ging hij dus eindelijk naar de kijkers luisteren. „I report for you.”

Het nieuwe nieuws is dat die oude *cable news networks* en *broadcasting systems* hun invloed inmiddels voor een groot deel zijn kwijtgeraakt aan kijkers die zelf zijn gaan zenden. Aan influencers die zelf influencen. Aan bots die meepreten. Zoals de politiek tegenwoordig buiten de internationale rechtsorde om beweegt, zo beweegt de wereldwijde communicatie buiten de pers om. En die twee hangen samen.

De lotsverbondenheid van politiek en journalistiek, die zoveel effect had

tijdens de Golfoorlog, is vervangen door een uiterst volatiele verhouding tussen macht en opinie. Kijk eens naar Candace Owens. De invloedrijke conservatieve, die beweert dat dinosaurussen „fake and gay” zijn, net als de maanlanding en de ruimte, heeft verbazingwekkend veel macht en invloed verworven. Lees maar mee.

De Franse rechter veroordeelde deze week tien influencers, omdat ze ten onrechte hadden beweerd dat Brigitte Macron, de echtgenote van de Franse president, werd geboren als man. Het idioote verhaal was groot gemaakt door, inderdaad, Candace Owens. In de stukken rondom de rechtszaak stond te lezen dat president Macron tijdens vredesbesprekingen over Oekraïne aan president Trump had gevraagd Owens op dit punt tot de orde te roepen. Volgens Owens zelf was haar zwijgen een voorwaarde voor een vredesakkoord.

De oorlog loopt niet meer via professionele kabelnetwerken, maar via volstrekt onberekenbare opiniemakers

Hier is het CNN-effect op hol geslagen: de oorlog loopt niet meer via professionele kabelnetwerken, maar via volstrekt onberekenbare en ontembare opiniemakers. Sinds Candace Owens beweert dat de moord op de conservatieve Charlie Kirk een *inside job* is geweest van zijn eigen organisatie, zijn de rechtse media onderling hevig slaags geraakt, zeggen onderzoeken in *The Washington Post*. „Het gevoel heerst dat de toekomst van deze politieke beweging te grabbel ligt.”

Zo gaan alle instellingen van de democratie tegelijk - en in samenhang - overboord. De journalistiek, de wetenschap en het recht. Gek genoeg vindt niet iedereen in Nederland dat een probleem. Als Amerika zonder juridische grondslag Venezuela binnenvalt en de president ontvoert, zegt Dilan Yesilgöz van de VVD in een reactie op X: „Hier bestaan meerdere waarheden naast elkaar.” Ja, als je de rechtsorde afschaft en beginselen die we tot nu toe serieus namen, dan bestaan er opeens heel veel waarheden naast elkaar.

Dit is tijd om koers te houden. Wil je Europa niet te grabbel gooien, dan zul je de samenhang tussen macht en opinie moeten onderkennen. Dat vraagt om beginselvastheid van de oude instituties, de politieke partijen, de universiteiten, de kranten. Maar vooral ook van opiniemakers en al die miljoenen influencers en followers online, die buiten de pers om de toekomst bepalen.

Commentaar

HUMANITAIRE CRISIS

Israël mag hulporganisaties niet weren uit Gaza

Hoewel de ene crisis de andere verdringt: lang ging de aandacht voor Gaza ten koste van de oorlog in Soedan, en nu alle ogen zijn gericht op Venezuela - en Groenland - is opeens ook Gaza naar de achtergrond verdwenen. Dat is niet vreemd gezien de schokgolf die Donald Trumps onwettige interventie in Venezuela veroorzaakt in de wereldorde, maar ook Gaza blijft helaas kritische aandacht nodig hebben.

Daar zou de humanitaire situatie nu flink verbeterd moeten zijn, drie maanden na de inwerkingtreding van het Amerikaanse twintigpuntenplan dat een einde moest maken aan Israëls misdaden tegen de Palestijnse bevolking, waaronder moedwillige uithongering. Maar Israël laat nog altijd veel te weinig hulp toe en besloot kort voor de jaarwisseling ook nog eens om 37 internationale hulporganisaties per 1 maart de toegang te ontzeggen.

De gevolgen daarvan zijn een zoveelste klap voor de Gazanen. Hoewel de acute hongersnood is geweken, zijn hun omstandigheden nog altijd extreem, zeker nu de winter kou en regen brengt. Een op de vier gezinnen leeft van één maaltijd per dag, een groot deel van de bevolking woont in tenten. Onlangs verdronk een zeventienjarige jongen in een modderstroom die zijn tentenkamp overspoelde.

Het werk van internationale ngo's is cruciaal voor Gaza. Ze leveren ruim de helft van alle voedselhulp, doen de zorg voor kinderen met acute ondervoeding en voorzien in het grootste deel van de tenten en ander onderdak. Tot

de geweerde organisaties behoren ervaren, belangrijke partijen als Médecins sans Frontières, Oxfam en de Norwegian Refugee Council. Het is nog onduidelijk in hoeverre zij hun werk kunnen overdragen aan lokale partners.

Nakomen van Israëls eisen zou strijdig zijn met de principes van neutraliteit en onafhankelijkheid

Israëls argumentatie bij het intrekken van de vergunningen is onvoldoende onderbouwd en inconsistent. Om hun toegang te behouden hadden de ngo's de persoonsgegevens van al hun medewerkers en details over de financiering van de hulp moeten overleggen. Dit om te voorkomen dat Hamas de organisaties infiltrteert.

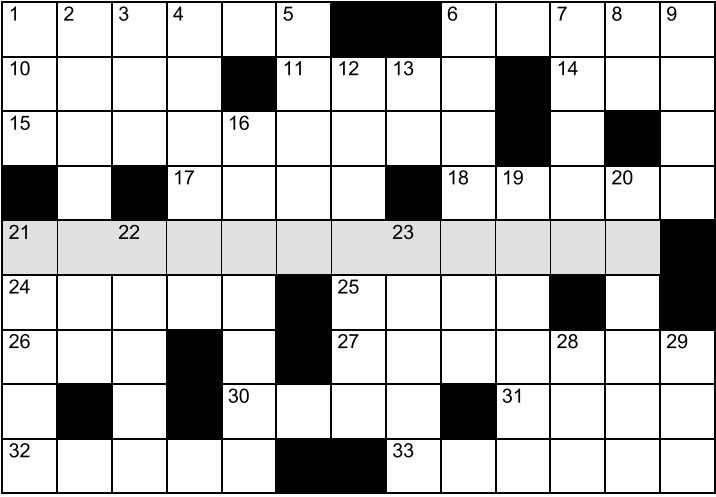
Maar betrouwbaar bewijs dat Hamas de hulpgroepen misbruikt ontbreekt, en ook als de terreurgroep wel is geïnfilteerd, is er de kwestie van proportionaliteit. Het toelaten van voldoende humanitaire hulp is een verplichting onder het internationaal recht en onderdeel van de afspraken die eind september onder leiding van de Verenigde Staten zijn gemaakt.

Het is logisch dat de hulpgroepen weigeren de geëiste informatie te delen. Israël geeft geen openheid over wat het met de gegevens gaat doen, terwijl er sinds 7 oktober 2023 meer dan 500 hulpverleners zijn gedood in Gaza. Meewerken zou onverantwoordelijk zijn en bovendien strijdig met de principes van neutraliteit en onafhankelijkheid, die leidend zijn in de noodhulpwereld.

Daarnaast hanteert Israël argumenten die niets met humanitaire hulp te maken hebben. Zo worden er ook organisaties geweerd omdat zij Israëls optreden in Gaza genocide hebben genoemd of omdat zij zich hebben uitgesproken vóór de zaak tegen Israël bij het Internationaal Gerechtshof en die tegen premier Netanyahu bij het Internationaal Strafhof.

Die laatste zaak draait om het uithongeren van de bevolking en ook nu heeft Israël de schijn tegen. „Dit is geen technische of administratieve kwestie”, schreven 53 internationale hulporganisaties deze week in een verklaring, „maar een bewuste beleidskeuze met voorzienbare gevolgen.” Ze hebben gelijk. Israël moet deze maatregel intrekken.

IN HET MIDDEN

Meer puzzels van Studio Steenhuis op steenhuispuzzels.nl

Vul in en ontdek wie of wat er midden in het nieuws staat

Horizontaal: 1. Iets door 25 horizontaal laten bepalen 6. Teveel glucose in je bloed 10. MP3-speler, 2001-2022 11. Bedrijf dat klinkt als 13 verticaal 14. Carnavalsstad 15. Volop gemaakte figuur 17. Wegwerker 18. Na 36 jaar van de buis gehaald 24. *Damen und Herren* 25. Iedereen heeft recht op minstens twee 26. Was actief in de nieuwjaarsnacht 27. Tussen delta en zeta 30. Brand die aan dek gewenst is 31. Gedrapeerd kledingstuk 32. Niet fatsoenlijk 33. Toevoegingen

Verticaal: 1. Waterkantplant 2. Registraties 3. Dicht 4. Invallen 5. Been op een rendier 6. Anthony die Hannibal speelde 7. Katy Perry-album 8. Past achter past en spiegel 9. Trekkers 12. Gebruikten hun mond 13. 'You're __ Vain', Carly Simon 16. 'Stationsplein __ afgesloten vanwege sneeuw op bollendak' 19. Beslissende pass 20. Spaanse dame 21. Publiek beeld 22. Blozende plant 23. Samische vrouw 28. Withandgibbon 29. Past na stoor of erger

Oplossing puzzel 6 januari. Horizontaal: 1. BLANCO 5. BALLAD 10. OOM 12. EDO 13. REGENTONNEN 17. KU 18. OSJE 19. DEUR 23. DEN 24. BILL 25. SE 26. VONDELKERK 29. CHANT 31. ICI 32. UIT 33. SPLEET 34. OELEK Verticaal: 1. BERK 2. ALG 3. CONSTATE 4. OOTJE 6. AAN 7. LENER 8. AD 9. DONROE 11. MOERBEI 14. EUWE 15. EON 16. EDELE 20. INVAL 21. WILCO 22. ELKIE 23. DOCS 25. SKIK 27. ONE 28. RUE 30. HP In het midden: WINTERWEER

© Studio Steenhuis steenhuispuzzels.nl

Lezers zijn de auteurs van deze rubriek. Een Ikje is een persoonlijke ervaring of anekdote in maximaal 120 woorden.
Insturen via ik@nrc.nl

KRINGLOOP

Mijn vriendinnen en ik graven enthousiast door de spullen van een kringloop in een dorp in Overijssel. Dan komt er een meneer (85+) binnen schuifelen, met een enorme hoeveelheid aan spullen. Mijn vriendinnen en ik wisselen verdrietige blikken uit. Met lede ogen kijken wij toe hoe de meneer allerlei serviezen, meubels en kleding inlevert. „Zo, dat zijn veel spullen meneer”, merkt de kringloopmedewerkster op. Met een enorme glimlach op zijn gezicht zegt hij: „Ja, dat krijg je als twee huishoudens zich samenvoegen!”

Alix van der Goes

COLUMN
SEZEN MOELIKER

Nieuwe glazen

De ogen van mijn vader (65) zijn verbeterd, helemaal vanzelf. Hij draagt al bijna zijn hele leven een bril, maar nu kan hij zowel dichtbij als ver weg beter zien. Voor het lezen van bijvoorbeeld een boek heeft hij geen ‘hulpmiddel’ meer nodig, zoals hij het zelf noemt. Daarom ruilt hij zijn multifocale brillenglazen - voor zowel ver weg als dichtbij - in voor een bril voor alleen ver weg.

Het is, denk ik, de eerste keer dat ik van hem hoor dat er fysiek iets vooruitgaat. Niet dat hij - even afkloppen - een slechte gezondheid heeft. Maar inmiddels ben ik zelf bijna dertig en valt me vaker op hoe zijn toch al houterige motoriek langzaam nog een beetje stroever wordt.

Deze Kerst gaf hij me het boek *Ganzentijd* van Mirjam van Hengel cadeau. „Vaders sterven. Dat doen ze nu eenmaal” staat er op de kaft geschreven. „Dat neemt niet weg dat voor ieder uniek mens de dood van een vader iets groots kan zijn, zeker als er sprake is van een innige band.” Halverwege de zin springen de tranen in mijn ogen.

Iedereen moet zich vroeg of laat verzoenen met het feit dat zijn ouders gaan overlijden, zeg ik - enigszins plechtig, om de betekenis van die woorden wat meer op afstand te houden - een paar dagen later tegen een vriendin. Is dat zo, vraagt ze. Nu al?

Mijn vader is een beetje een onhandige man. Vroeger vond hij het vreselijk om mijn haren te borstelen omdat er ondanks alle antiklitspray grote klitten in zaten en daarom vond ik dat moment ook vreselijk. Hij is niet de allerbeste met woorden. Bij mijn eerste liefdesverdriet in mijn tienerjaren haalde hij nog net niet zijn schouders op en zei dat er „genoeg andere vissen in de zee” waren. Hij zegt niet makkelijk dat hij van

ons houdt, al doet hij dat natuurlijk wel en weten we dat allemaal heel goed.

Dat zien we als hij de hondenpoep die mijn zusje per ongeluk onder haar witte sneaker mee naar binnen nam en onder haar schoen liet zitten, gevraagd voor haar schoonmaakt en daar nooit voor bedankt hoeft te worden. Als hij een banaan in stukjes snijdt (wie doet dat!?) en in een bakje op de verder nog onbemande ontbijttafel zet en er dan ook alvast een vorkje naast legt. „Voor wie er zin in heeft.” Als het ’s nachts geregend heeft en hij de fietszadels van mijn zussen (14 en 17) voordat ze naar school moeten, alvast droogmaakt met een theedoek.

Hij is niet de allerbeste met woorden

En hij leert, kent zijn gebreken. Daarom stuurde hij bij een volgende keer liefdesverdriet een foto van net gekochte gin en tonic en vroeg wanneer ik langs kwam om die samen te drinken. Onlangs zei hij voor het slapengaan tegen mijn jongste zus dat hij van haar houdt. Ze noemde dat moment later „een kleine shock”.

Een hoogleraar oogheelkunde legt me desgevraagd uit dat de brilsterkte op latere leeftijd wel vaker verbetert. Iets met de lens die dikker wordt. „Maar alsnog felicitaties aan uw vader”, zegt ze. „Leuk is het wel.” Zelf vindt hij het hoe dan ook wel bijzonder. „Fijne compensatie voor het ’s nachts moeten plassen.” Voor mij maakt het hem ietsje minder sterfelijk.

Sezen Moeliker vervangt deze week Frits Abrahams.

FOKKE & SUKKE
ZATEN GEDWONGEN THUIS

AGT

nrc > puzzels

Crux: kleine kruiswoordpuzzel voor grote denkers

Speel alle puzzels op nrc.nl/puzzels

SUDOKU

		7			3		8	
5		4				2		
		5			4		9	
				6		5	4	
6		8						
	9		5		1			
		3				7		
					7			3

Meer puzzels en boeken van Peter Ritmeester op pzzl.com

Plaats de cijfers 1 tot en met 9 zo in het diagram dat elk cijfer precies één keer voorkomt in elke rij, kolom, de negen vetomrande 3x3 vakken, én de vier grijze 3x3 vakken.
© Peter Ritmeester PZZL.com
Rechts: de oplossing van gisteren.

3	2	8	5	6	4	1	9	7
1	4	6	7	8	9	3	5	2
7	5	9	1	3	2	8	6	4
9	3	2	8	5	7	4	1	6
4	7	1	3	2	6	5	8	9
8	6	5	4	9	1	7	2	3
6	1	7	2	4	8	9	3	5
2	8	3	9	7	5	6	4	1
5	9	4	6	1	3	2	7	8

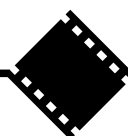
De dood van een soldaat is steeds vlakbij

OSCARWINNAAR TSJERNOV OVER
ZIJN OORLOGSDOCUMENTAIRE
'2000 METERS TO ANDRIIVKA'

PAGINA C2-3

Cultuur

FILM & SERIES

Boswachter Jeroen in 'Winter Vol Liefde'.
BEELD RTL

De grootste hork van winterwonderland

Lou de sneeuw buiten goed of slecht zijn voor de „romantische, witte, wonderse wereld van *Winter vol Liefde*”? Dit datingprogramma drijft op de schilderachtige plaatjes van bergen en bossen in de sneeuw, en Nederlanders die in Zweden of Oostenrijk bij de houtkachel in elkaars ogen kijken, in de hoop dat het wat wordt. Werkt dat beter of slechter als je eigen straat er ook zo pittoresk bij ligt?

Winter Vol Liefde (RTL4) is het broertje van het succesrijke zomerprogramma *B&B Vol Liefde*. Het mindere broertje weliswaar, maar er valt nog steeds genoeg te genieten. De vraag welke deelnemers de liefde zullen vinden, is hierbij ondergeschikt aan de vraag welke pijnlijke mismatches we nu weer mogen meemaken, en wie zich ontpopt tot de grootste hork van winterwonderland.

Voor dat laatste is boswachter Jeroen een goede kandidaat. Hij wordt in ieder geval meteen neergezet als een patjepeer in een cabrio, met een baard, een pet en een dikke sigaar. Verder heeft hij eigenlijk nog niets verkeerd gedaan - de eerste aflevering bestaat vooral uit het voorstellen van de kandidaten - maar houdt Jeroen in de gaten.

Modeman Luuk is ook een goeie. Met zijn lapjestrui en bordeauxrode broek met motiefje lijkt hij uitstekend te passen bij de jungiaanse therapeut Claudia in Oostenrijk - een uitbundige vrouw die zich het liefst omringt met zo veel mogelijk kleuren. Ze begon al te schateren van opwindend toen Luuk alleen nog maar had aangebeeld. Luuk nam haar aansporing, „doe alsof je thuis bent” letterlijk. Hij ging meteen op de bank liggen met een biertje en de afstandsbediening en zocht ongeveer in de la naar waxinelichtjes. Maandag vond Claudia dat nog hilarisch, maar morgen zal ze Luuk eruit zetten. Dat vermoed ik althans.

Mochten twee kandidaten elkaar vinden, dan is dat nog geen garantie voor de toekomst, zo blijkt uit het reality-programma *De Hanslers* (SBS6). Na de *Winter vol Liefde* van 2025 kreeg skileraar Mike iets moois met Denise. Dankzij Mikes onmogelijke moeder Monique, over wie de kijkers zich mateloos konden opwinden, kreeg het gezin een eigen realityshow waarin het van de Oostenrijkse piste naar de Spaanse kust verhuisde om een bar te openen.

Voor het programma begon, spoorde schoondochter Denise al in de pers hoe dat zou aflopen. Maandag was dan eindelijk de grote botsing te zien. Althans, die was vooral níét te zien. Mid-den in de uitzending zat een gat van tien dagen waarin het allemaal gebeurd was. Daarna konden de strijdende partijen het slechts navertellen. De meest futiele bezigheid werd in *De Hanslers* uitgebreid getoond maar uitgerekend de grote veldslag werd ons onthouden.

Monique zat te huilen in haar café. Ze was erachter gekomen dat schoondochter Denise haar achter haar rug om een „tering-wijf” had genoemd. Hierop had ze Denise per direct het huis uit gegooid - „dat schandalige stinkwijf”. Ik kan het niet mooier maken dan het is.

Denise zat te huilen op een camping verderop. Ze ontkende het kwaadspreken niet, ze zei dat ze een uitlaatklep nodig had om de terreur van Monique te kunnen doorstaan: „Een verhaal komt altijd puur uit je gevoel”. Het ging ook om geld.

Ik maak me nu wel zorgen over de toekomst van het programma. Volgens de vooruitblik gaat de ruzie volgende week nog even verder, maar daarna zitten de Hanslers toch echt zonder kernprobleem. Blijft het dan nog wel interessant? Monique kan misschien een nieuwe ruzie beginnen. Als je maar lang genoeg zoekt, is er altijd wel een goede reden om de medemens het leven zuur te maken. Denise zat op de camping ondertussen weemoedig aan een T-shirt van Mike te snuiven. „Is hij toch nog een beetje bij me”.

Wilfred Takken

Mstyslav Tjernov
FOTO GETTY IMAGES

INTERVIEW **MSTYSLAV TSJERNOV** REGISSEUR

'Ik filmde dit uit liefde voor een verminkt land'

Oorlogsjournalist Mstyslav Tsjernov maakte na het Oscarwinnende *'20 Days in Mariupol'* een tweede film over de invasie van Oekraïne. *'2000 Meters to Andriivka'* belicht de oorlog vanuit het perspectief van de soldaten.

Simone Peek

AMSTERDAM

Iedere blik op zijn telefoon herinnert Mstyslav Tsjernov eraan dat hij liever in Oekraïne zou zijn. Hij ziet de berichten over zwaarbevochten steden langs de frontlinie en denkt alleen maar: „Ik moet daarnaartoe, ik moet daar zijn”, zegt de Pulitzer- en BAFTA-winnende oorlogsjournalist. Maar hij is in Amsterdam om zijn nieuwste documentaire te promoten. „Het is raar en soms woestmakend dat ik heen en weer kan reizen tussen de verschillende werelden.”

Het is die drang, die onoverbrugbare afstand tussen ergens zijn en er niet zijn, waar *2000 Meters to Andriivka* over gaat. Tsjernov (1985) neemt je mee daarnaartoe, naar het front. Hij zet de kijker in de schoenen van soldaten op momenten die ze nooit zullen navertellen. Via beelden van GoPro-cameraatjes die geïnstalleerd waren op helmen zie je de mogelijk laatste sigaret die soldaten roken en hoor je de laatste woorden die ze naar elkaar roepen.

Andriivka is een dorpje nabij Bachmoet dat Oekraïne in 2023 probeerde te heroveren. De enige weg ernaartoe is een smalle, twee kilometer lange strook met bomen, ingeklemd tussen twee mijnevelden. Maanden doen de militairen van de Derde brigade erover, meter voor meter bevechten ze het pad. In de documentaire treedt Tsjernov in hun voetsporen.

Het bos is een symbool voor de oorlog, stelt Tsjernov. Oorlog tast tijdsbeleving afstanden aan. In de documentaire *20 Days in Mariupol* (2022), waarmee Tsjernov wereldwijde bekendheid kreeg en een Oscar won, toonde hij twintig dagen in de stad onder Russisch beleg, die nog decennia zullen na-echoën. Nu toont hij een weg van twee kilometer die vele levens kostte om af te leggen. Tsjernov droomt nog van het bos. „Zelfs als je er levend uitkomt, kun je er nooit helemaal uit weg. Soldaten offerden daar niet alleen de beste jaren van hun leven op om Oekraïne te verdedigen, ze dragen dat bos en die oorlog in hun harten mee tot het einde van hun leven.”

Mstyslav, 2000 Meters to Andriivka is een van de verschrikkelijkste films die ik ooit heb gezien.

„Bedankt, het is ook een van de verschrikkelijkste films die ik ooit heb gemaakt.”

Normaal gesproken wordt een film die zo rauw en expliciet is over de offers van een strijd gezien als een 'anti-oorlogsfilm'. Is dit kritiek op de oorlog?

„Het is geweldig dat je dat zegt. Ik ken geen enkele andere natie die meer anti-oorlog is dan Oekraïne op dit moment. Oekraïners

Beeld uit '2000 Meters to Andriivka'.

worden aangevallen en vechten voor overleving. Dus hier staan wij allemaal, miljoenen mensen die de ware moed en offers die onze overlevingsstrijd kost, proberen te eren. Terwijl we de wereld proberen duidelijk te maken dat we vrede willen. Zeggen dat Oekraïne oorlog wil, is als zeggen dat een verkrachtingsslachtoffer graag verkracht wordt.”

Krijgt u geen kritiek in Oekraïne dat u geen optimistischer kant van het verzet toont?

„Ik ken geen optimistischer kant dan de moed. Want als dit een film zou zijn die oorlog verheerlijkt, zou dat een volkomen verkeerd signaal uitzenden over waarom Oekraïners doen wat ze doen.”

Is het hooghouden van het moreel niet belangrijk in oorlogstijd?

„Ik heb honderden Oekraïners vol energie uit de bioscoop zien komen na het zien van deze film - vol van de vraag: wat kan ik doen om te helpen? En het geeft ook een impuls aan het moreel van de mannen in de frontlinies. Omdat ze zien dat hun inzet en pijn erkend worden.

„Tijdens het filmen vroeg ik mannen vaak: waar ga je heen als je een moment vrij hebt? Naar Kyiv, Odesa of waar je vandaan komt? Ze zeiden bijna allemaal: „Nee, dat

kan niet. Omdat daar alles normaal lijkt. Mensen begripen daar niet hoe zwaar het is: Ze waren gefrustreerd over hoe positief en cool de situatie werd afgeschilderd, over hoe het Russische leger afbrokkelt en op de vlucht slaat. Dat demotiveert ze. Het is mijn morele verplichting om waarachtig te zijn in de film. Om te laten zien wat zij doormaken.”

Op een gegeven moment zegt u tegen een 22-jarige militair: zoveel doden, en als je erover nadenkt is het slechts een strookje bos. Vindt u dat?

„Ik weet dat het niet alleen maar een bos is. Maar ik wil weten wat het bos betekent voor de mensen die ik daar ontmoet. Voor mij zijn het de plekken uit mijn jeugd. De gebieden waar mijn overgrootvader vocht in de Tweede Wereldoorlog. De Donbas was toen ook een slagveld. Het is de omgeving uit de verhalen van mijn grootmoeder - het zijn nooit alleen maar bossen en nooit zomaar dorpjes. Dus ik daag mensen uit om te vertellen hoe zij erover denken.”

U toont ook dieren in de loopgraven. Een muisje, een vlieg. Waarom?

„In de film zitten uitgezoomde shots die op dronebeelden lijken: dat zijn geen drone-

beelden. Dit is hoe God naar ons kijkt. Kleine vliegen, muizen, katten die vechten om te overleven. Daarom was die microscopische schaal zo belangrijk in de film. Wanneer je in de loopgraven zit, terwijl boven je hoofd een drone vliegt en ergens een bom valt, zie jij alleen een klein spinnetje. Dat is je leven. Het is mooi. Het is bangstigend. De natuur keert terug. Wauw.

„Vooral op de terugweg kon ik zien dat het bos al begon terug te groeien. Artillerie vernietigt geleidelijk. Terwijl de strijd verderop voortduurde, begon het bos aan het begin al opnieuw te groeien. En het begon zichzelf te voeden met de lichamen van Russische soldaten. Niemand raapt hen op. Dus gaven zij hun leven zodat het Oekraïense bos opnieuw kon leven.”

U merkt het verschil op tussen de mannen die een wapen oppakken aan het begin van de invasie, en uzelf, die de camera pakt. Maar jullie zitten samen in dezelfde loopgraaf. Wat is het verschil?

„Het kan een bom of een kogel of een drone in de loopgraaf niet schelen of je een Pulitzerprijs hebt. Niets doet er dan toe behalve degene die je naast je hebt. Maar wat ik meemaak is vele malen zachter dan de zorgen, de pijn en het gevaar die de soldaten

meemaken. Omdat zij blijven vechten heb ik de luxe van een normaal leven als ik niet bij de frontlinies ben.

„De keuze om een geweer of een camera op te pakken is niet politiek, het is een keuze voor gemeenschap. Ik walg van het onrecht van de Russische invasie in Oekraïne, of de Russische invasie in Georgië, of - je weet wel - de Russische bezetting in Moldavië, enzovoort. Ik walg van dat onrecht en van het feit dat het grootste deel van de wereld dat onrecht accepteert. En dus doe ik wat ik doe, hoe beperkt dat ook is, om enige vorm van rechtvaardigheid te zoeken voor mijn gemeenschap.

„De film komt voort uit liefde voor een verminkt land. Liefde voor die huizen die niet meer bestaan. Het is zachtheid voor de mensen in de stad Izjoem die hopen dat [een van de hoofdpersonen] Fedja en zijn brigade niet weggaan, omdat zij weten wat er gebeurt als Russen de stad weer bezetten. Er is een bos naast die stad waar honderden mensen zijn begraven in naamloze graven, nadat ze gemarteld en gedood zijn. Alles wat ik doe is voor deze mensen, niet voor vlaggen met een specifieke kleur, die komen later. Het land bestaat nu uit gemeenschappen vol rouwende families.”

Tegen de tijd dat Andriivka bevrijd wordt,

Het Oekraïense tegenoffensief komt nachtmerrieachtig dichtbij

Recensie Documentaire

2000 Meters to Andriivka. Regie: Mstyslav Tsjernov. 106 min. *In de bioscoop op 15 januari.*

20 Days in Mariupol. Regie: Mstyslav Tsjernov. 95 min. *In de bioscoop op 26 februari.*

Coen van Zwol

AMSTERDAM

Mstyslav Tsjernov won in 2024 een Oscar met *20 Days in Mariupol*. De rest van de pers vluchtte in februari 2022 uit de bijna omsingelde Oekraïense havenstad Marioepol. Tsjernov bleef met zijn ploeg om de wreedheid van de Russische belegeraar vast te leggen, en het leed, de wanhoop en de woede van de burgers. De vierjarige Evangelina die op de operatietafel doodbloedt, haar huilende moeder - het waren noodzakelijke beelden uit de hel die Rusland in zijn buurland aanricht.

2000 Meters to Andriivka is een niet minder unieke film: een bijna hallucinant verslag van de uitputtingsslag die de Russisch-Oekraïense oorlog is geworden. Op het Russische beginoffensief richting Kyiv, Cherson en Charkiv volgde een succesvol Oekraïens tegenoffensief, waarna technologie de oorlog in een loopgravenstrijd veranderde. Mijnen, snelle en nauwkeurige artillerie, satellieten en drones maken elke troepenconcentratie onmogelijk, het slagveld is nu zelfs te transparant voor aanvalscameras zoals in deze film getoond: een drie maanden durend kruipoffensief naar het gehucht Andriivka via twee kilometer bosstrook tussen mijnevelden. De rondzoemende drones die zich hier nu en dan op een prooi storten, zwermen nu overal en maken 80 procent van de slachtoffers.

Als momentopname van een bloedige impasse maakt dat *2000 Meters*

to *Andriivka* niet minder tijdig. Tsjernovs camera, helmcamera's en drones leggen een onderdeel van het mislukte Oekraïense zomeroffensief van 2023 vast. Door royaal gebruik van helmcamera's ervaar je dat vaak als een videogame, maar dan heftiger - je hebt maar één leven. Gevaar loert overal: mijnen, mitrailleurs, handgranaten, mortieren, raketten, drones. Alles gaat haastig, onzichtbaar en verspreid, kreupelhout en de 'fog of war' zijn je enige vrienden.

Gezicht in de modder

We zien hoe Oekraïense troepen in pantserwagens arriveren terwijl het granaten regent. Men kruipt en ploet miserabel voorwaarts tussen de boomstompjes; ledematen worden afgerukt, tourniquets aangetrokken. Een militair - 'Gagarin' - sterft met zijn gezicht in de modder, een kameraad houdt zijn hand vast. „Ze zeggen dat helden nooit sterven”, zegt zijn weduwe op zijn begrafenis. Maar helden sterven en weglopers leven, vervolgt ze bitter. Op de grimmige begrafenis volgt een montage van dromeshots: een eindeloos kerkhof, een veld vol granaathulzen, een spookachtige infraroodopname van een bos, een grijze, verwoeste stad.

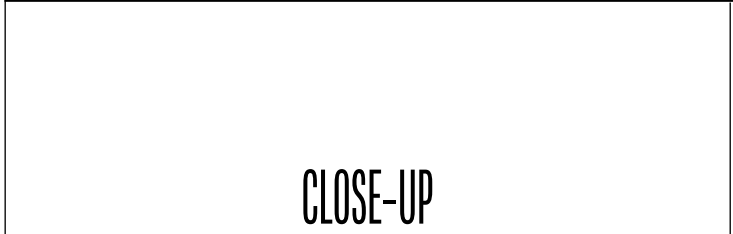
Mstyslav Tsjernovs documentaire is opmerkelijk omdat de dood zo acuut en nabij is, maar het is ook een montage meesterstuk dat eindigt in een lege overwinning: commandant Fedja plant een blauw-gele vlag op een ruïne en roept mechanisch: „Leve de natie, dood aan de bezetter!”

Het is niet zoezeer hoop die deze mannen bezielt, het is de moed der wanhoop. Een militair vertelt Tsjernov dat hij elke nacht droomt dat hij vecht om een paar meter bos, en dan wakker wordt om te vechten om een paar meter bos. „Dit is een nachtmerrie waaruit we niet ontwaken.” Een nachtmerrie die straks mogelijk opnieuw wordt bevroren, zoals in 2014. In iets wat dan vrede heet, maar mogelijk een wapenstilstand is.

is het meer een naam op de kaart dan een dorp. Volgens de laatste volkstelling, begin deze eeuw, woonden er überhaupt maar 74 mensen. In 2023, ten tijde van het Oekraïense tegenoffensief, woont er niemand en staat er zo goed als niets meer overeind.

Veel van de protagonisten uit *2000 Meters to Andriivka* zijn niet lang na het filmen omgekomen bij de laatste verdediging van de industriestad Avdiivka. De Derde brigade, die Tsjernov volgt, leidde daar de terugtrekking. „Echte, ware moed, is niet wat we in Sovjetfilms zagen: een groep soldaten die met vlag in de hand een veld op rent en roept 'hoera!' Echte moed is weten dat je vecht tegen een land met nucleaire wapens, miljoenen soldaten, dat de steun heeft van gigantische landen die wapens sturen. En toch niet alleen jezelf en je huis verdedigen, maar zelfs in de aanval gaan... Dat is verbaazend. Dat is ongelooflijk. En het is ook diep pijnlijk. Maar dat is ware moed. Weten dat de vlag die je op de muur van een verwoest huis in een klein dorp plant, op een dag misschien weer onder bezetting zal vallen, en tóch de keuze maken om het te doen.”

'2000 Meters to Andriivka' draait vanaf 15 januari in de bioscoop.

Rumi, Mira en Zoey in 'KPop Demon Hunters'. NETFLIX

Aziatische animatie is populairder dan ooit

De grote winnaar van filmjaar 2025 zie je op geen enkel Nederlands eindejaarslijstje. De meeste filmgangers in het Westen hebben 'm niet eens gezien: de Chinese animatiefilm *Ne Zha 2*. Afgelopen jaar bracht die op Chinese mythologie gebaseerde avonturenfilm meer dan 2,2 miljard dollar op. De hoogste recette voor een animatiefilm ooit, en de succesvolste film wereldwijd in 2025.

Het past in een trend, of eigenlijk twee. Ten eerste doen animatiefilms het beter dan ooit: in 2024 werd 25 procent van de kaartjes in de VS gekocht voor een animatiefilm en was *Inside Out 2* (over de emoties in een puberhoofd) de succesvolste film van het jaar, ook in Nederland. Ten tweede is Aziatische animatie de afgelopen jaren uitgegroeid tot een wereldwijd fenomeen.

2025 was een kroonjaar. Het Koreaans-Amerikaanse *KPop Demon Hunters* (demonenjacht met popsterren) werd de best bekeken Netflix-film ooit. En de Japanse anime *Demon Slayer: Kimetsu No Yaiba Infinity Castle*, ook over demonenjacht, was een wereldwijd cultureel fenomeen. In Nederland bracht de film meer dan 1,5 miljoen euro op aan de bioscoopkassa's.

Dat was weleens anders. Hoewel Japan altijd een vrij succesvolle animatiemarkt gehad heeft, liepen andere Aziatische landen ver achter. In 2008 sloeg het Amerikaanse *Kung Fu Panda* in China in als een bom. De film was er geliefd, een succes, maar riep ook vragen op: hoe kan het dat Hollywood een betere film over Chinese cultuur maakt dan China zelf?

De toekomst is ook op het gebied van animatie niet meer van Hollywood

Het antwoord: te veel respect voor Chinese tradities, gebrek aan creatieve infrastructuur, en natuurlijk geld. Want meegaan met de 3D-animatiestijl uit Hollywood was ongekend duur. *Kung Fu Panda* kostte studio Dreamworks 130 miljoen dollar. En in tegenstelling tot Hollywood hadden Aziatische filmproducenten nog geen wereldwijde afzetmarkt om hun werk aan te verkopen.

Sinds die tijd zijn er twee cruciale dingen veranderd. De productie van animatiefilms is veel goedkoper geworden. Yu Zhou, topman van Light Chaser Animation, zei eerder dit jaar tegen *Screen Daily*: „We kunnen nu 3D-animatie produceren die in kwaliteit gelijk is aan Hollywood.” Ook andere landen profiteren daarvan. In 2025 won het Finse *Flow*, volledig geanimeerd met gratis software, de Oscar voor beste animatiefilm. Kunstmatige intelligentie belooft de kosten in de toekomst alleen nog maar meer te drukken.

En daarnaast is de mondiale populariteit van Aziatische cultuur gegroeid. Dat begon met de opkomst van internet, nam toe met de eerste streamingdiensten, en nam echt een vlucht tijdens de pandemie. Aan huis gekluisterd kregen kijkers via streamingdiensten als Netflix 'content' uit heel de wereld voorgeschoteld. De barrière om populaire cultuur uit China, Japan en Zuidoost-Azië te consumeren werd steeds lager. Tegenwoordig kijkt vijftig procent van de ruim 300 miljoen Netflix-abonnees naar Japanse animatie. Er slaat sowieso een Aziatische golf over wereldwijde popcultuur heen: Koreaanse en Japanse popmuziek (BTS), drama (*Squid Game*) en cosmetica (K-Beauty) doen het wereldwijd goed.

Grappig genoeg zal deze enorme industrie de meeste Nederlandse filmgangers ontgaan. Aziatische animatie is namelijk vooral een jongerenfenomeen. Zo'n 40 procent van de Amerikaanse jongeren van 16 tot 24 kijkt regelmatig naar zogeheten anime, volgens entertainmentnieuwsite *Polygon*. De toekomst, ook wat betreft animatie, is niet meer aan Hollywood.

Tristan Theirlynck is filmrecensent.

Roschdy Zem and Bella Kim in 'Winter in Sokcho'.

Shannon Gorman and Brendan Fraser in de film 'Rental Family'. FOTO SEARCHLIGHT PICTURES

Zoeken naar verbinding in kustplaatsje of inhuurfamilie

WESTERLING IN AZIË
Een Amerikaan werkt als inhuurfamilielid in 'Rental Family'. En in 'Winter in Sokcho' onderzoekt jonge vrouw de duale identiteit.

André Waardenburg
AMSTERDAM

Een Amerikaan in Japan en een Fransman in Zuid-Korea; deze week komen twee films uit over vreemdelingen in een vreemd land. *Rental Family* is een gelikte Hollywoodfilm, *Winter in Sokcho* een stemmige filmhuisfilm. Elk op hun manier gaan ze over ontheemding, eenzaamheid en de zoektocht naar verbinding met anderen. In beide films speelt biculturaliteit een rol, evenals exotisme: voor de hoofdrolspelers kent Azië enkele merkwaardige gebruiken.

In *Rental Family* geeft Brendan Fraser (*The Whale*), een lange vijftiger met het gezicht van een onschuldig kind, gestalte aan Phillip, een mislukte acteur in Japan. Phillip woont al zeven jaar in Tokio, maar is niet verder gekomen dan een rol in een tandpastareclame. Dus gaat hij in op het aanbod van het agentschap Rental Family. Zij verhuren acteurs die rollen spelen bij echte familieaangelegenheden. Zo speelt Phillip een rouwende Amerikaan bij een begrafenis, een bruidegom en een journalist. In Japan is dit een reëel fenomeen: door tijdelijk familie te huren bestrijdt je bijvoorbeeld eenzaam-

heid en voorkom je sociaal ongemak - zie ook Werner Herzogs *Family Romance* (2019).

Eerst heeft Phillip geen zin aan dit bedrog mee te doen, later ziet hij de waarde ervan in. Vooral door twee ontmoetingen die ook zijn leven zullen veranderen. Phillip wordt gevraagd de vader te spelen van een bicultuureel meisje zodat zij toegelaten wordt tot een eliteschool. Als zij gelooft dat hij echt haar vader is, ontstaan er complicaties. Daarnaast speelt Phillip een journalist die een oude, aan Alzheimer lijdende acteur interviewt over zijn illustere loopbaan. Tussen hen ontstaat een vader-zoonband. *Rental Family* graaft niet al te diep en is bij vlagen sentimenteel, maar raakt af en toe toch ook een gevoelige snaar. Ondanks bedrog kun je werkelijk contact maken.

Melancholie als grondtoon
In *Winter in Sokcho* werkt Soo-Ha, wier vader Frans is, bij een pensioen in Sokcho, een Zuid-Koreaans kustplaatsje dat grenst aan Noord-Korea. Als een Fransman zich meldt, krijgt hij van haar een kleine kamer toegewezen: dat scheelt bij het schoonmaken. Met tegenzin leidt zij hem rond in winters Sokcho. In haar optiek zijn Fransen onbetrouwbaar, want haar Franse vader verliet haar moeder toen die zwanger was. Als Soo-Ha ontdekt dat de zwijgzame Kerrand vanwege zijn graphic novels in Frankrijk bekend is, raakt zij toch geïntrigeerd. Stiekem bekluint zij hem als hij in zijn kamertje monomaan tekeningen maakt.

Aan de ene kant is Kerrand een

vaderfiguur voor Soo-Ha, een stand-in voor haar afwezige, mysterieuze biologische vader, aan de andere kant is hij een object van begeerte. Een begeerte die vormgegeven wordt in enkele fraaie animatiesequenties. In een mooie scène bezoeken ze de gedemilitariseerde zone tussen Zuid- en Noord-Korea. Een niemandsland dat tevens als metafoor dient voor Soo-Ha: ze spreekt Frans maar voelt zich niet Frans. En Koreaans zijn is ook al geen zegen. Zowel haar moeder als haar vriend vraagt haar om cosmetische ingrepen te doen. Het schoonheidsideaal in Zuid-Korea is nogal dwingend, zoals ook blijkt uit een andere gast in het pension wier hele gezicht bedekt is met zwachtels.

In *Winter in Sokcho*, het sterke debuut van Koya Kamura, is melancholie de grondtoon, indachtig Soo-Ha's analyse van Kerrands zwart-wittekeningen: ze lijken licht maar zijn volgens haar buitengewoon stemmig. Kamura bewerkte het gelijknamige boek van de Frans-Koreaanse auteur Elisa Shua Dusapin. Dat ook Kamura een duale identiteit heeft, met een Japanse vader en Franse moeder, merk je aan de emotionele authenticiteit van zijn film.

Recensie Drama

Rental Family. Regie: Hikari. Met: Brendan Fraser, Takehiro Hira, Akira Emoto. Lengte: 103 min. ●●●○○
Winter in Sokcho. Regie: Koya Kamura. Met: Bella Kim, Roschdy Zem, Park Mi-hyeon. Lengte: 104 min. ●●●●○

DOCUMENTAIRE

'Mondria(a)n, en route to New York' volgt schilder Piet Mondriaans weg van Parijs naar New York, wanneer de Tweede Wereldoorlog uitbreekt.

Coen van Zwol

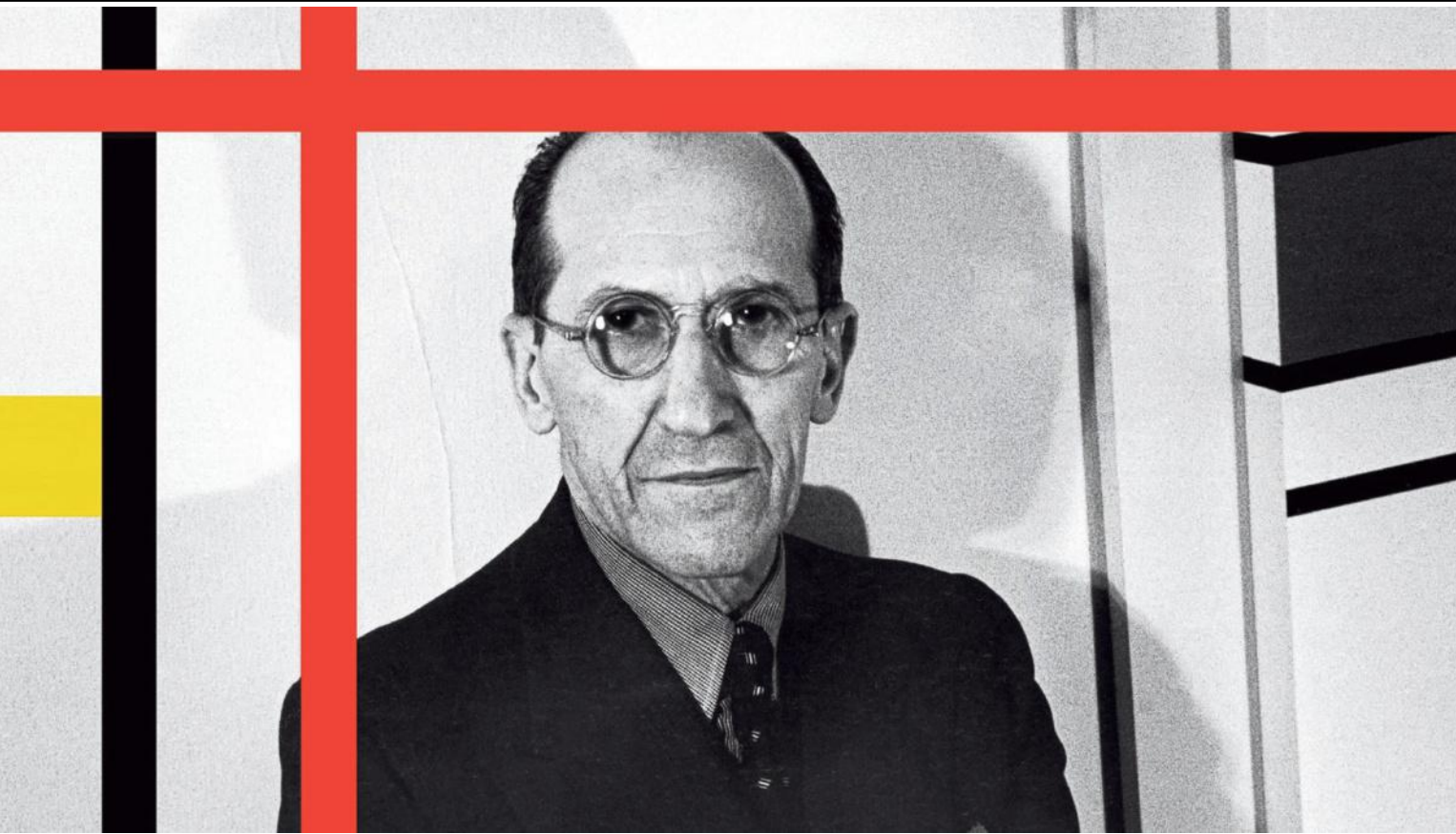
AMSTERDAM

In de archiefcollage *Mondria(a)n, en route to New York* doet Pim Zwier precies dat: de fameuze voorman van De Stijl volgen op weg naar New York. In 1938 wordt Parijs de schilder te heet onder de voeten, hij verhuist zijn atelier naar Hampstead bij Londen. „In het Nederlands en Frans heb ik wel gezegd wat ik te zeggen had, en niemand leek te luisteren. Wat goed is, want zo kon ik me op het schilderen concentreren”, schrijft hij dan. Maar het leven blijkt er te geïsoleerd en kleinsteds en Britten zijn kruideniers, klaagt Mondriaan. Na het begin van de Blitzkrieg trekt hij door naar New York, al vallen er eerst wat bureaucratische obstakels te overwinnen.

Schilder Piet Mondriaan (1872-1944) vond pas rond zijn vijftigste zijn stijl. Zijn ontwikkeling richting toenemende abstractie weerspiegelt de kunstgeschiedenis van de vroege 20ste eeuw, waarbij Mondriaan in Parijs als een spons elke schilderschool opzuigt en wegloopt met theosofie en jazz. Tijdens de Eerste Wereldoorlog ontwikkelt hij met kunstbroeders de leer van het neoplasticisme, wat

de grondslag wordt van zijn invloedrijke kunstbeweging De Stijl. Vanaf 1920 werkt Mondriaan louter met vierkante vlakken, zwarte lijnen en primaire kleuren. Aan dat keurslijf hield Mondriaan - van calvinistische huize - fanatiek vast, peinzend over de correcte dikte van de lijn, en of een dubbele lijn wel mocht. Zijn vlucht naar New York was in dat opzicht bevrijdend: geconfronteerd met wolkenkrabbers, neon en jazzclubs liet hij als zeventiger de zwarte lijnen los in levendige afscheidswerken als *Victory Boogie Woogie*.

Een mooi afgerond schildersle-

Een foto van Piet Mondriaan in: 'Mondria(a)n, en route to New York'.

Was Mondriaan net goed bezig, 'gooit Hitler roet in het eten'

de grondslag wordt van zijn invloedrijke kunstbeweging De Stijl. Vanaf 1920 werkt Mondriaan louter met vierkante vlakken, zwarte lijnen en primaire kleuren. Aan dat keurslijf hield Mondriaan - van calvinistische huize - fanatiek vast, peinzend over de correcte dikte van de lijn, en of een dubbele lijn wel mocht. Zijn vlucht naar New York was in dat opzicht bevrijdend: geconfronteerd met wolkenkrabbers, neon en jazzclubs liet hij als zeventiger de zwarte lijnen los in levendige afscheidswerken als *Victory Boogie Woogie*.

Een mooi afgerond schildersle-

ven zo: Pim Zwier veronderstelt dat in *Mondria(a)n, en route to New York* als voldoende bekend en negeert het verder. Dit gaat slechts om Mondriaans vlucht van Parijs via Londen naar New York, waarbij er in Engels met lekker vet Nederlands accent wordt voorgelezen uit Mondriaans brieven aan jonge vriend en mecenas Harry Holtzman - die evenmin wordt geïntroduceerd. Holtzman was een fan die Mondriaan financierde en naar New York haalde - ze waren bevriend sinds Holtzmans onaangekondigde atelierbezoek in 1934, ondanks veertig jaar leeftijdsver-

schil en Mondriaans toen beroerde Engels.

Zwier gebruikt Mondriaans schilderijen vaak als frame, soms voor split screens. Dat ligt voor de hand, maar het confronteert zijn nogal bewegingloze, introverte en cerebrale schildersleven - bewegend beeld van Mondriaan is er nauwelijks - zeer effectief met een wereld die uit het lood slaat: Hitler in *Triumph des Willens*, Fred Astaire, de Blitz. Dat contrast legt - soms nogal komisch - de vinger op Mondriaans egocentrisme: „Ik was net zo goed aan het werk, en dan gooit Hitler roet in het eten”, mop-

pert hij als de oorlog uitbreekt. Maar opportunisme was de mysticus ook nooit vreemd: Mondriaan veranderde uit marktoverwegingen in Frankrijk zijn naam in Mondrian.

Mondriaan blijft optimistisch: ik ben er zeker van dat de mensheid erop vooruit gaat, schrijft hij tijdens de Blitzkrieg. „Vooruitgang is niet te stuiten, is universeel.”

Recensie Documentaire

Mondria(a)n, en route to New York. Regie: Pim Zwier. Lengte: 72 minuten. ●●●○○

Het regiedebuut van Kristen Stewart is heftig en onconventioneel

Imogen Poots als Lidia in 'The Chronology of Water'.

geen ander uitgerust om haar miserie van „films door vrouwen, voor vrouwen”, te volbrengen.

Stewart baseerde haar film op de memoires van schrijfster Lidia Yuknavitch, uit 2011. Een leven van middelen- en seksueel misbruik, waar een glanstoeekomst als professioneel zwemmer aan ten onder ging. Yuknavitch' vader was een beul, die Lidia (Imogen Poots) en haar zusje bruuft misbruikt, terwijl moeder zichzelf onzichtbaar maakt - hij domineert zelfs de neuzen des huizes met zijn haar-

pommade en constante sigarettenrook. Zwemmen was een uitvlucht, naast seks, maar op de universiteit wreekte het verleden zich toch. Als verslaving, als intolerantie jegens lieve jongens (met dromerige ogen: Earl Cave).

Nadat Yuknavitch is bevallen van een doodgeboren kind belandt ze in een depressie. Zelfs mentor-schappen van verrassingsvaderfiguur Ken Kesey (Jim Belushi) en een dominatrix („Wat weet jij van pijn?”, Kim Gordon) helpen niet. Wat wel helpt: schrijven, heel veel,

eerlijk en eindeloos.

Stewart verknipt de knipselachtige memoires nog meer. Tot farden van geluid, beeld, muziek, spel. Van herinneringen die door elkaar lopen: hijgende mannen, klotsend vocht, de schimmel die zich door het behang in de hoek van de familiehuiskamer vreet. Poots als Lidia praat ondertussen de beelden aan elkaar, vaak in ademloze citaten uit haar schriftsels, alsof alleen dat vorm geeft aan de chaos.

Aanvankelijk desoriënteert die filmstijl, maar uiteindelijk is het logisch. Stewart schetst een leven niet als lineair verhaal maar als collage van terugkerende thema's (giftige mannelijkheid) en verwoestende patronen (chemisch en seksueel escapisme).

The Chronology of Water is niet alleen daarom een unieke film. Maar ook door de uitstekende cinematografie, met vuile frames, waar soms haren het kader in lijken te kringelen. En de vele uitstekende acteurs; de holle blik van Imogen Poots is ijzingwekkend. Alleen Kristen Stewart kon zulke talenten samenbrengen om zo'n verhaal te vertellen.

Het enige wat in *The Chronology of Water* grotendeels ontbreekt is de kadaverhumor van zijn oorsprongsmateriaal. Zoals Yuknavitch zelf schrijft: „Jij bent de zwemmer, uiteindelijk. En als je die golven zonder patroon ziet [...] kun je alleen maar lachen door je tranen om al die dwaze, drijvende koppen.”

Dus wat is de 'chronologie van water'? Echt begrijpen doe je het na twee uur niet. Maar gevoelsmatig klopt het. Grote levensgebeurtenissen verstoren - als een steen die in het water plonst - rimpelingen door het geheugen, zowel naar de toekomst als naar het verleden. Zo botst en mengt de herinnering aan Lidia's moeder met de doodgeboorte van haar eigen kind. En echoot haar vader door in elke man in haar leven. Het geheugen is een poreus membraan; dat toont Stewart knap. En daarmee een leven.

Recensie Drama

The Chronology of Water. Regie: Kristen Stewart. Met: Imogen Poots, Thora Birch en Jim Belushi. Lengte: 126 minuten. ●●●●○

Bioscoopfilm Rental Family

TE HUUR: VAN FIJNE VRIEND TOT FANTASTISCHE VADER

Wat als je behoefte hebt aan een dierbare die er niet is? Of helemaal niet bestaat? In Tokio huur je gewoon zo iemand in de vorm van een passende acteur. Deze onbekende, maar daadwerkelijk bestaande service is het thema van de heerlijke feel-good film Rental Family.

Philip (gespeeld door Oscar-winnaar Brendan Fraser) is een eenzame, aan lager wal geraakte Amerikaanse acteur die al zeven jaar in Tokio woont. Nog altijd op zoek naar de juiste liefdevolle invulling van zijn eigen leven en een baan die naar behoren betaalt, krijgt hij plots een bijzondere kans. Hij kan aan de slag bij een Japans bedrijf dat zich bezighoudt met het verhuren van acteurs die de meest uiteenlopende stand-in rollen in het leven van anderen moeten spelen. Denk aan een vriend, buurman, zoon, date of vader. Zoals zijn baas dit bijzondere werk uitlegt: „We verkopen emotie en helpen mensen bij wat ze missen in hun leven.”

INTIEM, INTERMENSELIJK CONTACT

In het verhaal gaat acteur Philip als 'stereotiepe witte man' verschillende rollen vervullen, wat voor vreemde, ongemakkelijke, grappige maar vooral hartverwarmende momenten zorgt. Juist in het ultradrukke, zakelijke en anonieme Tokio voel je het contrast tussen de vibe van

de wereldse metropool en het intieme, intermenselijke contact waar de nieuwe 'relaties' van Philip zo'n behoefte aan hebben.

PERSOONLIJK GELUK

Waar Philip eerder platte acteerklassen kreeg, speelt hij in zijn nieuwe job opeens daadwerkelijk rollen met betekenis, met een diepere emotionele laag. Spelen verandert daarmee gaandeweg in daadwerkelijk zijn. Want niet alleen bij zijn 'cliënten', ook bij hemzelf ontstaan er oprechte gevoelens die de basis vormen voor een liefde- en waardevolle band. Zo maakt hij niet alleen nieuwe vrienden, maar vindt hij uiteindelijk ultiem persoonlijk geluk binnen zijn nieuwe, samengestelde gezin.

JAPANESE GEWOONTEN EN TRADITIES

Als kijker krijg je tegelijkertijd een boeiend inkijkje in het dagelijks leven van de inwoners van Tokio. Inclusief typisch Japanse gewoonten en gebruiken zoals traditionele feesten, theeceremonies, eten en bruiloften. Regisseur Hikari heeft daarbij uit haar eigen ervaring geput toen zij als Japanse op zeventienjarige leeftijd terechtkwam in de Verenigde Staten. Hoe red je je in een totaal andere cultuur en lukt het überhaupt daar voldoende van te begrijpen, erin mee te gaan en je ooit echt thuis te voelen zonder je eigen familie dichtbij?

PURE EMOTIES

Want familie is ontzettend belangrijk, meent Hikari. Tegelijkertijd zegt ze dat je zelf de regie hebt over het mogelijk creëren van een familie wanneer je alleen bent, bijvoorbeeld in een ander land met een andere cultuur. In de film geeft ze als mogelijke oplossing het hier nog onbekende Japanse fenomeen: verhuurbedrijven met allerhande acteurs in hun portfolio die in de huid van iedere gewenste dierbare kunnen

kruipen. En die, in het beste geval, ook echt kunnen uitgroeien tot familie. Het knappe is dat Hikari erin slaagt de bijbehorende emoties puur en geloofwaardig te houden, zonder clichématig te worden.

GELOOFWAARDIG

Hoofddrolspeler Brendan Fraser bereidde zich gedegen voor op deze rol door geruime tijd in Tokio door te brengen en onder meer taallessen te nemen. Daardoor spreekt hij verrassend goed Japans. Hij zet Philip neer als een geloofwaardige, wat onhandige maar lieve man met het hart op de juiste plek. Een die eigenlijk niets liever wil dan anderen en uiteindelijk ook zichzelf gelukkig maken.

PHILIP (BRENDAN FRASER):
‘SOMS IS HET OKÉ OM TE DOEN ALSOF...’

RENTAL FAMILY
EEN FILM DIE JE GEZIEN MOET HEBBEN!

Zin in een geslaagd bioscoopuitje? Zet dan deze ultieme, ontroerende feel-good film op je lijstje. Vanaf 8 januari te zien in diverse bioscopen door heel Nederland.

Scan de QR-code:
ontdek alles over Rental Family én bekijk alvast de trailer!

SEARCHLIGHT

RENTAL FAMILY

Deze advertentie is gemaakt voor de adverteerder, die de inhoud heeft goedgekeurd. De inhoud valt buiten de verantwoordelijkheid van de redactie van NRC.

Ethan Hawke als journalist Lee Raybon in 'The Lowdown'.

Dana Linssen

AMSTERDAM

Een *‘truthstorian’*, zoals de door Ethan Hawke gespeelde journalist Lee Raybon zich noemt in de nieuwe misdaadserie *The Lowdown*, is een wel heel speciaal soort freelance journalist. Alleen die term al. Het is een mix tussen *truth* (waarheid) en *historian* (historicus). Maar er zit door de verwijzing naar *story*, ook iets van een verhalenverteller in. Dus hoe nauw neemt-ie het eigenlijk allemaal? Waar bevindt hij zich op de grens van gonzojournalistiek en complottheorie? Die dunne scheidslijn houdt je op het puntje van de bingebank bij zijn onderzoek naar een schimmige gronddeel van christelijke witte supremacisten in Oklahoma. Die willen zich op die manier (opnieuw) land toe-eigenen van de oorspronkelijke bewoners. Tegelijkertijd is *The Lowdown* ook een serie over de veranderende rol van journalisten in het algemeen: steeds meer rijst ook in de echte wereld de vraag of journalistieke neutraliteit wel echt bestaat.

Vergeeten anekdotes over Tulsa

Het woord ‘truthstorian’ bestond bij mijn weten nog niet vóór de eerste aflevering van *The Lowdown*. Al kende regisseur/productent Sterlin Harjo zelf wel zo’n ‘truthstorian’ voordat hij er eentje bedacht. Hawke personage is losjes gebaseerd op burgerjournalist en activist Lee Roy Chapman, met wie Harjo als beginnende filmmaker op pad ging om korte videoblogs te schieten vol kleurrijke en vergeten anekdotes over de geschiedenis van Tulsa. Chapman speelde een cruciale rol in het publiceren van de banden die de stichter van de stad Tulsa onderhield met de Ku Klux Klan en de rol van die haatorganisatie tijdens het bloedbad van Tulsa in 1921. Zelfs zonder die geschiedenis te kennen merk je in elke plotlijn en porie van de achtdelige serie dat bedenker Harjo, die zelf deel uitmaakt van de Seminole-gemeenschap, heeft willen laten zien dat de erfenis van rassengeweld lange tentakels heeft.

‘The Lowdown’ is levensecht én pretdronken van speurdersclichés

NEONAIR Acteur Ethan Hawke speelt de rol van zijn carrière als verlopen ‘truthstorian’ Lee Raybon, die een schimmige gronddeal van witte supremacisten in Oklahoma opspoort.

Acteur Ethan Hawke heeft als de verlopen Raybon de rol van zijn carrière. Met zijn toewijding aan onderzoek, aan feiten, aan het beschermen van bronnen is ook hij meer dan levensecht. Je kunt maar niet genoeg krijgen van zijn getekende gezicht. Een landschap van rimpels en littekens, waarop elke denkplooi en elke tegenslag te lezen is.

Tegelijkertijd is hij pretdronken van alle journalistieke en speurneuzenclichés die de filmgeschiedenis heeft voortgebracht. Hij schrijft niet zomaar stukjes, nee: longreads. Hij lurkt aan zijn vape en schmiedt dat het een lieve lust is. Het lijkt soms alsof hij zijn zonnebril ophoudt zodat niemand ziet dat hij eigenlijk zijn lachen moet inhouden. Hij is een mix van The Dude uit *The Big Lebowski* en The Duke uit *Fear and Loathing in Las Vegas*.

Al die knipoogjes naar bekende films beginnen al in de openingscène als Raybon een artikel heeft geschreven over de machtige familie Washberg en erachter komt dat familie buitenbeentje Dale vlak voor zijn dood een aantal brieven heeft verstopt in zeldzame pocketdities van de detectieverhalen van de (waar bestaande) Jim Thompson. Thompson was van de generatie net

na de grootheden van het hardboiled misdaadgenre Raymond Chandler en Dashiell Hammett, maar onder liefhebbers zeker niet minder bekend. Met name omdat hij een meester was in het opvoeren van onbetrouwbare vertellers.

Het is niet een erg grote spoiler om je vervolgens te bedenken dat *The Lowdown* een hoop kandidaten voor de rol van zo’n onbetrouwbare verteller heeft. Zeker omdat Dales broer Donald (ach, *what’s in a name*) zich kandidaat wil stellen als gouverneur en er allerlei personen en partijen zijn die daar weer hun eigen draai aan willen geven. Ondertussen heeft Raybon – zoals een beetje onwelwillende held betaamt – ook zijn eigen sores. Hij is platzak, dwars en heeft een tienerdochter die een geweldige sidekick is, maar ook gewoon een vader nodig heeft die iets minder groots en meeslepend leeft. Het geïllustreerde script maakt de serie een soort nieuwe ‘origin story’ over de welhaast mythologische rol die journalisten toegeschreven krijgen in de Amerikaanse geschiedenis.

Met zijn liefde voor goede verhalen roept Raybon een van de beroemdste journalistenquotes ooit in de herinnering, namelijk het ambigue „*This is the West sir. When the legend becomes fact, print the legend*”

uit John Fords western *The Man Who Shot Liberty Valance* (1962). Maar met zijn eigenwijsheid staat hij ook dichtbij het recente portret van Seymour Hersh in Laura Poitras’ *Covert-Op*. Ze zijn zowel de eeuwige outsider als de vaandeldragers van de waarheid. En oh, wat romantiseren al die films hun onvolmaaktheden, dat te laat komen, die smoesjes en dat gemopper, hun gezuip, die eeuwige sigaretten, als het verhaal maar een Pulitzer wint.

Historische context

Wat *The Lowdown* uitzonderlijk maakt is dat de serie zich zo bewust is van z’n sociaal-historische context. Regisseur Harjo is dankzij de serie *Reservation Dogs* een van de krachtigste en grappigste stemmen van een zelfbewuste generatie Amerikaanse filmmakers met een inheemse achtergrond. Een generatie die kwinkslagen uitdeelt naar de gangsterchic van Quentin Tarantino, het onderkoelde absurdisme van de gebroeders Coen en het vermogen om met film het onderbewuste van de Amerikaanse Droom te ontmaskeren, zoals alleen David Lynch dat kon.

Harjo kantelt juist het witte perspectief van de filmgeschiedenis en ondervraagt de macht. Hij geeft prominente rollen aan Afro-Amerikaanse en inheemse acteurs en laat die Raybon aanspreken op zijn witte privilege en reddersrol. Ethan Hawke mag dan wel een kostelijk allegaartje spelen van alle speurneuzen die de Amerikaanse filmgeschiedenis heeft voortgebracht, dat hij net als de journalist aan het einde van *The Man Who Shot Liberty Valance* een gewetensvraag over waarheid en leugen zal moeten beantwoorden is van meet af aan duidelijk. Dat het antwoord van de film je zal verrassen ook.

Recensie Serie

The Lowdown. Regie: Sterlin Harjo e.a. Met: Ethan Hawke, Kyle MacLachlan, Kanietio Horn, Keith David, Tim Blake Nelson, Peter Dinklage, Jeanne Tripplehorn, Ryan Kiera Armstrong. 8 afleveringen van ca. 59 minuten. Te zien op Disney+ ●●●●○

COLOFON

Mediahuis NRC BV

Hoofredacteur:
Patricia Veldhuis
Algemeen directeur:
Dominic Stas

Redactie

Vragen, opmerkingen of suggesties?
Mail naar **redactie@nrc.nl** of ga naar nrc.nl/contact.
Postadres: Postbus 20673, 1001 NR Amsterdam, t.a.v rubriek, redactie of persoon.
T: **020 - 755 3000** (algemene nummer)

Ingezonden brieven

Reageren op artikelen? Stuur maximaal 250 woorden naar **opinie@nrc.nl**. Vermeld naam, adres en tel. nummer.

Advertenties

T: **020 - 755 3049**,
E: sales@nrc.nl,
W: adverteren.nrc.nl

Familieberichten

T: **020 - 755 3052**
E: familieberichten@nrc.nl

NRC Webwinkel

E: klantenservice@nrcwebwinkel.nl

Bezorging en abonnementen

Wij streven ernaar *NRC* te bezorgen voor 7.00 uur, op zaterdag voor 9.00 uur.
W: nrc.nl/service,
T: **088-572 0572** (ma-vr 8.00-17.00, za 9.00-13.00)

Omgang

persoonsgegevens

Mediahuis NRC BV leigt van abonnees en gebruikers van online dienstverlening gegevens vast voor de uitvoering van een (abonnee)overeenkomst en/of het verlenen van diensten. Deze gegevens kunnen worden gebruikt om u te informeren over relevante producten en diensten van Mediahuis NRC BV (zie ook nrc.nl/privacyverklaring). Afmelden kan via privacy@nrc.nl.

Auteursrecht

© NRC, 2026.
Alle auteursrechten en databankrechten ten aanzien van (de inhoud van) deze uitgave worden uitdrukkelijk voorbehouden. Deze rechten berusten bij Mediahuis NRC BV c.q. de betreffende auteur. Zie voor de volledige tekst: nrc.nl

Zo leest u de NRC waardering

●●●●● buitengewoon
●●●●● z zeer goed
●●●●○ goed
●●●○● matig
●○○○○ zwak

Detachering • Recruitment • Tech Solutions

Alle ruimte voor jouw ambities

Zet je volgende carrièrestap met YER

Integraal Kostendeskundige/Teamleider

Bedrijf

Heijmans bouwt aan de contouren van morgen. Met kennis en kunde creëren ze plekken waar mensen prettig wonen, werken en verbinden. Innovatie en kwaliteit staan centraal in hun strategie naar 2030.

Functie

In deze rol heb je een bepalende rol in het winnen van complexe, utilitaire projecten en ben je een leider die samenwerking versterkt. Je bent verantwoordelijk voor het integraal coördineren van kostenramingen voor projecten met een waarde van tientallen miljoenen euro's. Een veelzijdige functie waarbij je kunt doorgroeien naar Teamleider.

Locatie: Rosmalen / **Ervaring:** +5 jaar / **Sector:** Construction / **Opleiding:** Hbo / **Voorwaarden:** € 100.000 - € 120.000/jaar

Contactpersoon YER

Dagmar Schenkel, +31 6 292 391 76

Site Controller FP&A (omgeving West-Brabant/Zeeland)

Bedrijf

Zelfstandig en succesvol onderdeel van een internationale chemische onderneming met innovatieve producten voor uiteenlopende industrieën. Informele en korte communicatielijnen met ruimte voor initiatief.

Functie

Als Site Controller ben je de financiële business partner voor het MT van een tweetal fabrieken. Je signaleert risico's en kansen, leidt verbeterprojecten en tilt processen naar een hoger niveau. Jij coördineert de budgettering, analyseert kosten, bewaakt de voorraadwaardering, geeft inzicht via rapportages en stuurt op efficiency en besparingen.

Locatie: omgeving West Brabant en Zeeland / **Ervaring:** +5 jaar / **Sector:** Chemicals / **Opleiding:** Hbo/wo / **Voorwaarden:** Prima salarispakket + bonus + auto

Contactpersoon YER

Peter Jeurissen, +31 6 454 006 89

Scan de QR-code en
bekijk alle vacatures
yer.nl/nrc

YER. Al bijna 40 jaar specialist in topfuncties binnen het hogere segment

Manager Projecten

Bedrijf

Heijmans bouwt aan de contouren van morgen. Met kennis en kunde creëren ze plekken waar mensen prettig wonen, werken en verbinden. Innovatie en kwaliteit staan centraal in hun strategie naar 2030.

Functie

Als Manager Projecten stuur je op tactisch en strategisch niveau alle projecten binnen regio Zuid-West aan. Je bouwt aan een organisatie die klaar is voor grotere, uitdagendere opdrachten en zorgt voor een cultuur waarin samenwerking, kwaliteit en ontwikkeling centraal staan..

Locatie: Rotterdam / **Ervaring:** +10 jaar / **Sector:** Construction / **Opleiding:** Hbo / **Voorwaarden:** € 8.000 - € 9.500/maand

Contactpersoon YER

Dagmar Schenkel, +31 6 292 391 76

Channel Marketing Manager Project Business

Bedrijf

Somfy is een innovatief Frans familiebedrijf, al 50 jaar wereldleider en pionier in elektromotoren en besturingssystemen voor o.a. automatische zonwering voor gebouwen.

Functie

In deze brede functie Channel Marketing Manager Noord-Europa ontwikkel je de marketingstrategie voor het Project Business kanaal, gericht op utiliteitsbouw, dat een enorm potentieel heeft. Je vertaalt de strategie vervolgens naar een roadmap om de vraag naar producten van Somfy bij de diverse partijen binnen de bouwkolom te stimuleren.

Locatie: Hoofddorp / **Ervaring:** +5 jaar / **Sector:** Elektronische Manufacturing / **Opleiding:** Hbo / **Voorwaarden:** Uitstekende arbeidsvoorwaarden

Contactpersoon YER

Marie-José van Riel, +31 6 215 344 35

YER
ambitions in motion